

Reetta Aho

Ida Aittola

Miimaaria Kaskinen

Noona Wallenius

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan

ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi AMK

Opinnäytetyö, 2021

NUORTEN MIESTEN SYRJÄYTYMINEN

Ohjaamotalon asiantuntijoiden näkemyksiä

TIIVISTELMÄ

Reetta Aho, Ida Aittola, Miiamaaria Kaskinen, Noona Wallenius
Nuorten miesten syrjäytyminen – Ohjaamotalon asiantuntijoiden näkemyksiä
93 sivua, 2 liitettä
Kevät 2021
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Espoon Ohjaamotalon kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa Ohjaamotalon asiantuntijoiden näkemyksiä nuorten miesten syrjäytymiseen mahdollisesti johtavista riskitekijöistä. Lisäksi vastausten pohjalta tavoitteena oli löytää ratkaisuja siihen, kuinka Ohjaamotalon palveluita ja tukimuotoja voitaisiin tehostaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimusta varten haastateltiin seitsemää Ohjaamotalon asiantuntijaa. Haastattelut toteutettiin syksyllä 2020 osittain etäyhteyksiä hyödyntäen. Aineisto käsiteltiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Työmme teoreettinen viitekehys muodostuu NEET (Not in Education, Employment or Training) -nuorista, osallisuudesta sekä syrjäytymisen riskitekijöistä. Ohjaamotalon asiantuntijoiden haastattelutuloksissa voidaan nähdä paljon yhteneväisyyksiä teoreettisiin lähtökohtiin ja aiempaan tutkimustietoon peilaten. Tutkimuksemme tulokset vahvistivat käsitystä nuorten miesten elämänpolkujen riskitekijöistä ja kannattelevista tekijöistä. Näiden perusteella voidaan todeta, että syyt nuorten miesten syrjäytymiseen ovat moninaisia ja yhteiskunnallisesti hyvin tunnistettavissa.

Riskitekijöistä vahvaan rooliin nousivat sosiaalisten suhteiden ongelmat ja nuorten miesten yksilökohtaiset tekijät kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat, heikko resilienssi sekä motivaation puute. Myös yhteiskunnan odotukset miehen roolista sekä palvelujärjestelmän pirstaleisuus nähtiin riskinä syrjäytymiselle. Näistä voidaan tehdä päätelmiä siitä, mihin asioihin yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Tuloksista nousi esille erityisesti miesten tunnetaitojen tukemisen tärkeys sekä entistä vahvemman huomion kiinnittäminen koulumaailman nivelvaiheisiin ja siellä tarjottavaan tukeen. Valtakunnallisella tasolla olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota myös yhteiskunnan odotuksiin miehen roolista.

Asiasanat: NEET-nuoret, nuoret miehet, osallisuus, syrjäytyminen

ABSTRACT

Reetta Aho, Ida Aittola, Miiamaaria Kaskinen, Noona Wallenius

The social exclusion of young men – the views of experts at the One-Stop Guidance Center

91 p., 2 appendices

Spring 2021

Diakonia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

This thesis was conducted in co-operation with Ohjaamotalo One-Stop Guidance Center in Espoo. The purpose of this thesis was to determine the views of Ohjaamotalo experts on the risk factors influencing the exclusion of male NEETs (Not in Education, Employment or Training). In addition to this, the purpose was to seek solutions and preventive measures that Ohjaamotalo could utilize to improve the situation of young men.

This thesis was a qualitative study with semi-structured interview as the primary research method. Seven different experts from Ohjaamotalo were interviewed for the study. The interviews were conducted in the autumn of 2020, partly utilizing remote connections. The material was processed using data-driven content analysis.

The theoretical framework of the thesis forms around NEET men, participation, and the risk factors of social exclusion. The results of the interviews from Ohjaamotalo experts indicate many similarities with the theoretical starting points and already existing research data. The results of our research reinforce the understanding of the risk factors and supportive factors on the lifepath of young men.

The risk factors that stood out were problems in social relations and individual factors like challenges with mental health and substance abuse, weak resilience and lack of motivation. In addition, society's expectations and problems within the service system were seen as risk factors. Based on these factors, conclusions can be drawn about which issues in society and the service system should be given even more attention.

The results show that it would be important to focus on improving young men's emotional skills and to give more attention and support to young men during transition phases in education. On the national level it would be important to draw more attention to the society's expectations of young men and how it affects them.

Keywords: NEET, participation, social exclusion, young men

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 NUORTEN MIESTEN SYRJÄYTYMINEN	6
2.1 Syrjäytyminen ja osallisuus	6
2.2 NEET-nuoret	8
2.3 Nuorten miesten rooli yhteiskunnassa	11
3 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISY	14
3.1 Nuorille suunnatut palvelut	14
3.2 Lainsäädäntö	16
3.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy	18
4 RISKITEKIJÄT NUORTEN MIESTEN SYRJÄYTYMISESSÄ	23
4.1 Sosiaaliset suhteet nuorten miesten elämässä	23
4.2 Nuorten miesten yksilökohtaiset tekijät ja ympäristön vaikutus	25
4.3 Tutkimuksia palvelu- ja koulujärjestelmästä	31
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	35
5.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	35
5.2 Ohjaamotalo	35
5.3 Tutkimusote ja aineistonkeruumenetelmä	37
5.4 Aineistonkeruuprosessin kuvaus	37
5.5 Aineiston analysointi sisällönanalyysillä	39
5.6 Haastattelutulosten teemojen erittely	41
6 TUTKIMUSTULOKSET	45
6.1 Sosiaaliset suhteet	45
6.1.1 Perhetausta	45
6.1.2 Kaverisuhteet ja yksinäisyys	46
6.1.3 Parisuhteen päätyminen	48
6.2 Nuorten miesten yksilökohtaiset tekijät	49
6.2.1 Motivaatio, resilienssi ja pystyvyysusko	49
6.2.2 Mielenterveys- ja päihdeongelmat	52
6.3 Miehen rooli ja odotukset yhteiskunnassa	54

6.4 Yhteiskunnan tuki ja palvelut.....	58
6.4.1 Palvelujärjestelmä.....	58
6.4.2 Koulumaailmaan liittyvät tekijät.....	63
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	67
8 EHDOTUKSET OHJAAMOTALOLLE	70
9 POHDINTA	72
10 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	74
11 AMMATILLINEN KASVU	76
12 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET.....	78
LÄHTEET.....	80
LIITE 1. Kutsukirje Ohjaamotalon asiantuntijoille	94
LIITE 2. Haastattelukysymykset.....	96

1 JOHDANTO

Nuorten aikuisten syrjäytyminen on ollut paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa viime vuosina niin sosiaalisesta kuin taloudellisestakin näkökulmasta. Taloudellisesta näkökulmasta aihe on yhteiskunnalle tärkeä, koska jokainen syrjäytynyt nuori aiheuttaa yhteiskunnalle lisäkuluja ilman, että tämä toimii tuottoisana veronmaksajana ja tukee heikentyvää huoltosuhdetta. Vielä tärkeämpää on tarkastella aihetta inhimillisestä näkökulmasta: miksi niin monet nuoret kokevat pahoinvointia ja huono-osaisuutta elämän eri osa-alueilla eivätkä löydä paikkaansa yhteiskunnasta nykypäivänä? Kysymykseen ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta, mutta tarkastelemalla syrjäytymiseen johtavia tekijöitä on mahdollista löytää riskitekijöitä, joihin ennaltaehkäiseviä toimia voidaan tehokkaasti kohdentaa.

Opinnäytetyömme aihe koskee NEET (Not in Education, Employment or Training) -nuoria, ja etenkin nuoria miehiä, jotka ovat pudonneet palveluiden piiristä. NEET-nuorilla tarkoitetaan nuoria, jotka ovat työn, koulutuksen tai harjoittelun ulkopuolella. Vuonna 2017 kaikista Suomen 15–29-vuotiaista NEET-nuoria oli 11,9 %. Lähes puolet kaikista Suomen NEET-nuorista on keskeyttänyt toisen asteen koulutuksen, ja matala koulutustaso onkin Suomessa suurin riskitekijä NEET-statukselle. Naiset ovat NEET-statuksella useammin perheen hoitoon liittyvistä syistä, kun taas miehille yleisempiä ovat sairaudet tai työkyvyttömyys. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.)

Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä Espoon Ohjaamotalon kanssa. Espoon Ohjaamotalo toimii osana Ohjaamo –toimintaa, joka toimii valtakunnallisesti yli 70 toimipisteellä. Ohjaamotalo tarjoaa matalan kynnyksen palveluita ja neuvontaa alle 30-vuotiaille nuorille aikuisille ja toiminnan keskiössä on nuorten tukeminen työ- ja opiskelumahdollisuuksissa. Lisäksi tukea on mahdollista saada arjenhallintaan, asumiseen sekä hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (Espoo.fi. Nuoret. Tietoa, neuvoa, apua. Ohjaamotalo.)

Opinnäytetyömme aihe on lähtöisin Ohjaamotalon toiveista. Heidän ehdotuksestaan syntyi myös aiheen rajaus koskemaan nimenomaan nuoria miehiä, sillä suurin osa heidän asiakkainaan olevista nuorista on miespuolisia. Tutkimus on toteutettu haastattelemalla Ohjaamotalossa työskenteleviä asiantuntijoita ja tarkoituksena on kartoittaa heidän näkemyksiään nuorten miesten syrjäytymisen riskitekijöistä. Vastausten pohjalta tavoitteena on löytää ratkaisuja siihen, kuinka Ohjaamotalon palveluita ja tukimuotoja voitaisiin tehostaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

2 NUORTEN MIESTEN SYRJÄYTYMINEN

2.1 Syrjäytyminen ja osallisuus

Syrjäytymisellä tarkoitetaan sosiaalisten suhteiden, työ- ja koulutusmahdollisuuksien, vallan käytön ja vaikuttamisen sekä yhteisöllisen toiminnan ulkopuolelle jäämistä. Syrjäytymistä tapahtuu niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Syrjäytyminen voi tapahtua äkillisenä pudotuksena stabiilista elämäntilanteesta tai vähitellen tapahtuvana sivuun ajautumisena. Syrjäytynyt asema syntyy yhteiskunnallisesti heikon aseman vakiintumisesta pitkäaikaiseen olomuotoonsa. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11–12.)

Syrjäytymisen voidaan nähdä juurtuneen suomalaisten arkipuheeseen usein kielteisenä, yhteiskunnallisia ongelmia ilmaisevana ja yhteiskunnallisena epäoikeudenmukaisuutena. Syrjäytymis-sanan tilalla pyritäänkin tämän päivän keskusteluissa käyttämään enemmän vastakäsitteitä kuten voimaantuminen, sosiaalinen vahvistaminen ja osallisuus. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11–12.) Suomessa *osallisuus* nivoutuu vahvasti syrjäytymisen ehkäisyyn sekä putoamisvaarassa olevien nuorten mahdollisuuksien tukemiseen, jotta he pääsisivät takaisin yhteiskunnan täysvaltaisiksi toimijoiksi. Tällöin osallisuutta pyritään vahvistamaan ennen kaikkea sosiaalisten suhteiden kautta. (Kiilakoski & Gretschel 2012, 5–6.) Isolan (2017) mukaan osallisuus on resurssien, tarpeiden sekä toimijuuden edellytysten mukaan rakentuva ja muuttuva subjektiivisen hyvinvoinnin tila, joka syntyy ihmisten välisessä toiminnassa, uskomuksissa sekä kielessä. Vaikka yhteiskunnan resurssit olisivat yhtäläiset, ovat jokaisen ihmisen inhimilliset tarpeet erilaisia sekä kokemus osallisuudesta yksilöllinen. Koska lait sekä käytännöt määrittävät eri ihmisryhmille ohjautuvia resursseja, ei osallisuus voi kuitenkaan olla vain subjektiivinen kokemus. (Koivisto ym. 2018, 8.)

Osallisuus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen;

- 1) *Osallisuus omassa elämässä* mahdollistaa itsensä toteuttamisen yksilönä, ja sen edellytyksenä on yhteys omiin yksilöllisiin tarpeisiin. Autonomisuuden kokeminen, yhteisyyden tunteminen sekä elämän hallittavuus, ymmärrettävyys ja merkityksellisyys ovat myös yksilön psykologisia tarpeita. Näitä tyydyttävät merkityksellinen tekeminen, onnistumisen kokemukset, myönteinen palaute sekä itseohjautuva toiminta. Yksilön osallisuutta omassa elämässä on mahdollista lisätä selkeyttämällä toimintaympäristöjä ja palveluita. Myös kulttuurinen ymmärrys, asiakastietojen sekä päätösten selkokieliisyys, lukutaito sekä asiakkaan osallistaminen häntä itseään koskeviin palvelusuunnitelmiin edistää yksilön osallisuutta omassa elämässä.

- 2) *Osallisuus vaikuttamisen prosesseissa* pyrkii lisäämään ja rohkaisemaan marginaaliin päätyneiden tai syrjäytyneiden vaikuttamista yhteisiin asioihin. Tätä voidaan edistää mahdollistamalla heikommassa asemassa oleville tilaisuuksia tuoda esiin näkemyksiään ja kokemuksiaan esimerkiksi taiteen, liikkeen tai kulttuurin keinoin. Olisi tärkeää huomioida, ettei sosiaalialan työssä suojella asiakkaita hiljaisiksi tai ajatella heidän puolestaan. Ammattilaisten ja asiakkaiden on mahdollista vaikuttaa toisistaan ja vaikuttaa toisiinsa, mikäli palveluihin otetaan mukaan yhteiskehittämisen elementtejä.

- 3) *Osallisuus paikallisesta hyvästä* merkitsee osallistamista arkisissa ympäristöissä, joissa ihmiset kohtaavat toisiaan. Yhdenvertaisen kohtaamisen mahdollisuus avoimissa tiloissa sekä maksuttoman toiminnan järjestäminen mahdollistaa erilaisten ihmisten kohtaamisen ilman, että diagnooseilla tai työmarkkinastatuksella on merkitystä. Osallisuus paikallisesta hyvästä lisää yhteisöllistä hyvinvointia ja luo yhteisiä merkityksiä ja arvoa ylittäen yhteiskuntaryhmät ja hierarkiat. (THL. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Heikoimmassa asemassa olevien osallisuus. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet.)

Sosiaalinen osallisuus käsitteenä on laaja, ja sitä voi tarkastella niin yhteiskunta-poliittisesta kuin yksilön kokemuksellisen tunteen näkökulmasta. Yleisesti sosiaalinen osallisuus kuitenkin nähdään vastakohtana syrjäytymiselle. (Leemann ym. 2015, 1.) Sosiaalinen osallisuus voidaan nähdä keinona ehkäistä syrjäytymistä, torjua köyhyyttä sekä samalla edistää yhteiskunnan yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Keskeistä sosiaalisen osallisuuden edistämisessä on ohjata yhteiskunnan reunoilla tai jopa sen ulkopuolella olevia ihmisiä lähemmäksi yhteiskunnan palveluita. Suomen vuoden 2019 hallitusohjelmassa yhtenä merkittävänä tavoitteena onkin osattomuuden vähentäminen. Hallitusohjelman mukaan huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta pyritään katkaisemaan ottamalla siihen liittyvät riskitekijät entistä paremmin huomioon. (Valtioneuvosto. Marinin hallitus. Hallitusohjelma.) Sosiaalinen osallisuus on myös merkittävä tekijä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (Kaste), jonka mukaan yhteiskunnassa osallisena oleminen voidaan määritellä mahdollisuutena terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon sekä sosiaalisiin suhteisiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012).

Kokemus sosiaalisesta osallisuudesta voi vaihdella henkilön mukaan, ja se voi syntyä myös osallistumisen kautta. Rouvinen-Wilenius (2013) painottaa osallisuutta määritellessään yhteenkuuluvuuden kokemusta sekä tunneperustaa, jonka osallistuminen mahdollistaa. Tällöin ihminen toimii ympäristössään aktiivisesti ja sitoutuneesti, ja voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Leemann & Härmäläinen 2016, 590.)

2.2 NEET-nuoret

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten hyvinvointi on aihe, johon on kiinnitetty paljon huomiota viime vuosien aikana. Eurooppalaisen käytännön mukaisesti tällaisia nuoria kutsutaan hallinnollisessa puheessa NEET-nuoriksi. (Eurofound 2016, 1.) Nämä nuoret eivät pääse osalliseksi yhteiskuntaan tai saattavat tuntea itsensä osattomiksi tai syrjäytyneiksi.

NEET-status on usein yhteydessä sosiaalisiin ja psyykkisiin ongelmiin sekä jatkokoulutuksen puutteeseen. Hyvinvointiongelmat usein kasaantuvat, ja kiinnittyminen yhteiskuntaan sekä työelämään on vaikeampaa, mikäli nuori ei suorita jatkokotutkintoa peruskoulun jälkeen. Näillä nuorilla tiedetään olevan myös enemmän toimeentuloon sekä mielenterveyteen liittyviä ongelmia kuin nuorilla, jotka ovat koulu- tai työmaailmassa. Nuorten syrjäytymiseen pyritäänkin etsimään ratkaisuja siten, ettei kukaan jäisi ulkopuolelle työmarkkinoista tai koulutuksesta. (Gissler ym. 2016.)

Syrjäytymistä on kuitenkin haasteellista mitata, emmekä voi tarkkaan tietää niiden nuorten määrää, joiden hyvinvoinnista tulisi olla huolissaan. Syrjäytymistä tarkastellaan usein työttömyysasteen perusteella. Tämä on kuitenkin varsin suppea mittari, sillä kokonaan työvoiman ulkopuolella olevien syrjäytymisriski on suurempi kuin työttömällä, ja näin ollen kyseisellä rajauksella nämä henkilöt jäävät täysin tarkastelun ulkopuolelle. Onkin ehdotettu, että työttömien määrän sijaan tarkasteltaisiin NEET-indikaattoria, joka kattaa kaikkien opiskelun, työn ja varusmiespalveluiden ulkopuolella olevien nuorten osuuden. On myös hyvä muistaa, että esimerkiksi välivuoden viettäminen tai pääsykokeisiin lukeminen ja muut vaihtelevat elämäntilanteet antavat väliaikaisesti NEET-statuksen nuorelle, ilman että kyseessä olisi kuitenkaan negatiivinen asia. (Gissler ym. 2016.)

Suomessa on ollut aiempina vuosina kolme vaihetta, jolloin syrjäytymisestä on erityisesti kannettu huolta. Ensimmäisen kerran käsite syrjäytymisestä vakiintui tutkijoiden, median sekä kansalaisten käyttöön 1980-luvulla. Toisen kerran huoli vahvistui laman seurauksena 1990-luvun alussa erityisesti työttömyyden osalta. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 130.) Kolmas vaihe alkoi jo 2000-luvun jälkipuolella, ja 2010-luvun alkuvuosina keskustelu syrjäytymisestä on kasvanut. Syrjäytyminen on kuvailtu riskiksi, joka koskettaa lähes koko väestöä, ja pyrkimyksenä on ollut paikallistaa syrjäytyneet nuoret. (Aaltonen ym. 2015, 9.)

Syrjäytyminen voidaan nähdä ongelmakokonaisuutena, jonka seurauksena henkilö päätyy sellaisen elämäntavan ulkopuolelle, jota pidetään yhteiskunnassamme tavallisena. Yksittäisten tekijöiden sijaan syrjäytymisriskin taustalla ovat usein kasaantuneet ongelmat. (Myrskylä 2012, 2; Lehtonen & Kallunki 2013,

129.) Syrjäytymisen riskitekijät käsittävät useita huono-osaisuuden alueita kuten matalan koulutuksen, työttömyyden, toimeentulon ongelmat, syrjäytymisen yhteiskunnallisesta osallisuudesta, sosiaalisten suhteiden vähyyden sekä elämähallinnan ongelmat. Kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä, on tärkeää kiinnittää huomiota edellä mainittujen ongelmien kasaantumiseen. (THL. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuorten syrjäytyminen.) NEET-käsite onkin siitä ongelmallinen, että se sisältää laajasti erilaisten haasteiden, elämäntilanteiden sekä tarpeiden kirjon. Lisäksi käsite tukee ajatusta siitä, että kaikkien tulisi edetä saman kaavan mukaan koulutukseen ja työelämään, vaikka nuorten elämänpolut ovatkin nykyaikana monimutkaisempia. (Eurofound 2016, 1,5.)

Nuorisotutkimusseuran vuonna 2015 julkaistussa tutkimuksessa NEET-nuoret on jaettu kolmeen eri kategoriaan; elämän kolhimat, puolivalmiit ja taantuman uhrin. ”Elämän kolhimilla” nuorilla on elämässä vakavasti hankaloittavia tekijöitä, jotka vaikuttavat työhön tai opiskeluun osallistumiseen. Näitä osallisuutta haastavia tekijöitä ovat esimerkiksi asunnottomuus, mielenterveysongelmat, terveysongelmat, suuret elämänmuutokset, päihteiden käyttö, oppimisvaikeudet sekä perheen tuen puute. Vaikka edellä mainittuja haasteita saattaa olla muillakin nuorilla, on kyseisen ryhmän nuorilla usein päällimmäisenä jokin ongelma, jonka hoitaminen on ensisijaista ennen kuin he voivat ryhtyä työ- tai koulutuspaikan hankintaan. ”Puolivalmiit” nuoret ovat saattaneet jo aloittaa ammatillisen kouluttamisen ja matkan työntekijäkansalaisiksi, mutta kouluttautuminen on keskeytynyt. Tämän ryhmän nuorilla on kuitenkin tutkinnon tai työpaikan hankkimiseksi vaadittavia valmiuksia sekä riittävää kiinnostusta nykyisessä elämäntilanteessaan. ”Taantuman uhrin” ovat motivoituneita sekä kouluttautuneita ja heillä on mahdollisesti jo työkokemusta, mutta lähialueilta ei ole saatavilla työtä, joka vastaisi heidän koulutustaan tai osaamistaan. (Aaltonen ym. 2015, 76–77.)

OECD:n (Organisation for Economic Co-operation and Development) eli Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön julkaisu vuodelta 2016 kiinnitti huomiota siihen, että vuonna 2015 Suomessa 20–24-vuotiaista nuorista yli 18 prosenttia oli työn ja koulutuksen ulkopuolella. Tilastokeskuksen vastaava vuosikeskiarvo oli hieman matalampi, vain 15 prosenttia. Joka tapauksessa NEET-nuor-

ten osuus on kasvusuunnassa, ja vuosia jatkuessaan sillä on havaittu olevan yhteys sekä psyykkisiin että sosiaalisiin ongelmiin. Nuoria on pyritty tavoittamaan matalalla kynnyksellä ja heidän hyvinvointiaan sekä työllistymis- ja opiskelumahdollisuuksia on pyritty kohentamaan esimerkiksi Ohjaamoiden, psykososiaalisen tuen, opiskelunvalmiuksia tukevien opintojen sekä valmentavan koulutuksen avulla. (Haltia, Savolainen & Palola 2019.)

2.3 Nuorten miesten rooli yhteiskunnassa

Opinnäytetyössämme puhutaan nuorista miehistä. Nuorisolain mukaisesti nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita henkilöitä (L 1285/2016). Tutkimuksessa tarkastelemme NEET-nuorten tilannetta erityisesti miesten näkökulmasta.

Syrjäytyminen on tutkimusten mukaan sukupuolittunut ilmiö, johon miehillä on suurempi riski (THL. Sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvon tila. Hyvinvointi ja terveys. Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot). Paananen ym. tutkivat vuonna 1987 syntyneiden syrjäytymiskehitystä nuorella aikuisiällä. Tulosten perusteella nuorten miesten syrjäytyminen oli yleisempää kuin nuorten naisten. Sukupuolittuneisuuden lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää muun muassa syrjäytymisen taustalla vaikuttavia tekijöitä, joista etenkin lapsuudessa ja nuoruudessa koetut ongelmat näyttäytyivät nuorten aikuisten syrjäytymisen jatkumona. Ongelmat toimeentulon, työttömyyden sekä koulutuksen kanssa näyttäytyivät merkittävinä tekijöinä. Etenkin puutteellisen koulutuksen vaikutus on tutkimuksen mukaan työttömyyttä suuremassa yhteydessä syrjäytymisen riskiin ja muihin ongelmiin. (Paananen ym. 2019, 119–124.) Monet syrjäytymiseen liitetyt taustatekijät ovat miehillä yleisempiä kuin naisilla. Miehet myös sitovat omanarvontuntonsa voimakkaammin työhön, jonka vuoksi työn ulkopuolelle jääminen voi aiheuttaa suurempaa ahdistusta ja arvottomuuden tunnetta kuin naisilla. (THL. Sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvon tila. Hyvinvointi ja terveys. Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot.)

Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on viime vuosikymmenen aikana yleistynyt erityisesti 20–24-vuotiaiden miesten osalta. Sukupuolittuneisuus

NEET-nuorten keskuudessa on myös nähtävissä tilastoja tarkasteltaessa. Vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria aikuisia oli noin viisi prosenttia, joista kaksi kolmasosaa oli miehiä (Myrskylä 2012, 2). Vuoden 2020 marraskuussa työttömiä miehiä oli 14 000 enemmän, kuin työttömiä naisia. Vuoden 2019 marraskuussa miesten työttömyysaste oli 0,4 %, ja vuoden 2020 marraskuussa se oli noussut 7,0 %. 15–24-vuotiaiden työttömyysaste on noussut vuodessa 4,7 %. (Tilastokeskus. Tilastot. Työmarkkinat. Työvoimatutkimus. 2020. Marraskuu.) On mahdollista, että vuonna 2020 alkanut koronapandemia selittää myös osin työttömyysasteen nousua. Selkeää syytä sille, miksi työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia miespuolisia (NEET) nuoria on tilastollisesti nuoria naisia enemmän, ei ole löytynyt. Mitä alhaisempi koulutus ja mitä enemmän työelämän ulkopuolelle nuori jää, sitä vähemmän hänellä on myöhemmällä iällä työmarkkinamahdollisuuksia sekä luottamusta yhteiskuntaa kohtaan. Ratkaisun löytäminen tähän on tärkeää, koska myös mielenterveyden sekä talouden ongelmat kytkeytyvät koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olemiseen. (Paananen ym. 2019, 115.)

Jokinen (2000, 206–207) näkee yhteiskunnan vahvasti sukupuolittavana ja kulttuurimme mieltävän naiset enemmän tunteellisiksi ja miehet rationaalisiksi. Myös Miehet ry:n järjestämässä Miesten huolet -kampanjassa vuonna 2019 nousi esille, että miehen rooli koetaan yhä melko kapeaksi. Miesten huolet -kampanjassa suoritettiin kysely siitä, että millaisia huolia suomalaisilla miehillä on. Kyselyyn vastasi 722 miestä, 101 naista ja 34 muunsukupuolista. Yleisimpiä huolenaiheita olivat yksinäisyys, parisuhde ja seksuaalisuus, kapeat sukupuoliroolit ja ”machokulttuuri”. Vastauksissa ilmeni myös, että joskus miehuus saattaa olla uhkatekijä esimerkiksi väkivallan pelon vuoksi. Lähtökohtaisesti miehuus ja miehenä oleminen koettiin sekä voimavarana että myös ahdistavana ja rajoittavana. Monet vastanneista kokivat, että miehiin kohdistuu kohtuuttomia odotuksia, eikä heidän ole yhtä helppoa saada tukea tunteidensa käsittelyyn. (Miehet ry 2019.)

Miehiä ei kannusteta yhteiskunnassamme samalla tavalla näyttämään feminiinisiä piirteitään kuin naisia. Toisin kuin tyttöjä, poikia kannustetaan eri tavalla olemaan kilpailuhenkisiä, toiminnallisia sekä aggressiivisiä. Pojan feminiiniset puolet

taas eivät saa samanlaista tukea, eikä poikia kannusteta näyttämään tai nimeämään tunteita samalla tavoin kuin tyttöjä. Käytösmallit ja arvomaailma joihin poikia ohjataan, on usein kova ja ahdas, jonka seurauksena syntyy perinteinen miehen käytösmalli, johon poijan tulisi mahtua. (Cacciatore & Koiso-Kanttila 2008, 25, 39–40.) Näin ollen patriarkaalinen yhteiskunta aiheuttaa huonovointisuutta miesten kohdalla, sillä miehen rooli voi olla yhteiskunnassamme edelleen melko kapea ja sulkea ulkopuolelle heitä, joilla on feminiinisiksi katsottuja piirteitä itsessään. Tässä kapeassa roolissa korostuu esimerkiksi se, että miehiltä sallitaan tunteiden ilmaisussa enimmäkseen vain vihan ilmaisu. Tämä puolestaan saattaa johtaa siihen, että miehet päätyvät korostamaan omaa maskuliinisuuttaan vihan ja väkivallan kautta. Sukupuolirooleissa miesten roolit koetaan jäykemmiksi ja rajoittavammiksi kuin naisten. Vahingolliset sukupuoliroolit korostuvat jo siinä, että miehille opetetaan varhaislapsuudesta lähtien, että tunteiden ilmaisu on feminiininen piirre eikä täten toivottavaa ”todelliselta mieheltä”. Miesten omanarvontunto voi heikentyä, kun he eivät voi olla sukupuoliroolien vuoksi avoimesti eheitä ja ilmaista kaikkia haluamiansa tunteita. Heikentynyt omanarvontunto voi johtaa esimerkiksi masennukseen ja päihderiippuvuuteen. (Hooks, B. 2004, 37, 42, 125.)

Mediassa ja arjessa roolimallit miehiksi kasvamiseen voivat olla moninaisia, ja pahimmillaan aiheuttaa suorituspainetta ollessaan kaukana todellisesta elämästä (Cacciatore & Koiso-Kanttila 2008, 40). Aallon väitöskirjassa ilmenee, että isän mallin voi korvata myös joku muu miespuolinen henkilö, joka voi toimia lapselle tai nuorelle esimerkkinä sekä ihailun kohteena. Miehen malli voi siis biologisen isän lisäksi olla joku muukin lähellä oleva aikuinen. (Aalto 2012, 131–132.)

3 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISY

3.1 Nuorille suunnatut palvelut

Suomessa nuorten on mahdollista saada tukea ja ohjausta julkisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin palveluista. Kattavimmin palveluita löytyy julkisen ja kolmannen sektorin puolelta. Hallituksen nuorisotakuulla pyritään takaamaan jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työttömälle työnhakijalle opiskelu-, työ-, harjoittelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden sisällä. Tavoitteena on estää nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta ja edistää nuorten työllistymistä ja kouluttautumista. (TE-palvelut. Työnhakijalle. Nuoret. Nuorisotakuu.) Merkittävänä nuorisotakuun edistäjänä toimivat esimerkiksi Ohjaamot ympäri Suomen. Ohjaamon toiminta koostuu yhteistyöstä kuntien sosiaali- ja terveystoimen, TE-toimiston, Kelan, koulu- ja nuorisotoimen, kolmannen sektorin ja oppilaitosten välillä.

TE-toimisto, kuntien sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi ja Kela kuuluvat julkisen puolen palveluntarjoajiin. TE-palvelut, Kela ja kunta järjestävät yhteistyössä työllistymistä edistävää monialaista yhteistoimintaa eli TYP-toimintaa, jossa periaatteena on tarjota pitkään työttömänä olleelle yhden luukun periaatteella monialaisia yhteispalveluita. (TE-palvelut. Työnhakijalle. Tukea työllistymiseen. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu.) Kelan kautta puolestaan on mahdollista hakea ammatillista koulutusta 16–29-vuotiaille. Erilaisia kuntoutusmuotoja ovat esimerkiksi työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, koulutuskokeilu, ammatillinen kuntoutuspalvelu, ammatilliset kuntoutuskurssit sekä NUOTTI-valmennus. (Kela. Henkilöasiakkaat. Kuntoutus. Kuntoutusvaihtoehdot. Nuoren ammatillinen kuntoutus.)

Jotta oppimisvaikeuksiin voidaan antaa riittävästi tukea, tulisi ne tunnistaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Suomessa toimii Erilaisten oppijoiden liitto ry, joka tarjoaa erilaisia tukimuotoja sekä koulutuksia myös ammattilaisille. (Eoliitto.fi Mitä me teemme.) Myös erilaiset järjestöt, kuten ADHD-liitto sekä krimi-

naalihuollon tukisäätiön oppimisvalmennus tarjoavat oppimisvaikeuksista kärsiville nuorille sekä heidän perheilleen tukea, ohjausta sekä kuntouttavaa toimintaa. Opiskelijat ja työttömät voivat saada apua myös Opintopolusta sekä TE-palveluiden uraohjauksesta, jotka toimivat valtakunnallisesti. (Oppimisvaikeus.fi. Tukea. Apua ja neuvontaa.)

Mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat kunnassa usein yhdistetty, ja niiden ehkäisyssä ja hoidossa sosiaali- ja terveystoimi tekevät yhteistyötä. Valtakunnallisesti mielenterveystyön suunnittelusta, ohjauksesta sekä valvonnasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Keskeinen tavoite on mielenterveyden vahvistaminen ja sen uhkien vähentäminen. Mielenterveyspalveluita järjestävät sekä kunnat että erikoissairaanhoido. Mielenterveyden häiriöiden ehkäisy, varhainen tunnistaminen sekä tarpeenmukainen hoito on kuntien vastuulla. Tarvittaessa mielenterveyspalveluita järjestetään myös psykiatrisena sairaalahoitona ja psykiatrian poliklinikalla erikoissairaanhoidon järjestämänä. Ensisijaisia palveluita ovat kuitenkin avopalvelut ja sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Mielenterveyspalvelut.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa myös päihdepalveluiden lainsäädännön valmistelusta, uudistusten toteuttamisesta sekä palveluiden kehittämisestä. Valvira sekä aluehallintovirastot valvovat, kuinka palveluiden laatu toteutuu. Päihdepalveluiden järjestämismääräykset on kunnilla, ja palveluita on järjestettävä esiintyvän tarpeen mukaan. Päihdepalveluita järjestetään muun muassa avohuollon palveluina, jotka ovat ensisijainen päihdepalveluiden tarjoamisen muoto. Avopalvelut sisältävät kuntoutusta, sosiaalista tukea, katkaisuhoidon sekä terapiaa. Lisäksi päihdepalveluihin kuuluu laitospalvelut, katkaisuhoidon ja hoitoa ja kuntoutusta tukevat palvelut, kuten asumispalvelut ja päiväkeskukset. Mielenterveys- ja päihdetyön kehittämisen sekä mielenterveyden ja päihteettömyyden edistämisen tulisi tapahtua sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistyön tuloksena. Tavoitteena on, että palveluiden kehittämisen tuloksena mielenterveyshäiriöitä sekä päihdeongelmia voitaisiin hoitaa yhdessä yksikössä samanaikaisesti, ja palvelut olisivat helposti tavoitettavia sekä joustavia. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Päihdepalvelut.)

Yksityisten palveluiden puolella toimivat esimerkiksi psykoterapeutit ja lääkäri-
asemat. Kelalta tai vakuutuksesta nuoren on joissakin tapauksissa mahdollista
saada apua yksityisten palveluiden käytön kustannuksiin (Mielenterveystalo.
Nuoret. Hae neuvoja ja apuja. Apu käytännössä. Auttavat tahot).

Merkittäviä toimijoita kolmannen sektorin puolella ovat esimerkiksi HelsinkiMissio
ja Vamos. HelsinkiMission nuorten kriisipisteellä on mahdollista saada maksu-
tonta ja luottamuksellista keskusteluapua kriisityöntekijän kanssa ilman diagnoo-
sia, lähetettä tai varattua aikaa. Kriisipisteelle voi soittaa valtakunnallisesti ja kes-
kusteluapua tarjotaan myös ruotsin kielellä. (HelsinkiMissio. Nuorten kriisipiste.)
Vamos puolestaan on Diakonissalaitoksen hanke, jonka tarkoituksena on nuor-
ten tukeminen työllistymisessä. Lähtökohtana on arjenhallinta, jonka kautta läh-
detään rakentamaan tietä opintojen ja työelämän pariin. (Diakonissalaitos. Va-
mos.) Nuorten on mahdollista saada matalan kynnyksen apua ja ohjausta myös
internetin välityksellä. Keskusteluapua löytyy mm. Suomen mielenterveys ry:n yl-
läpitämästä Sekasin-chatista, jossa ammattilaiset ja koulutetut vapaaehtoiset
vastailevat nuorta askarruttaviin kysymyksiin. Myös Nuortennetti ja Nuorten Mie-
lenterveystalo tarjoavat vastaavia palveluita. (Nuorten linkki. Mistä apua. Netti-
palvelut.)

3.2 Lainsäädäntö

Suomen lain näkökulmasta valtiota velvoittavia säännöksiä koskien NEET-nuoria
ovat erityisesti nuorisolaki, sosiaalihuoltolaki, laki Kansaneläkelaitoksen kuntou-
tusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, laki
kuntouttavasta työtoiminnasta sekä laki julkisista työvoimapalveluista (Edilex.
Esityöt. Valiokuntamietinnöt. Nuorten syrjäytyminen).

Nuorisolaissa säädetään nuorisotyön ja -toiminnan edistämistä ja nuorisopoliti-
kasta. Tämän lisäksi laissa säädetään edellä mainittuihin liittyvästä valtionhallin-
non ja kunnan vastuusta sekä yhteistyöstä ja valtionrahoituksesta. Lain tavoit-
teena on muun muassa edistää nuorten osallisuutta ja kykyä toimia yhteiskun-

nassa, tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa, edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumisesta sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. (L 1285/2016.) Lastensuojelulaissa (L 417/2007) määrätään, että eri viranomaisten on tuettava lasten huoltajia kasvatustehtävässä, sekä pyrittävä tarjoamaan tarvittavaa tukea riittävän varhain. Perheiden parissa työskentelevien eri viranomaisten tulee myös tarvittaessa ohjata lapsi tai perhe lastensuojelun piiriin.

Suomen lainsäädännössä olevan sosiaalihuoltolain tarkoituksena on esimerkiksi edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Lisäksi sen tarkoitus on vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta sekä turvata yhdenvertaisesti tarpeenmukaiset ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Lain mukaan määritellään, että jokaisella asiakkaalla on oikeus asiakassuunnitelmaan tai muuhun vastaavaan suunnitelmaan. (L 1301/2014.) Tämä suunnitelma voi olla esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa käytettävä aktivointisuunnitelma. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä työtoiminnan kautta ja vahvistaa arjen hallinnan vaatimia kykyjä sekä taitoja. (THL. Hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Työelämäosallisuus. Kuntouttava työtoiminta.) Laissa määritellään myös, että Kansaneläkelaitoksen tulee järjestää 16–29-vuotiaalle vakuutetulle ammatillista kuntoutusta silloin, jos henkilön toimintakyky on heikentynyt, kuntoutus on tarkoituksenmukaista toimintakyvyn ja elämänhallinnan sekä opiskelu- tai työllistymisvalmiuksien tukemiseksi tai edistämiseksi ja kun kuntoutus on tarpeen tukemaan tai edistämään kykyä opiskella tai työllistyä (L 566/2005). Laissa määritellään myös nuoren kuntoutusraha, jolla on tarkoitus turvata nuoren toimeentulo opiskelun tai muun työelämäänsä tähtäävän kuntoutuksen ajan (L 566/2005).

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoitus on muun muassa edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistä ongelmien syntyä. Tämän lisäksi sen on tarkoitus turvata varhainen tuki sitä tarvitseville. Lailla on tarkoitus mahdollistaa varhainen puuttuminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Laissa määritellään, että jos oppilaitoksen tai opiskelijahuollon työntekijä arvioi opiskelijan opiskeluvaikeuksien, sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäi-

semiseksi tarvitaan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluita, tulee hänen viipymättä ottaa yhteyttä näihin tahoihin opiskelijan kanssa ja annettava tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tietonsa. (L 1287/2013.) Vuonna 2021 astuu voimaan laajennettu oppivelvollisuus. Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran niihin nuoriin, jotka vuoden 2021 keväällä ovat perusopetuksen 9. luokalla. Lakimuutoksen myötä nuoren oppivelvollisuus päättyy, kun hän on täyttänyt 18-vuotta, tai kun hän on tätä ennen suorittanut toisen asteen tutkinnon. (OKM. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Oppivelvollisuuden laajentaminen.)

Näiden edellä mainittujen lakien lisäksi huomioonotettavia lakeja ovat myös päihdehuoltolaki ja mielenterveyslaki, sillä yksi merkittävimmistä syistä syrjäytymiselle ovat päihde- ja mielenterveysongelmat. (Edilex. Esityöt. Valiokuntamietinnöt. Nuorten syrjäytyminen). Päihdehuoltolain tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä ja siihen liittyviä sosiaalisia sekä terveydellisiä haittoja ja edistää ongelmakäyttäjän toimintakykyä (L 41/1986). Mielenterveystoimissa sen sijaan määritellään mielenterveystyö, ohjaus ja valvonta, mielenterveyspalvelujen järjestäminen, niiden periaatteet ja yhteensovittaminen ja valtion mielisairaalassa annettava hoito (L 1116/1990).

3.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on ollut puheenaiheena ja kiinnostuksen kohteena jo vuosia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisy tapahtuu monella eri tasolla. Ehkäisevän työn tulisi alkaa jo varhaislapsuudessa perheen tukemisena ja jatkua tämän jälkeen yksilön tukemisena. Yhteiskunnan omia syrjäytymistä aiheuttavia rakenteita tulisi myös purkaa, sillä syrjäytyminen on sosiaalinen ongelma, jolla on todetusti taipumusta periytyä ylisukupolisesti. (THL. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuorten syrjäytyminen. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.)

Espoon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2017–2021 laadittiin espoolaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Suunnitelman tarkoituk-

sena on ohjata, johtaa ja kehittää hyvinvointityötä Espoossa. Suunnitelman keskeisinä tavoitteina on lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin edistäminen, palveluiden lapsi-, nuori- ja perhelähtöisyys, palvelujen laatu ja vaikuttavuus sekä palvelujen yhteensovittaminen toimivaksi kokonaisuudeksi. Suunnitelman tavoitteiden toteutumista seurataan raportoimalla niistä vuosittain kaupunginvaltuustolle eri lautakuntien kautta. Suunnitelman mukaan lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvointia edistetään muun muassa kehittämällä ja ottamalla käyttöön erilaisia perheiden hyvinvointia tukevia sähköisiä palveluja. Lapsi-, nuori- ja perhelähtöisyyden tavoitteeseen tähdätään esimerkiksi varmistamalla nuorten oikea-aikaisen avun saaminen matalankynnyksen Ohjaamotalo-palvelukokonaisuudella. Palvelujen laatu ja vaikuttavuus varmistetaan suunnitelman mukaan hyödyntämällä seuranta- ja tutkimustietoa sekä ottamalla käyttöön erilaisia mittareita, joilla asiakasprosesseja arvioidaan. Toimenpiteet palveluiden yhtenäistämiseksi ovat muun muassa verkostotyössä tehtävä yhteinen asiakassuunnitelma sekä asiakaslähtöisen työtteen johtamisen vahvistaminen. (Espoo. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017–2021).

Espoossa nuorten syrjäytymistä pyritään ehkäisemään hyvinvointisuunnitelman seuraamisen lisäksi muun muassa Me-hankkeella. Me-hanke on Espoon suomenkielisen koulutoimen Me-säätiön rahoituksella käynnistämä hanke, jonka tarkoituksena on katkaista oppilaiden syrjäytymiskierteet puuttumalla erilaisiin syrjäytymisriskiä lisääviin tilanteisiin ja kehitysvaiheisiin oikea-aikaisesti. Tämä koikeilu on käynnissä Espoon Saunalahden me-koulussa, jossa toimintamallia kehitetään koulu yhteisön ammattilaisten, oppilaiden ja heidän vanhempiensa kanssa. Saunalahden koulussa tämä kehitystyö painottuu yläkouluikäisiin oppilaisiin ja heidän opintopolkuihinsa. (Espoo. Perusopetus. Peruskoulut. Saunalahden koulu. Me-hanke).

Helsingin kaupunki tähtää myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja on käynnistänyt vuonna 2017 Mukana -kaupunkistrategiahankkeen, jonka tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja vähentää nuorten välistä eriarvoisuutta rakenteellisilla muutoksilla. Hankkeen tarkoituksena on keskittyä erityisesti ylisukupolviseen syrjäytymiseen ja huono-osaisuuden alueelliseen eriytymiseen. Hank-

keen lähtökohtana toimii erilaisten toimintamallien kohdentaminen syrjäytymiselle tunnistetusti altistaville tekijöille. Tällaisiksi ovat määräytyneet tutkimus- ja viranomaistiedon sekä nuorilta kerätyn tiedon perusteella yksinäisyys, ulkopuolisuus, turvaton lapsuus, peruskoulun varaan jääminen sekä lapsuuden ajan köyhyys. Tavoitteena on siis, että jokaisella nuorella olisi sosiaalisia suhteita ja tunne siitä, että kuuluu jonnekin. Tämän lisäksi tavoitellaan sitä, että nuorella olisi vähintään yksi turvallinen aikuinen elämässään ja sitä, että jokaiselle turvataan peruskoulun jälkeinen koulutus. (Helsingin kaupunki 2019, 14.)

Mukana -kaupunkistrategiahankkeen rakenteellisilla muutoksilla tavoitellaan sitä, että osallisuutta pystyttäisiin tunnistamaan ja vahvistamaan yksilö- ja lähiyhteisö tasolla paremmin. Myös eri toimintamallien ja rakenteiden vahvistaminen alue- ja kaupunkitasolla on yksi toiminnan tavoitteista. Näillä tähdätään siihen, että lasten, nuorten ja perheiden elämää tarkasteltaisiin enemmän elämänkaarinäkökulmasta ja huomioitaisiin keskeiset siirtymä- ja nivelvaiheet. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja ylisukupolvisen syrjäytymisen perimisen estämiseksi perheitä tulisi tukea jo varhaislapsuudesta asti. Lasten ja nuorten kasvuun sekä tarpeisiin tulisi vastata kokonaisvaltaisesti hyödyntämällä moniammatillisia verkostoja eri toimijoiden sekä viranomaisten välillä. Hankkeella pyritään siihen, ettei nuoren tarpeita enää lokeroitaisi eri palveluihin, vaan palveluiden väliset siilot purettaisiin. Hanke päättyy vuonna 2021. (Helsingin kaupunki, 2019, 17–18.)

Sitran vuosina 2013–2015 toteuttaman Nuorten tilannekuva – hankekokonaisuuden tarkoituksena oli löytää uusia ratkaisuja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tunnistamiseen ja heidän tukemiseensa, hyödyntäen erityisesti moniammatillista yhteistyötä. Nuorten tilannekuva -kokonaisuuden tavoitteena oli yhdistää julkisen palvelujärjestelmän toimijoita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän nähtiin tukevan sitä, että tieto syrjäytymisriskissä olevista nuorista ei olisi enää hajallaan eri ammattilaisten välillä vaan ammattilaiset pääsisivät jakamaan tietoaan yhdessä. (Sitra. Aiheet. Nuorten syrjäytyminen.) Tämän lisäksi Nuorten tilannekuva -kokonaisuuden avulla haluttiin tarjota enemmän matalan kynnyksen palveluita nuoren omassa yhteisössä. Kokonaisuuden lähtökohtana oli tukea olemassa olevia palveluita tai jo kehitteillä olevia toimintamalleja valtakunnallisesti. (Sitra. Aiheet. Nuorten syrjäytyminen.)

Nuorten tilannekuva -kokonaisuus sisälsi esimerkiksi Tajua Mut! -toimintamallin. Toimintamallin tarkoituksena on tukea varhaisen vaiheen moniammatillista yhteistyötä ja helpottaa eri ammattiryhmien välillä tapahtuvaa tiedonvaihtoa. Toimintamallissa eri toimijat pystyvät verkkotyökalun avulla "liputtamaan" nuoren mahdollisten ongelmien vuoksi. Nuori voi myös itse käyttää verkkotyökalua avun tarpeen ilmaisemiseen. Tajua Mut! -toimintamallia pilotoitiin Mikkelissä vuonna 2013 13–29-vuotiaiden palveluissa. Tämän jälkeen pilotti käynnistettiin Espoossa 9–28-vuotiaiden palveluissa vuonna 2014. Toimintamalli perustuu lakisääteiseen nuorisolakiin ja etsivään nuorisotyöhön sekä välittämiseen. Sen tarkoituksena ei ole korvata palveluita, vaan tukea ammattilaisten työskentelyä. Toimintamallia pilotoitiin myös Keravalla ja Riihimäellä. Kaikki pilottikaupungit kokivat toimintamallin hyödylliseksi ja vakinaistivat sen osaksi lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä. (Sitra. Aiheet. Nuorten syrjäytyminen.)

Tajua Mut! -toimintamallin yhteydessä pilotoitiin myös Suunta-palvelu, joka suunniteltiin yhdessä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. Suunta-palvelu on chat-pohjainen neuvontapalvelu, jonka kautta nuori voi saada henkilökohtaisesti ja anonyymisti ohjausta koulutukseen ja työelämään liittyvissä asioissa. (Sitra. Aiheet. Nuorten syrjäytyminen.)

Viime vuosina on panostettu syrjäytymisen ehkäisyssä erityisesti verkkopalveluihin, joiden kysyntä on kasvanut merkittävästi. Mielenterveyspalveluiden järjestäminen on kuntien vastuulla, jonka vuoksi niiden tarjonnassa on suuria eroja valtakunnallisesti (Suomen mielenterveysseura. Tukea ja apua. Apua mielenterveyden ongelmiin. Mielenterveyspalvelut). Mielenterveys ry:n Sekasin-chat tavoittaa verkon kautta nuoria tasapuolisesti ja on osoittautunut tehokkaaksi ja tarpeen mukaiseksi palveluksi. Sekasin-chat on matalankynnyksen chat-palvelu, jossa pääsee keskustelemaan koulutettujen vapaaehtoisten kanssa. Chat innovoitiin keväällä 2016 Yleisradion, Mielenterveys ry:n, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Mielenterveyden keskusliiton ja nuorten kanssa yhdessä Sekasin -kampanjaan, jonka tarkoituksena oli edistää mielenterveyttä. Chatissä päivystäjänä toimi työntekijöitä ja vapaaehtoisia myös Väestöliitosta, Pelastakaa Lapset ry:stä ja Nuor-

ten Exit ry:stä. Kampanja kesti viikon ja sen aikana chatissä keskusteltiin yli tuhannen nuoren kanssa muun muassa mielenterveydenongelmista, ahdistuksesta ja yksinäisyydestä. Jonottajia palveluun oli kymmenkertainen määrä. Suuren kävijämäärän vuoksi Me-säätiö päätyi rahoittamaan chattiä niin, että sen toimintaa pystyttiin jatkamaan kampanjan päättymisen jälkeen. (Suomen mielenterveysseura. Ajassa. Uutiset. Supersuosittu Sekaisin-chat jatkuu ME-säätiön tuella.)

Verkkopohjaisten hankkeiden lisäksi viime vuosina on keskitytty myös kiusaamista ehkäiseviin hankkeisiin. Yksi tällainen on Aseman Lapset ry:n K-0- Kiusaamiseen puuttuva hanke. Hankkeen tavoitteena on tuoda kouluihin enemmän nuoris- ja perhetyön sekä sovittelun osaamista ja tätä kautta tarjota tehokkaampaa puuttumista kiusaamiseen. Kiusaamistapaukset, joita K-0:n avulla käsitellään, täyttävät usein monia rikosnimikkeitä. Lisäksi osapuolten roolit ovat usein epäselviä ja kiusaamistapaukset ulottuvat koulumaailman ulkopuolelle, kuten sosiaaliseen mediaan. Hankkeen työskentelyssä jalkaudutaan sekä kouluun että koteihin. Tässä vaiheessa koulun ja kodin yhteistyö on jo selkeästi vaikeutunutta. (Aseman lapset. Toimintamuotomme. K-0-Kiusaamiseen puuttuva hanke.)

Syrjäytymisen ehkäisyssä olisi hyvä jatkossa huomioida ja nostaa vahvemmin keskusteluun se, että syrjäytyminen on yhteiskunnan määrittelemä asia. Palola ym. (2012, 310–311) esittää avauksessaan, että nuorten käsitys omasta syrjäytymisestä voi olla hyvin erilainen kuin yhteiskunnan. Syrjäytymisellä viitataan yleensä yhteiskunnan määrittelemään koulutuksen ja työn ulkopuolelle jäämiseen, mikä ei välttämättä vastaa nuoren omaa kokemusta. Palola ym. (2012, 312) määritteleekin syrjäytyneen nuoren nuoreksi, jolla ei ole enää kiintopistettä elämässään eikä nuori halua tarttua mihinkään hänelle tarjottuun toimintaan. Tämän määrittelyn vuoksi olisikin tärkeää, että nuoret itse otettaisiin mukaan palveluiden suunnitteluun ja heitä kuultaisiin siitä, millaisille palveluille heidän näkemyksensä mukaan olisi tarvetta.

4 RISKITEKIJÄT NUORTEN MIESTEN SYRJÄYTYMISESSÄ

4.1 Sosiaaliset suhteet nuorten miesten elämässä

Aiemmissa tutkimuksissa tunnistettuja riskitekijöitä nuorten syrjäytymiselle ovat esimerkiksi vanhemmilta peritty ylisukupolvinen huono-osaisuus, vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, varhaisen tuen puute sekä yksinäisyys. Ylisukupolvisuudella tarkoitetaan ongelmien kasaantumista ja niiden periytymistä sukupolvelta toiselle (Paananen & Gissler 2014, 75). Huono-osaisuuden ylisukupolvisuudessa on kyse laajasta sosiaalisesta ongelmasta. Yksilötasolla huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen vaikuttavat esimerkiksi biologiset, psykososiaaliset sekä sosioekonomiset tekijät. Ylisukupolvisuudessa ei kuitenkaan ole kyse vain perheiden sisäisistä ongelmista, vaan siihen vaikuttavat myös yhteiskunnalliset tekijät, joista yksi on esimerkiksi koulutukseen liittyvä epätasa-arvoisuus. Perheiden elämää kuormittavat tekijät kuten päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat heijastuvat lasten ja nuorten elinoloihin. Perheiden elinoloilla voi myös olla kauaskantoiset vaikutukset myöhempään ikävaiheeseen. (THL. Lapset, nuoret ja perheet. Nuorten syrjäytyminen. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus.) Voimakkaimmin ylisukupolvista huono-osaisuutta ennustavia tekijöitä ovat aiempien tutkimusten mukaan vanhempien kouluttamattomuus, työttömyys sekä toimeentulotukiasiakkuus nuoren ollessa teini-iässä. Selvää tekijää ylisukupolviselle huono-osaisuudelle on kuitenkin vaikea nimittää, sillä tutkimuksissa käytettyjen tutkimusaineistojen muuttajat ovat aina yhteydessä niissä tunnistettuihin riskitekijöihin. (Paananen ym. 2019, 115.)

Aiemmat tutkimukset tuovat esiin, että perheen näköalattomuus ja syrjäytyminen yhteiskunnasta ovat näkyvä riskitekijä. Ylisukupolvisuutta voidaan selittää sosiaalisten resurssien niukkuudella, jolloin vanhemmilla ei ole resursseja opastaa tai tukea lasta taloudellisesti. Tämä saattaa johtaa perheessä sosiaaliseen huono-osaisuuteen, joka voi siirtyä sukupolvelta toiselle (Vauhkonen ym. 2017, 502.) Lämsän (2009, 205–206) tutkimusaineistossa nousi esille kasvutaustan merkitys nuoren elämässä ja tulevaisuuden ongelmissa sekä se, minkälainen merkitys vanhemman omalla kasvutaustalla on nuorelle.

Varhainen tuki varhaiskasvatuksessa sekä peruskoulussa korostuu ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisemisessä. Muita keinoja on esimerkiksi sosiaaliturvan tason riittävyyden huomioiminen, jotta toimeentulotuen asiakkuuksia voitaisiin vähentää. Vanhempien toimeentulotukiasiakkuuden on tutkittu olevan yksi yleisimmistä ylisukupolvisesti kasaantuvista ongelmista. Lasten toimeentulotuen asiakkuutta myöhemmässä ikävaiheessa on aiemmissa tutkimuksissa selitetty taloudellisten resurssien puuttumisella sekä heikolla koulutustasolla. (Vauhkonen ym. 2017, 502, 509.)

Santalahti & Marttusen vuonna 2014 teettämässä tutkimuksessa käy ilmi, että vanhempien osallisuutta tukemalla voidaan ylläpitää sekä vahvistaa koko perheen hyvinvointia. Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmilla on tutkitusti suuri vaikutus myös lasten riskiin sairastua mielenterveyshäiriöihin, diagnoosista riippumatta. Niin lapsille, kuin heidän vanhemmillensakin on mahdollistettava riittävä tuki sekä palvelut, jotta vanhemmat kykenevät huolehtimaan lapsistaan ja edistämään osallisuuttaan yhteiskunnassa. (Santalahti & Marttunen 2014, 192.) Lasten tasapainoiselle kehitykselle kannattavaa onkin toimiva yhteistyö varhaiskasvatuksen, koulujen ja perheen välillä (Santalahti, Petrelius & Lindberg 2015, 72).

Myös yksinäisyys on merkittävä syrjäytymisriskiä lisäävää tekijä. Kouluikässä olevien lasten sosiaalista ja emotionaalista kasvua tukevat turvalliset kaveri- ja ystävyysuhteet. Nämä suhteet auttavat lisäksi kasvattamaan sekä ylläpitämään sosiaalisia taitoja. (Junttila 2016, 117.) Ystävyysuhteet ovat suoraan yhteydessä myös koettuun elämänlaatuun. Oikeanlaiset ystävyysuhteet auttavat rakentamaan jokapäiväistä elämää sekä kannattelevat sen kolhiessa (Kainulainen 2016, 90). Ystävyysuhteiden määrässä on myös aiempien tutkimusten perusteella sukupuolten välisiä eroja. Pojat ovat tyttöjä useammin vailla yhtään ystävää, vaikka tilanne onkin muuttunut positiivisempaan suuntaan 2000-luvun alun jälkeen. Sosiaalisten suhteiden vähäisyys voi vaikuttaa koulumenestykseen negatiivisesti, sillä ystävyysuhteiden on katsottu lisäävän lasten sekä nuorten viihtyvyyttä koulussa. Nuoruusajan yksi tärkeimpiä suojaavia tekijöitä ovat vertaisryhmään kuuluminen sekä vanhemmilta saatu tuki. (Halme ym. 2015, 2, 4.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoima työryhmä kartoitti asiantuntijoiden näkemyksiä NEET-nuorten tilanteesta ja keinoista arvioida heidän toimintakykyään. Heidän kyselyssään nousivat esiin sosiaalisiin taitoihin ja suhteisiin liittyvät haasteet, jotka saattavat aiheuttaa sosiaalisten suhteiden vähäisyyttä ja ulkopuolisuuden sekä yksinäisyyden kokemuksia. Sosiaalisten suhteiden vähäisyyteen voi heijastella myös nuoren harrastuksien puute. Sosiaalisten suhteiden vähäisyys ja yksinäisyys voi myös ohjata nuorta ihmissuhteisiin, jotka synnyttävät nuorena vääränlaisia toiminta- ja käyttäytymismalleja. Tällaisista vääränlaisista ihmissuhteista voi olla myös haasteellista irtautua. (Sandberg ym. 2018, 13–14.)

Myös ero parisuhteesta saattaa aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksia. Erotilanteissa saattavat korostua puutteet itsetuntemuksessa, vähäisemmät sosiaaliset verkostot sekä kriisien käsittelyn taito, jonka vuoksi miehillä on eron prosessointiin keskimäärin vähemmän keinoja. (Pulkinen 2020, 1.) Myös Kontula & Saari (2016, 131) nostavat miesten pienemmän sosiaalisen verkoston yhdeksi selittäväksi tekijäksi sille, miksi miehet kokevat eron jälkeen naisia enemmän yksinäisyyttä. Myrskylän (2012, 6) mukaan syrjäytymisen riski miehellä alenee, mikäli hän on parisuhteessa.

4.2 Nuorten miesten yksilökohtaiset tekijät ja ympäristön vaikutus

THL:n Suomessa vuonna 1987 syntyneisiin lapsiin kohdistuva pitkittäistutkimus nosti esille syrjäytymiskehityksen riskitekijöitä. Me-säätiö ja THL ovat tehneet aineiston datasta taulukon, josta käy ilmi kymmenen tekijää, jotka nostavat riskiä syrjäytymiselle nuoruudessa tai varhaisessa aikuisuudessa. Kouluikäisenä tai varhaislapsuudessa lastensuojelun asiakkuuteen päätyminen oli suuri syrjäytymisriskiä nostava tekijä yhdessä sen tekijän kanssa, että nuori jää ilman toisen asteen tutkintoa. Riskitekijöinä nousi esiin myös huono koulumenestys, mielen-terveyslääkkeiden käyttö sekä rikostausta. (THL & Me-säätiö 2018.)

Aikaisempia tutkimuksia siitä, miten nuoren yksilökohtaiset tekijät vaikuttavat syrjäytymiseen on tehty useita. Näissä esille ovat nousseet erityisesti nuoren oman

motivaation, pystyvyysuskon, resilienssin sekä mielenterveys- ja päihdehäiriöiden merkitys. Vahva oma motivaatio ja pystyvyysusko nähdään nuorta kannattelevina tekijöinä, kun taas heikko motivaatio ja pystyvyysuskon sekä resilienssin puute riskitekijöinä. Myös mielenterveys- ja päihdehäiriöt nähdään riskitekijöinä, jotka saattavat johtaa syrjäytymiseen.

Saikkosen ym. (2015, 33–34) teettämässä tutkimuksessa nuoren motivaatio nähtiin tärkeänä voimavarana tavoitteiden saavuttamisessa. Motivaatioon voi kuitenkin vaikuttaa heikentävästi esimerkiksi huono itsetunto. Rohkaisulla ja pienin askelin etenemisellä nuori voi valaa itseensä uskoa, joka voi vaikuttaa positiivisesti myös motivaatioon. Nuoret ohjaavat elämäänsä henkilökohtaisten tavoitteiden avulla. Sisäisesti motivoitunut nuori työskentelee kohti omia tavoitteitaan tehokkaammin, jolloin myös hänen omassa tilanteessaan tapahtuu edistystä (Lehtonen, Kallunki & Pekkola 2011, 99.)

Sisäinen ja ulkoinen motivaatio ovat kaksi eri tapaa, joilla jaotellaan ihmisen motivoitumisen syyt. Sisäisellä motivaatiolla tarkoitetaan sitä, että motivaatio lähtee yksilöstä itsestään eikä ulkopuolelta tulevasta palkkiosta. Toiminta perustuu yksilön omaan innostukseen tehtävää kohtaan. Ulkoisella motivaatiolla tarkoitetaan sitä, että motivaatio lähtee ulkopuolelta tulevasta palkkiosta tai rangaistuksesta. Sisäinen motivaatio on yleensä ihmistä energisoivaa ja innostavaa, kun taas ulkoinen motivaatio voi olla äärimmäisen kuluttavaa. Sisäinen motivaatio liittyy omiin tavoitteisiin ja arvoihin, tehden mielekkäiden asioiden tekemisestä itselle nautinnollisempaa sekä kestoaltaan pitkäjänteisempää. (Martela & Jarenko 2014, 14.) Jos nuori työskentelee tavoitteidensa eteen pelkästään ulkoisen motivaation takia eli esimerkiksi miellyttääkseen vanhempiaan, ei työskentely välttämättä ole yhtä tyydyttävää ja eteenpäin vievää.

Motivaation yhteydessä usein esille nousee myös resilienssi. Resilienssin käsite tulee alun perin latinasta sanoista *salire*, hyppääminen sekä *re-salire*, hypätä takaisin. Se voidaan suomentaa muun muassa joustavuudeksi, pärjäävyydeksi tai selviytymiskyvyksi. Yksilön tai yhteisön resilienssi ilmenee usein niissä elämäntilanteissa, joissa vaaditaan voimakasta stressin sietoa sekä sopeutumiskykyä.

Resilientti yksilö kykenee näkemään kokemansa vaikeuden ymmärrettävällä tavalla. Tämä toimii suojatekijänä, jolloin koetut vaikeudet eivät tunnu ylivoimaisilta. Resilienssi onkin paljon enemmän kuin persoonallisuuden piirre tai vastustuskykyisyyttä stressille. Resilientit yksilöt osallistuvat aktiivisesti elämän tapahtumiin vetäytymisen tai apatian sijaan, ja omaavat tehokkaita selviytymisvoimavaroja, jotka mahdollistavat haasteen kohtaamisen. (Poijula 2018, 16–18.) Resilienssin vaikutuksesta nuorten syrjäytymiseen löytyy melko vähän tutkimustietoa. Lasten resilienssiä ja riskitekijöitä on tutkittu pitkällä seurantatutkimuksella, jonka avulla on pystytty tunnistamaan tekijöitä, joita resilienteiksi tunnistetuilla lapsilla on ollut elämässään. Tällaisia ovat esimerkiksi hyväksytyksi tuleminen ikätoverien keskuudessa, pätevyyden tunnetta tuova taito tai kyky sekä ainakin yksi tukeva aikuinen elämässä. (Poijula 2018, 94.)

Motivaation ja resilienssin lisäksi myös pystyvyysuskolla voidaan nähdä olevan vaikutusta syrjäytymisriskiin. Pystyvyysuskolla tarkoitetaan sitä, että nuori uskoo tavoitteiden olevan merkityksellisiä ja mahdollista saavuttaa sekä siihen, että pienikin askel tuottaa tulosta. Pystyvyys on yksilön subjektiivinen kokemus siitä, kuinka hän on omalla toiminnallaan kyvykäs saamaan asioita aikaan sekä kykenevä suoriutumaan niistä. (Martela & Jarenko 2014, 29.) Pystyvyysuskon on tutkittu vaikuttavan myös muuhun kehitykseen. Mahdolliset muutokset eivät vaikuta pelkästään yksilön henkilökohtaisiin resursseihin, vaan myös koulunkäyntiin, ammatinvalintaan sekä sosiaalisiin suhteisiin (Schunk & Meece 2005, 72).

Mielenterveys- ja päihdeongelmat vaikuttavat myös tutkitusti syrjäytymisriskiin. Paananen ym. (2019, 119) ovat tutkineet nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyviä tekijöitä sekä sosiaali- ja terveystalveluiden ajoittumista. Tutkimuksessa todettiin, että lähes puolella tutkimukseen osallistuneista syrjäytyneistä nuorista on ollut psykiatrista sairastavuutta lapsuudessa ja nuoruudessa. Tutkimuksen mukaan myös joka viidennellä syrjäytyneistä nuorista on päihdeisiin liittyvä diagnoosi. Syrjäytyneillä miehillä päihdediagnoosi oli yleisempi kuin naisilla. Täten voisi päätellä, että erityisesti nuorten miesten mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat suuri riski syrjäytymiseen.

Joka viidennellä suomalaisella nuorella on jokin mielenterveyden häiriö, johon he tarvitsisivat hoitoa. Nuorten kohdalla on yleistä kärsiä samanaikaisesti useammasta mielenterveydenhäiriöstä. Yleisimpiä mielenterveyden häiriöitä nuorilla ovat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytös- ja päihdehäiriöt. (Marttunen ym. 2013, 11–13.) Mielenterveys- ja päihdehäiriöt voivat näkyä esimerkiksi eristäytymisenä, vetäytymisenä sosiaalisista suhteista ja poissaolojen lisääntymisenä. Tämän kaltaisen oireilu häiritsee nuorella esimerkiksi arjen rutiineja sekä lisää riskiä pudota esimerkiksi opinnoista. (Haravuori ym. 2016, 14.)

Jos nuori käyttää runsaasti pähteitä, riski myöhemmille mielenterveyshäiriöille ja muulle riskikäyttäytymiselle kasvaa. Myös nuoren sosiaalinen, kognitiivinen sekä emotionaalinen kehitys saattaa häiriintyä. Päihdehäiriöt alkavat tyypillisesti myöhäisnuoruudessa ja niitä kehittyy 5–10 % nuorista. Usein päihdehäiriöt ovat toistuvia, vaikeahoitaisia ja pitkäkestoisia. Yleistä on myös, että päihdehäiriöstä kärsivällä nuorella on samanaikaisesti muita häiriöitä, kuten ADHD sekä käytös- ja mielialahäiriöitä. Päihdehäiriön kehittymistä voidaankin mahdollisesti ehkäistä, jos lapsuuden ja nuoruuden psyykinen oireilu sekä häiriöt tunnistetaan ja hoidetaan tehokkaasti. (Marttunen & von der Pahlen 2013.)

Myös sukupuolen on tutkittu olevan yhteydessä lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden esiintyvyyteen. Poikien kohdalla korostuu erityisesti lapsuusiän neuropsykiatriset häiriöt kuten autismi, ADHD ja oppimis- ja käytöshäiriöt. (Soulander & Marttunen 2016.) Autismin, ADHD:n ja Touretten oireyhtymän esiintymisellä voi olla vaikutusta nuoren sosiaalisiin taitoihin. Autismliton tutkimuksen mukaan (Lehmonen 2017, 23–27) 88 % autismin kirjolla olevista nuorista koki omaavansa haasteita sosiaalisessa kanssakäymisessä. 81 % toivoi saavansa lisätukea kommunikointiin ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. 63 % haastatelluista huolestutti siirtyminen työelämään ja opintoihin sekä se, että miten he pärjäisivät. Vain 38 % haastatelluista koki saaneensa tukea koulun puolelta ja 13 % sosiaalityön palveluista. Kaikki vastanneet kaipasivat lisätukea elämäänsä.

Neuropsykiatrisia haasteita omaavilla yksilöillä ilmenee nuoruusiässä helposti välittömään tyydytykseen ja suuriin tunnekokemuksiin tähtäävää käytöstä. Tällainen käytös johtaa helposti vaarallisiin tilanteisiin, impulsiiviseen seksuaaliseen

käytökseen tai päihteidenkäyttöön. (Rintahaka 2007.) Neuropsykiatrisia häiriöitä omaavat nuoret ovat suuremmassa syrjäytymisriskissä, koska tuki sosiaalisten taitojen kehittämiseksi ei välttämättä ole riittävää. Lisäksi heillä on suurempi riski päihteiden ongelmakäyttöön. Suurin osa lapsipsykiatrisista potilaista ennen murrosikää on poikia ja sukupuolittuneisuus näkyy ennen kaikkea osastohoidossa olevilla. Nuoruusiässä masennusoireet tytöillä ovat jopa nelinkertaiset poikiin verrattuna ja tytöt ilmoittavat useammin itsetuhoisista ajatuksistaan- ja aikeistaan. Poikien kohdalla toteutuneet itsemurhat ovat kuitenkin yleisempiä. Myös erilaiset käytöshäiriöt ja päihdeongelmat ovat poikien kohdalla yleisempiä niin lapsuudessa kuin nuoruudessaakin. (Sourander & Marttunen 2016.)

Manninen (2013, 7,18,24) tutki väitöskirjassaan koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrista profiilia sekä psykologisten piirteiden vaikuttavuutta tulevaisuuteen viiden vuoden seurannalla. Tutkimukseen osallistui 53 poikaa ja 20 tyttöä. Tutkimuksessa todetaan, että koulukotiin sijoitetuilla nuorilla on huomattavan paljon ongelmia eri osa-alueilla. Sijoitus koulukotiin on yleensä viimeinen vaihtoehto nuorille, jotka kärsivät psyykkisistä ongelmista kuten väkivaltaisuudesta, antisosiaalisuudesta tai muista mielenterveysongelmista. Sijoitetut nuoret ovat suuressa vaarassa syrjäytyä ja koulukoti on monelle tehokas interventio eli väliintulo sekä toinen mahdollisuus tasapainoisempaan elämään. Vaikka Mannisen tutkimuksen otantaa voidaan pitää pienenä, huolestuttavaa kuitenkin oli, että kolmen vuoden seurannan päätteeksi noin 50 % pojista syyllistyi väkivaltarikokseen, kun taas tytöillä vastaava osuus oli 20 %. Varhainen oireilu, kuten erilaiset käytöshäiriöt, usein heijastuu ongelmiin myös myöhemmällä iällä ja näin ollen ennuste käytöshäiriöisten nuorten kohdalla on huono etenkin syrjäytymisen kannalta.

Kun syrjäytymistä tarkastellaan kriminologisesta näkökulmasta, viitataan yleisen määrittelyn lisäksi katkenneisiin tai heikentyneisiin siteisiin perheen, työelämän, koulun tai koulutuksen osalta. Syrjäytymisen käsite kriminologisesta näkökulmasta on taloudellista huono-osaisuutta laajempi, koska katkenneet yhteydet edellä mainittuihin tekijöihin eivät välttämättä edellytä köyhyyttä, vaikka irrallisuus yhteisöistä sekä muu huono-osaisuus liittyvätkin usein yhteen. (Kivivuori 2009, 3.) Rikosalttiuden sekä sosiaalisen huono-osaisuuden välillä on havaittu kaksi yhdistävää tekijää; syrjäytyminen on syy rikollisuudelle, sekä rikollisuus on syy

syrjäytymiselle, jolloin vaikutukset toiseen osa-alueeseen vaikuttavat väistämättä myös toiseen (Kivivuori 2009, 3). Syksyllä 2020 nuorten tekemät rikokset ovat olleet paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vuonna 2011 nuorten osuus rikoksista oli 22 %, ja vuonna 2019 noin 18 %. Tilastojen perusteella nuorten osuus rikoksissa on 2010-luvulla vähentynyt, mutta samalla ilmiö on polarisoitunut, kun vakavampia rikoksia tekee nyt aiempaa pienempi joukko nuoria. (Haapakangas 2020.)

Myös maahanmuuttajataustalla on yhteys kohonneeseen syrjäytymisriskiin. Myrskylän (2012, 3–5) mukaan syrjäytyneistä miehistä 22 % ovat vieraskielisiä, ja syrjäytyminen on ongelma, joka liittyy vahvasti maahanmuuttoon sekä kotouttamiseen. Kantaväestön kouluttamattomiin miehiin verraten heidän riskinsä työttömyydelle ja ulkopuolisuudelle on lähes kolminkertainen. Suomeen tulevista maahanmuuttajista on nuoria aikuisia yli 70 %, ja heidän on kantaväestöä vaikeampi päästä Suomessa työhön tai koulutukseen. He asuvat myös usein ilman perhettä, jolloin ulkopuolelle jäämisen riski kasvaa. Maahanmuuttaja- ja pakolais-taustalla on myös tutkimusten mukaan vaikutusta mielenterveyden häiriöiden esiintymiseen. Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi -tutkimuksessa (Castaneda ym. 2014, 13, 20, 36) selviää, että psyykinen kuormittuneisuus ja yksinäisyyden tunteet ovat yleisiä. Tutkimuksen mukaan syitä tälle löytyy Suomeen muuttoja edeltävistä ja muuttomatkaan liittyvistä kokemuksista, joihin yleensä on liittynyt jokin traumaattinen tapahtuma. Myös vähäinen osallistuminen sosiaaliseen toimintaan ja rasismi vaikuttavat psyykkiseen kuormittuneisuuteen. Psyykinen kuormittuneisuus on tutkimuksen mukaan yleisintä Lähi-Idästä ja Pohjois-Afrikasta saapuneilla maahanmuuttajilla. Hermansson & Lommi (2009, 1009–1015) terveystarkastustutkimuksen mukaan yhdellä kymmenestä maahanmuuttajataustaisesta nuoresta oli psyykkistä oireilua, johon olisi tarvittu lisäapua. Oireilu ilmeni masennuksena, paniikkioireina, käytöshäiriöinä, itsetunto-ongelmina ja unihäiriöinä. Tutkimuksen mukaan ongelmat johtuivat esimerkiksi siitä, ettei nuorten kaksikielisyyttä tuettu tarpeeksi opinnoissa. Koulter ym. (2013) on myös tutkinut, että mielenterveysongelmia ei esiinny maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla enempää kuin kantaväestöllä Euroopassa. Sen sijaan maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla on korkeampi riski sairastua mielenterveyden häiriöihin, kuten esimerkiksi masennuksen. (Mäki 2014, 33.)

4.3 Tutkimuksia palvelu- ja koulujärjestelmästä

Vaikka nuorille on tarjolla runsaasti erilaisia palveluita eri palvelusektoreilta, on järjestelmässä myös haasteita, jotka vaikeuttavat nuoren mahdollisuuksia saada apua ja tukea näistä palveluista. Yhteiskunnan nykyisen palvelujärjestelmän pirstaleisuuden vuoksi syrjäytyneiksi määriteltyjen nuorten todellinen tilanne saattaa jäädä näkymättömäksi melko pitkäksi aikaa, sillä nuoren palvelut ovat pirstoutuneet useamman toimijan palveluihin ja yksittäisiin tukipäätöksiin. Tällaiset vastuunjakoon ja tiedonkulkuun liittyvät ongelmat ovat yksi riskitekijä syrjäytymisen kannalta. Nuoren tilanne saattaa kumuloitua, kun kokonaisvaltainen käsitys hänen tarvitsemastaan tuestaan ei kuulu kellekään. (Hiilamo ym. 2017, 62–64.)

Nikanderin (2005) ja Arnkilin ym. (2002) mukaan asiakkaan monimutkaisessa palvelutarpeen kokonaisuudessa toimivaa tukea varten tarvittaisiin ammattilaisilta yhteistä ymmärrystä vastuun jaosta sekä pirstaleisten palvelurakenteiden ylittämistä. Niin kauan, kun peruspalveluista vastaavat tahot työskentelevät vain itsenäisesti omassa ammatillisessa roolissaan, pysyy palvelujärjestelmä pirstaleisena eikä kommunikaatiota tapahdu työntekijöiden välillä. Tämä hajanainen järjestelmä vaikeuttaa palveluihin pääsyä ja myös hoidon jatkuvuutta. (Määttä & Keskitalo 2014, 198.)

Yhteiskunnan kannattaisikin panostaa yhä enemmän yhden luukun palveluihin, matalan kynnyksen mielenterveyspalveluihin sekä työntekijäresursseihin. Kynnys asioimiselle voisi madaltua, mikäli nuoren palvelukokonaisuudesta olisi vastuussa vain yksi ja sama henkilö. Yhden luukun palvelut helpottavat myös tiedon siirtymistä työntekijöiden välillä. (Aaltonen ym. 2015, 130.) Moniammatillisessa yhteistyössä asiakas pyritään huomioimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja yleisissä käytännön näkökulmissa korostuu verkostojen huomioiminen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö sekä tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen (Isoherranen 2005, 15). Syrjäytymisen vähentämiseksi tulisikin keskittyä vahvistamaan nuorten miesten pystyvyyteen ja työllistymiseen liittyviä kykyjä yhteiskunnan tuen ja rakenteiden kautta (Paananen ym. 2019, 126).

Vuonna 2018 tehdyn Espoon kaupungin arviointikertomuksen tulosten perusteella todettiin, että Espoossa pääsy lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin ei ole sujuvaa ja palvelujen tuloksellisuutta ei seurata näiden palvelujen järjestäjätahoilla tarpeeksi järjestelmällisesti. Tämän nähdään johtuvan siitä, että lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa lääkäriresurssit ovat riittämättömät. (Espoon kaupunki 2018, 76.) Paananen ym. (2019, 125–126) tekemän tutkimuksen mukaan syrjäytymisen keskeisenä syynä on päihde- ja mielenterveysongelmiin saadun avun riittämättömyys tai sen saaminen liian myöhään.

Lukuvuonna 2018/2019 kaikista peruskoulun keskeyttäneistä koulupudokkaista 57 % oli poikia, ja 43 % tyttöjä. Pojat keskeyttivät myös tyttöjä useammin tutkintoon johtavassa koulutuksessa lukuvuonna 2017/2018, jolloin 6,4 % pojista, sekä 4,4 % tytöistä keskeyttivät tutkintoon johtavan koulutuksen. (Tilastokeskus. Tilastot. Koulutus. Koulutuksen keskeyttäminen 2018.) Sipilän ym. (2011, 125) tutkimuksen mukaan juuri koulutuksen ulkopuolelle jääminen on yksi suurimmista riskeistä nuorten syrjäytymiseen. Jos nuori lähtökohtaisesti menestyy heikosti peruskoulussa, jää hän usein jatkokoulutuksen ulkopuolelle jo toisen asteen tutkin-tojen kohdalla. Koulutuksen puute johtaa usein heikompaan asemaan työmarkkinoilla. Syrjäytyminen käy yhteiskunnalle kalliiksi, sillä se tuottaa huomattavia kustannuksia esimerkiksi korjaavien palvelujen kustantamisen ja menetettyjen verotulojen vuoksi. Sitran ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa (2017) todetaan, että peruskoulun jälkeen ilman jatkokoulutusta jäävät yksilöt tuottavat elinaikanaan noin 370 000 euron lisäkustannukset julkishallinnolle verrattuna heihin, jotka jatkokoulutautuvat. (Hilli ym. 2017, 673.)

Koulutusten järjestäjillä on laissa määriteltyjä velvollisuuksia sen suhteen, kuinka reagoida syrjäytymisriskissä olevaan nuoreen. Kuten Nuorisolaissa (L 1285/2016) todetaan, on opetuksen järjestäjällä velvollisuus ilmoittaa nuoren oman kunnan etsivälle nuorisotyölle perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin. Järjestäjän tulee ilmoittaa myös nuoresta, joka keskeyttää opinnot lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa.

Oppimisvaikeudet ovat yksi keskeisistä lapsen kehitystä sekä tulevaisuutta uhkaavista tekijöistä. Useiden tutkimusten mukaan riski syrjäytymiselle, mielenterveyden häiriöille sekä huonolle sosiaaliselle menestykselle kasvaa huonon koulumenestyksen myötä. Oppimisvaikeudet ovat melko yleisiä, ja niillä on suuri merkitys yksilön elämään, koska koulumenestys varhaisessa iässä on tärkeä ennuste tulevaisuudesta. Mikäli oppimisvaikeuksiin ei puututa ajoissa, ne voivat johtaa helposti syrjäytymiskehitykseen. Onkin tärkeää, että jokaiselle löytyisi sopiva oppimisympäristö koulusta sekä varhaiskasvatuksesta, ja että oppimisvaikeudet havaitaan sekä niiden syyt selvitetään ajoissa. (Voutilainen & Ilveskoski 2000.)

Lavikaisen ym. (2006, 404–406) tutkimuksessa 18–29-vuotiaat saivat itse raportoida varhaisen vaiheen oppimisvaikeuksista. Tutkimuksessa miehet raportoivat yli puolet enemmän keskittymis- ja käytös vaikeuksia kuin naiset. Tutkimuksessa erottui myös se, että nykyinen koulutusaste oli alhaisempi niillä, joilla oli ollut lapsuusajassa vaikeuksia koulunkäynnissä- ja oppimisessa. Myös vanhempien matala koulutustaso ennakoii Kestilän ym. (2018, 130–131) tutkimuksen mukaan nuoren huonompaa suoriutumista peruskoulusta sekä jatkokouluttautumisen mahdollisuuksia.

Kielteiset koulukokemukset, epäsäännöllinen koulussa käynti sekä huono menestys koulussa ovat riskitekijöitä sille, ettei nuori päädy yhteishaussa jatkokoulutuksen pariin. Sillä, minkälaisessa arvossa nuori itse pitää peruskoulua tulevaisuutensa kannalta on suuri merkitys. Pojilla jatkokoulutukseen hakeutumattomuus on yhteydessä vähäiseen uskoon omiin kykyihin. (Pirttiniemi 2000, 117–118.) Kiusatuksi tuleminen voi aiheuttaa kielteisiä koulukokemuksia. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan viikoittaista kiusaamista koulussa on kokenut joka kahdeskymmenes lapsi tai nuori. Perusopetuksessa kiusaamiskokemuksista raportoitiin enemmän kuin toisella asteella. THL:n Sokra -koordinaatiohankkeen ja kouluterveyskyselyn yhteistyössä toteuttamassa tutkimuksessa tarkasteltiin osallisuuden kokemusta suhteessa kiusaamiseen tai kiusatuksi joutumiseen. Tuloksista käy ilmi, että osallisuuden kokemus oli alhaisin 8–9 luokilla sekä kiusaajilla että kiusatuksi tulleilla. Myös toisen asteen opiskelijoiden osallisuuden kokemus oli matala, mikäli opiskelija joutui kiusatuksi. Osallisuuden kokemus oli

puolestaan kaikista vahvin niillä toisen asteen opiskelijoilla, jotka eivät kiusanneet muita. (Virrankari ym. 2019, 1–6.)

Suomen koulujärjestelmä ja kouluikäisten hyvä menestys PISA-kokeissa ovat tulleet tunnetuksi maailmalla. Menestyksistä huolimatta, suomalaisnuorten koettu koulutyytyväisyys on ollut varsin heikkoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on perustanut kouluhyvinvointi komitean, jonka toimesta kansallinen kiusaamisen vastainen KiVa Koulu -toimenpideohjelma on saanut alkunsa. KiVa Koulu -ohjelman vaikutuksia tutkittaessa huomattiin sen vaikuttavan kiusaamisen vähentymisen lisäksi ahdistuneisuusteen sekä masennukseen. Positiivista muutosta tapahtui myös koulutyytyväisyydessä, -menestyksessä sekä motivaatiossa. Lisäksi suomalaisissa kouluissa on lisätty sosiaalisen ja emotionaalisen kasvun opetusmenetelmiä, jotka sisältyvät kaikkiin oppiaineisiin. Tarkoituksena on opettaa lapsia ja nuoria tunnistamaan eri tunnetiloja sekä kehittää emotionaalista, sosiaalista ja moraalista kasvua. (Cefai ym. 2018, 80.) Koulutukselta on vuosina 2012–2019 leikattu yli 2 miljardia euroa. Nämä leikkaukset ovat aiheuttaneet erityisesti painetta koulutus-, kasvatus- ja tutkimusalan ammattilaisille. Henkilöstövähennykset aiheuttavat tietysti sen, että oppilaiden yksilökohtaisen kohtaamiseen on vähemmän resursseja. (OAJ. Poliitikassa. Koulutusleikkaukset.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kartoittaa Ohjaamotalon asiantuntijoiden näkemyksiä miespuolisten NEET-nuorten syrjäytymiseen vaikuttavista riskitekijöistä, sekä siitä, minkälaisia ratkaisuja ja ennaltaehkäiseviä toimia heidän tilanteeseensa voisi löytyä. Vastausten pohjalta tavoitteena on syventää ymmärrystä ja tuottaa tietoa siitä, minkälaisia palveluita ja tukimuotoja voitaisiin tarjota lisää nuorten miesten syrjäytymisen ehkäisemiseksi niin Ohjaamotalossa kuin yhteiskunnallisestikin.

Lopulliset tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavasti:

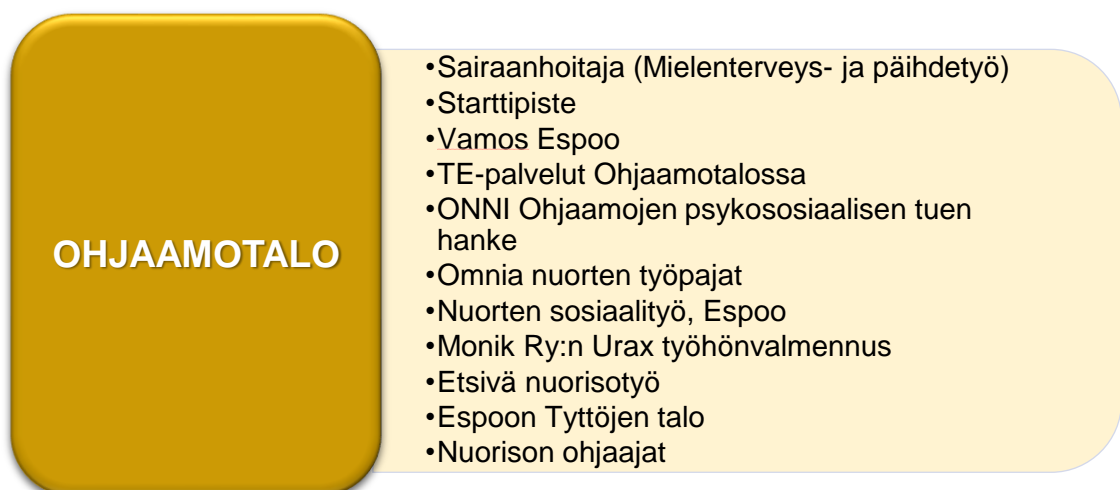
- 1) Minkälaisia ovat riskitekijät, jotka saattavat lisätä riskiä nuorten miesten syrjäytymiseen?
- 2) Minkälaiset tekijät voivat ehkäistä nuorten miesten syrjäytymistä?

5.2 Ohjaamotalo

Espoossa sijaitseva Ohjaamotalo tarjoaa henkilökohtaista palvelua ja neuvontaa alle 30-vuotiaille nuorille sekä nuorille aikuisille. Ohjaamotalo tarjoaa matalan kynnyksen palveluita, jotka tukevat nuoria eri elämäntilanteissa. Ohjaamotalojen toiminta koostuu eri palveluntuottajien kuten kuntien sosiaali- ja terveystoimen, TE-palveluiden, Kelan, oppilaitosten sekä kolmannen sektorin palveluntuottajien moniammatillisesta yhteistyöstä. Palvelut ovat asiakkaille maksuttomia, ja toimintaa rahoittavat Euroopan unionin sosiaalirahasto, valtio sekä toiminnassa mukana olevat toimijat. Espoon Ohjaamotalo kuuluu osaksi Ohjaamo-toimintaa, jota toteutetaan valtakunnallisesti yli 70 toimipisteellä. Ohjaamotalo on yhdistänyt saman katon alle palveluverkoston (Kuvio 1), jonka alla työskentelee noin 80 asiantuntijaa, joiden tavoitteena on tukea nuoria työ- ja opiskelumahdollisuuksissa. Li-

säksi apua tarjotaan arjenhallintaan, asumiseen sekä hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (Espoo.fi. Nuoret. Tietoa, neuvoa, apua. Ohjaamotalo.) Ohjaamojen alla toimii lisäksi ONNI-hanke, jonka tavoitteena on Ohjaamoiden psykososiaalisen tuen valtakunnallisen mallin ja suositusten luominen. Toiminnan keskiössä ovat nuorten vahvuudet ja voimavarat sekä osallisuuden lisääminen. (Kohtaamo. Yhteistyökumppanit. Onni.)

Valtakunnalliset tavoitteet ohjaavat Ohjaamojen toiminnan muodostumista. Toiminnan keskiössä olevien tavoitteiden tarkoitus on sujuvoittaa nuorten siirtymävaiheita opiskeluiden pariin, työelämään tai muuhun toimintaan. Toiminnan avulla on kyetty vähentämään esimerkiksi nuorten työttömyysjaksoja sekä pitkäaikaisen toimeentuloasiakkuuksien määrää. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.) Nuoret ovat Ohjaamoissa aktiivisia toimijoita, joita kannustetaan osallistumaan toiminnan kehittämistyöhön oman elämänsä asiantuntijoina. Yksilökohtaisen tilanteen sekä palvelutarpeen arviointi yhdessä nuoren kanssa edesauttaa osallisuuden lisäämistä eikä tavoitteena ole löytää väliaikaisia tai nopeita ratkaisuja, vaan nuoria tuetaan, kunnes pidempikestoisia ratkaisuja saadaan tehtyä. Ohjaamojen laaja-alainen palveluverkosto ja eri ammattilaisten työskentely saman katon alla karsii ylimääräistä päällekkäistä toimintaa. (Nuorisotakuu.fi. Nuorille suunnatun Ohjaamo-toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen.)

Kuvio 1. Ohjaamotalon palveluverkosto

5.3 Tutkimusote ja aineistonkeruumenetelmä

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen sekä toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 22). Laadullisen tutkimuksen avulla tavoite on saada tutkitavasta aiheesta kokonaisvaltainen ja sisällöltään arvokas kuva, jossa näkyy haastattelemiemme asiantuntijoiden näkemykset. Tavoitteenamme on tilastollisten yleistysten sijaan pyrkiä ymmärtämään ilmiötä paremmin. Pyrimme myös tämän tutkimuksen myötä löytämään vastauksia työelämäyhteistyökumppanimme esittämään tarpeeseen. Laadukkuutta tutkimukseen voi tuoda hyvän haastattelurungon laatimisella sekä pohtimalla etukäteen, että miten valittuja teemoja voidaan syventää (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184).

Käytämme opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten mukaisesti. Sen hyvänä puolena voidaan pitää sitä, että kysymyksiä voidaan tarkentaa ja syventää haastateltavan vastaus-ten mukaan. Teemahaastattelussa ihmisten oma tulkinta asioista, heidän asioil-lensa antamat merkitykset sekä niiden syntyminen vuorovaikutuksessa korostu-vat. Teemahaastattelussa tutkimuskysymys tai ongelmanasettelu ohjaa tutkimuk-sen tarkoitusta, ja tämän avulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Muodostimme haastattelurunkoon teoriaa peilaten kolme teemaa: 1. nuoren miehen elämänpolun kannattelevat ja riskitekijät 2. syr-jäytynyt tai syrjäytymisvaarassa oleva nuori mies 3. nuoren miehen tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy palveluiden avulla. Näiden teemojen alle kokosimme ku-takin teemaa käsittelevät haastattelukysymykset, joilla saisimme kerättyä mah-dollisimman kattavasti ja monipuolisesti vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

5.4 Aineistonkeruuprosessin kuvaus

Ilmiönä *työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret* ovat kiinnostaneet ryhmä-läisiämme niin ammatillisesta kuin yhteiskunnallisestakin näkökulmasta jo pit-kään. Syksyllä 2019 pääsimme työskentelemään yhteistyössä Ohjaamotalon

sekä heidän keskeisen asiakasryhmänsä, NEET-nuorten parissa. Tämän yhteistyön innoittamana Ohjaamotalo tarjosi opinnäytetyöllemme aihetta. Ajatus oli, että perehtyisimme syvemmin miespuolisiin NEET-nuoriin ja heidän elämänpolkuihinsa liittyviin riskitekijöihin ja kannatteleviin tekijöihin. Alkuperäinen ajatus oli haastatella NEET-nuoria, mutta Ohjaamotalon asiantuntijoiden näkemys oli, että aiheen herkkyyden vuoksi haastattelut olisi parempi kohdentaa Ohjaamotalon omiin asiantuntijoihin. Taustalla oli myös ajatus siitä, että nuoren saattaa olla hankala tarkastella omaa tilannettaan objektiivisesti ja täten tutkimustiedon tuottaminen voi olla haastavaa, mikäli nuori on akuutissa kriisissä.

Toteutimme opinnäytetyön aineistonkeruun syksyllä 2020. Haastattelimme erilaisissa työtehtävissä työskenteleviä asiantuntijoita Ohjaamotalon sisältä. Teimme Ohjaamotalolle Powerpoint-esityksen opinnäytetyömme aiheesta ja kävimme esittelemässä alustavaa suunnitelmaamme työntekijöiden yhteisessä Teams -kokouksessa kesäkuussa 2020. Toiveenamme oli saada Ohjaamotalon jokaiselta toimialalta vähintään yksi haastateltava, jotta nuorten miesten tilannetta voitaisiin tarkastella mahdollisimman monesta näkökulmasta. Yhteyshenkilömme Ohjaamotalosta lähetti tiimimme laatiman kutsukirjeen (Liite 1) kaikille Ohjaamotalon toimijoille. Suurin osa haastatteluihin kutsutuista ei kuitenkaan vastannut. Haastatteluihin osallistui lopulta seitsemän Ohjaamotalon asiantuntijaa. Haastateltavat asiantuntijat työskentelevät Ohjaamotalossa Etsivässä nuorisotyössä, Vamoksessa sekä TE-asiantuntijoina. Toteutimme haastattelut asiantuntijoille yksilöhaastatteluina. Lähetimme kysymykset etukäteen haastateltavillemme, jotta heillä olisi aikaa tutustua haastattelun teemoihin rauhassa. Se, että haastateltavalla on etukäteen tieto aihepiiristä, on myös eettisesti perusteltua (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Ensimmäisenä pidimme koehaastattelun, jolla havainnoimme haastattelukysymysten toimivuutta: tuovatko haastattelukysymykset meille riittävän monipuolisesti vastauksia tutkimuskysymyksiimme? Koehaastattelun jälkeen totesimme saavamme vastauksia nuorten miesten tilanteeseen monesta näkökulmasta, mutta haastattelukysymykset eivät tuoneet suoranaisesti vastausta alkuperäiseen tutkimuskysymykseemme: *milloin nuoret miehet putoavat palveluiden piiristä?* Koehaastattelun jälkeen kävimme kriittistä keskustelua siitä, tulemmeko

saamaan tähän kysymykseen yksiselitteistä vastausta, sillä syyt nuorten miesten palveluiden ulkopuolelle jäämiselle ovat moniselitteisiä. Tarkastelimme tutkimukselle uutta tulokulmaa ja muotoilimme uudet tutkimus- ja haastattelukysymykset koehaastattelun vastauksia hyödyntäen. Haastattelurunko luotiin niin, että se jättää tilaa kysymysten laajemmalle tarkastelulle. Lähetimme tämän jälkeen haastateltaville päivitettyt kysymykset (Liite 2).

Haastattelut toteutettiin parihaastatteluina niin, että ryhmämme neljästä jäsenestä jokainen pääsi haastattelemaan vähintään kolme kertaa. Tehdyistä haastatteluista viisi toteutettiin kasvotusten, ja kaksi Teams -sovelluksen välityksellä. Haastattelut nauhoitettiin puhelimen nauhurilla haastateltavien suostumuksella. Haastattelujen kesto oli keskimäärin hieman yli tunnin, ja haastatteluista kertyi litteroitua aineistoa 76 tekstisivun verran.

5.5 Aineiston analysointi sisällönanalyysillä

Sisällönanalyysi on kvalitatiivisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sen avulla tutkitusta ilmiöstä pyritään luomaan tiivistetty ja yleinen kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.) Aloitimme haastatteluaineiston analysoinnin jakamalla nauhoitetut haastattelutallenteet tasapuolisesti opinnäytetyön tekijöiden kesken. Tämän jälkeen jokainen litteroi haastattelunsa yksi kerrallaan yhteiseen Word-asiakirjaan. Huomasimme tekstien valmistuessa, että litterointimetodimme poikkeavat hiukan toisistaan, jonka vuoksi litterointien tarkkuudessa oli jonkin verran eroja. Saimme kuitenkin pienillä muutoksilla litteroidut tekstit yhdenmukaisiksi.

Aineistolähtöinen analyysi laadullisesta aineistoista koostuu kolmesta eri vaiheesta; ensimmäisessä vaiheessa aineistosta karsitaan kaikki epäolennainen pois, eli aineisto pelkistetään. Seuraavaksi aineisto käydään läpi etsien samankaltaisuuksia käsitteistä, jolloin aineisto ryhmitellään. Ryhmittelyn eli klusteroinnin aikana luodaan perusrakenne tutkimuksen kohteelle. Lopuksi muodostetaan teoreettiset käsitteet perustuen käsitteellistämiseen, jonka avulla erotellaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vas-

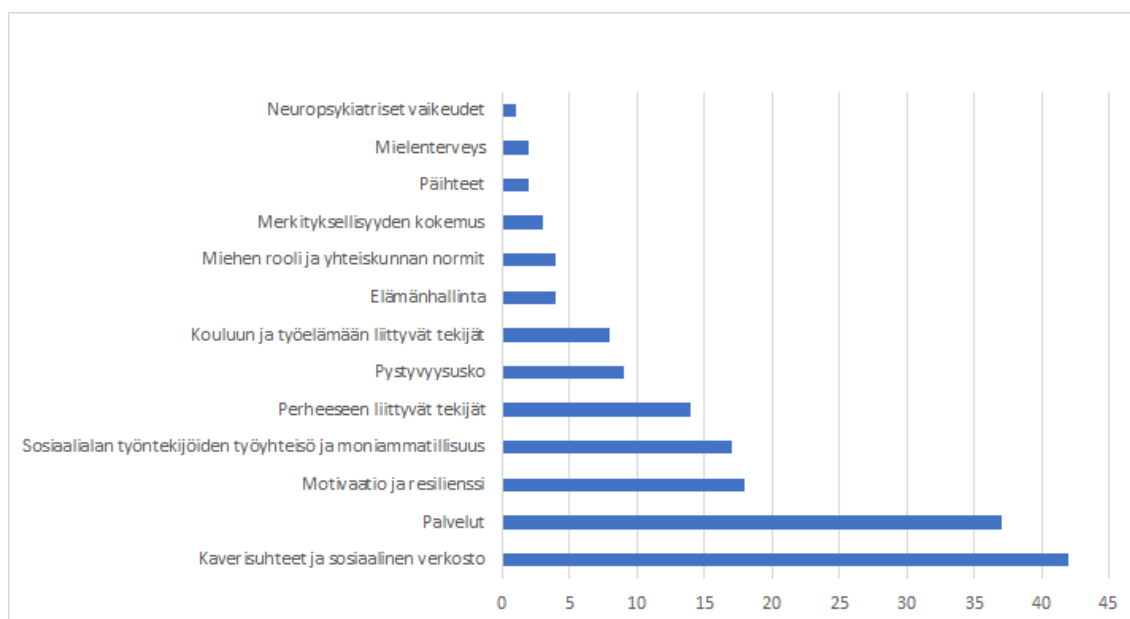
taus tutkimustehtävään saadaan käsitteitä yhdistelemällä. Käsitteellisempi näkemys tutkittavasta ilmiöstä syntyy tulkinnan ja päättelyn avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–125, 127.) Käytimme haastattelutuloksia analysoidessamme aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka avulla ryhmittelimme työtämme ja erottelimme litteroidusta haastatteluaineistosta tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon etsimällä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Käytimme korostusvärejä eri teemojen ryhmittelyssä ja siirsimme tekstiä uuteen asiakirjaan selkeyden vuoksi.

Klusteroinnin tuloksena muodostimme haastattelutuloksista kaksi pääluokkaa: *kannattelevat tekijät* ja *riskitekijät* nuorten miesten elämässä. Havainnollistimme pääluokkien alle tulleita vastauksia lisäksi kuvioilla. Pääluokkien alla käsiteltiin samoja aiheita ja suurin osa haastatteluista saaduista vastauksista käsitteli molempien pääluokkien teemoja eli kannattelevia tekijöitä ja riskitekijöitä limittäin. Tämän seurauksena päätimme yhdistää pääluokkiin liittyvät tulokset ja ryhmitellä ne neljään yläluokkaan, joita ovat: sosiaaliset suhteet, nuoren yksilökohtaiset tekijät, miehen rooli ja odotukset yhteiskunnassa sekä yhteiskunnan tuki ja palvelut. Yläluokkien alle pilkoimme vielä alaluokkia selkeyden ja kokonaisuuden hahmottamiseksi.

Luotettavuuden tukemiseksi tuomme tulosten esittelyssä esiin haastatteluista nousseita lainauksia. Haastateltavat on litteroinnin yhteydessä numeroitu. Olemme merkinneet jokaisen lainauksen perään lainatun haastateltavan numeron, varmistaaksemme, että lainauksia on tapahtunut tasapuolisesti. Haastateltavien numerot on jaettu sattumanvaraisesti, eivätkä ne ole sidoksissa esimerkiksi siihen, että missä järjestyksessä haastattelut on suoritettu. Haastattelujen lainaukset painottuivat aihepiirin mukaan, riippuen siitä, mitä haastateltava eniten kommentoi. Lainauksien tyyliä on yhtenäistetty, jotta varmistamme haastateltavien anonymiteetin. Täytesanoja kuten esimerkiksi ”tavallaan” ja ”niin kuin” on poistettu ja puhekieltä muokattu yleiskielelle. Tämä ei ole kuitenkaan vaikuttanut lainausten asiasisältöön.

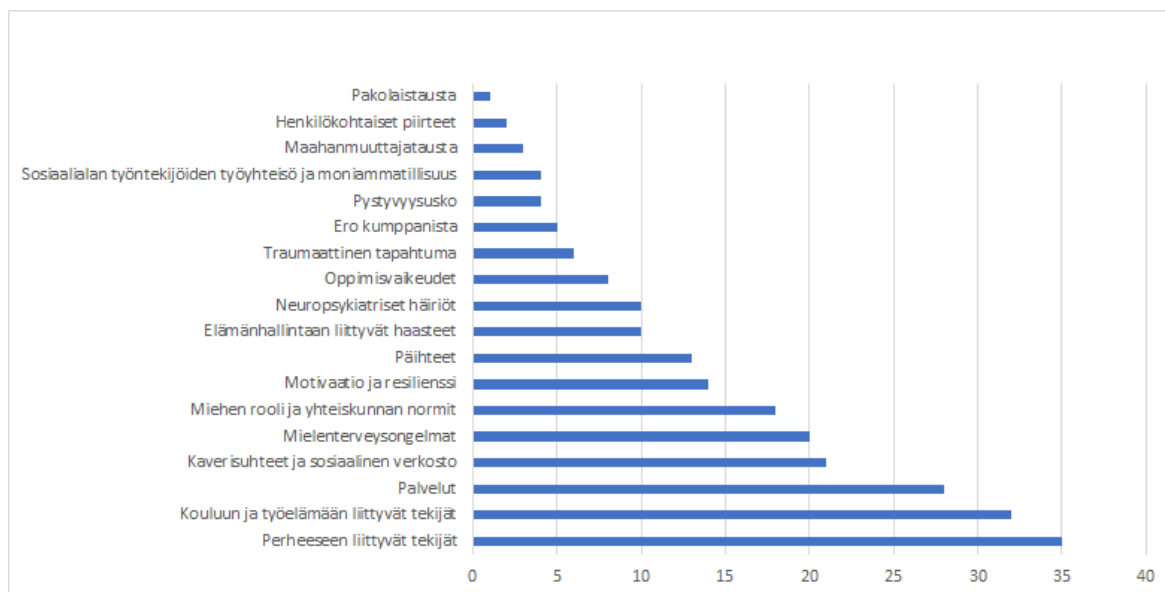
5.6 Haastattelutulosten teemojen erittely

Käsittelimme aluksi haastattelutuloksia pääluokkiin jaettujen kannattelevien tekijöiden ja riskitekijöiden mukaisesti. Seuraavissa taulukoissa (Kuvio 2, Kuvio 3) eritellään, kuinka monta kertaa erilaiset pääluokkiin liittyvät aiheet on mainittu haastatteluiden aikana eri yhteyksissä.

Kuvio 2. Haastatteluissa esille nousseet aihepiirit liittyen kannatteleviin tekijöihin

Haastatteluissa esiin nousi yhteensä 13 erilaista kannattelevaa tekijää. Näistä suurimmiksi nousivat kaverisuhteet ja sosiaalinen verkosto ja palvelut. Kaverisuhteet ja sosiaaliset verkostot mainittiin haastatteluissa 42 kertaa ja palvelut 37. Näiden jälkeen eniten mainintoja kannattelevina tekijöinä oli motivaatiosta ja resilienssistä, moniammatillisuudesta ja perheeseen liittyvistä tekijöistä. Pystyvyysusko mainittiin resilienssin ja motivaation yhteydessä yhdeksän kertaa. Vähiten kannattelevina tekijöinä pidettiin neuropsykiatristen vaikeuksien puutetta ja päihteiden hillittyä käyttöä tai päihteiden käytön kautta tullutta herättelevää kokemusta sekä mielenterveysongelmien hyväksymistä. Mielenterveysongelmien hyväksymisellä tarkoitettiin tässä kontekstissa sitä, että nuori ei anna diagnoosinsa määrittellä itseään.

Kuvio 3. Haastatteluissa esille nousseet aihepiirit liittyen riskitekijöihin

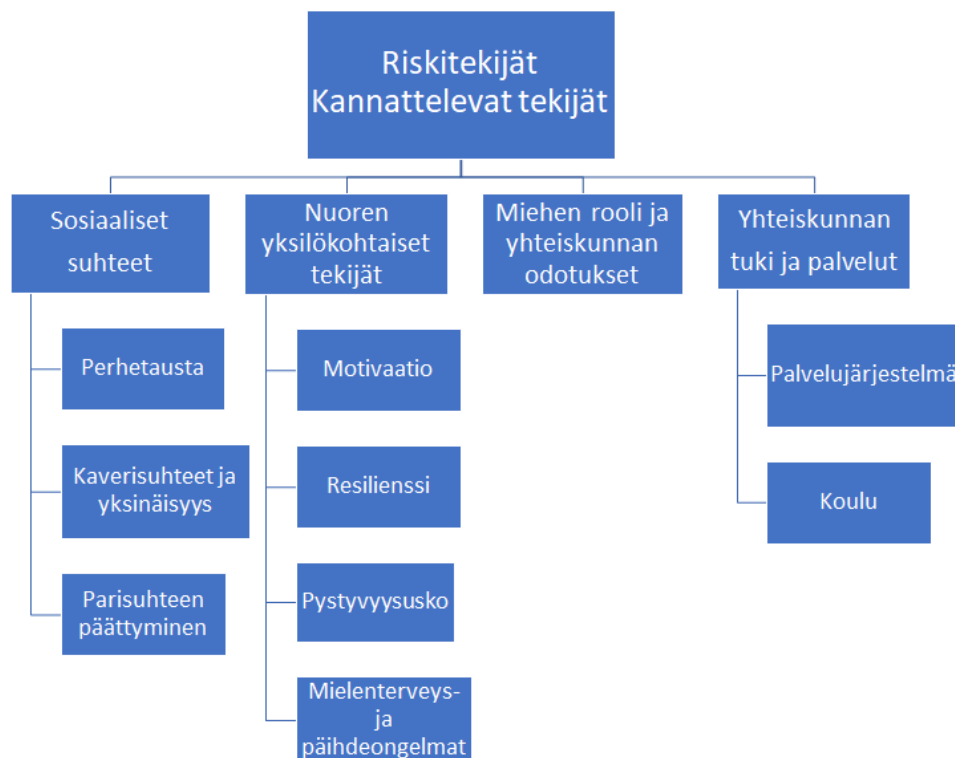
Erilaisia riskitekijöitä haastatteluissa tuli esille yhteensä 18 kappaletta. Eniten esille nousivat lähes tasavertaisina perheeseen liittyvät tekijät ja kouluun sekä työelämään liittyvät tekijät. Perheeseen liittyviä riskitekijöitä mainittiin 35 kertaa ja kouluun sekä työelämään liittyviä riskitekijöitä 32 kertaa. Näiden jälkeen suurimpina riskitekijöinä nähtiin palvelut, jotka mainittiin 28 kertaa sekä mielenterveysongelmat, jotka mainittiin 20 kertaa. Esille nousivat myös miehen rooli ja yhteiskunnan normit, jotka mainittiin 18 kertaa. Kaverisuhteiden ja sosiaalisen verkoston puute ja tästä johtuva yksinäisyys nähtiin myös riskitekijänä ja se nousi haastatteluissa esille 16 kertaa. Motivaation ja resilienssin puute oli myös yksi riskitekijöistä ja se nousi esille 14 kertaa. Päihteiden ongelmakäyttö sen sijaan mainittiin haastatteluissa vain 13 kertaa.

Vähiten riskitekijänä nuorten miesten syrjäytymisen kannalta nähtiin pakolaistausta, joka nousi esille vain kerran sekä nuoren henkilökohtaiset piirteet, kuten esimerkiksi ujous, jotka mainittiin kaksi kertaa. Maahanmuuttajataustan vaikutus syrjäytymiseen ei myöskään näissä haastatteluissa noussut esille kuin vain kolme kertaa.

Päädyimme tarkastelemaan tiettyjä teemoja sen perusteella, mistä aiheista haastatteluissa nousi eniten mainintoja. Joitakin yksittäisiä asioita kokosimme isompien otsikoiden alle, kuten esimerkiksi elämänhallintaan liittyvät haasteet. Tämän

alla oli yksittäisiä mainintoja, liittyen esimerkiksi yksilön talouden- ja ajanhallintakykyihin. Tämän tyyppisiä haasteita mainittiin yhteensä kymmenen kertaa, mutta yksittäisinä mainintoina niissä ei olisi ollut tarpeeksi käsiteltävää. Osa mainituista asioista oli myös sidoksissa suurempiin teemoihin. Esimerkiksi ero kumppanista nousi esiin vain viisi kertaa, mutta haastatteluissa se nousi esille yhteydessä miehen rooliin ja yhteiskunnan odotuksiin.

Taulukoista on tulkittavissa, että haastatteluissa nousi esille erittäin laajasti kannattelevia tekijöitä ja riskitekijöitä. Riskitekijöistä nousi esille enemmän aihepiirejä, kuin kannattelevista tekijöistä. Tämän tarkastelun pohjalta ryhmittelimme tulokset neljään yläluokkaan (Kuvio 4), joita ovat: *sosiaaliset suhteet*, *nuoren yksilökohtaiset tekijät*, *miehen rooli ja yhteiskunnan odotukset* sekä *yhteiskunnan tuki ja palvelut*. Yläluokat on edelleen pilkottu aihetta syventäviin alaluokkiin, joita käsittelemme tuloksissa tarkemmin.

Kuvio 4. Haastatteluaineiston luokat eriteltynä

Haastatteluissa esiin tulleiden aiheiden laajuuden vuoksi päätimme tässä työssä keskittyä tarkemmin käsittelemään sosiaalisista suhteista perheisiin liittyviä tekijöitä, kaverisuhteita ja parisuhteen päättymistä. Sosiaalisten suhteiden kohdalla tarkastelemme myös roolimallin merkitystä nuoren elämässä. Nuoren yksilökohtaisista tekijöistä käsittelemme motivaatiota, pystyvyysuskoa, resilienssiä sekä päihde- ja mielenterveysongelmia. Yhteiskunnan tuesta ja palveluista keskitymme käsittelemään moniammatillista yhteistyötä, päihde- ja mielenterveyspalveluiden resurssipulaa, palvelujärjestelmän pirstaleisuutta sekä koulutukseen ja työelämään liittyviä tekijöitä, keskittyen erityisesti nivelvaiheisiin sekä resurssien puutteeseen. Näiden lisäksi tarkastelemme miehen roolia ja tähän liittyviä yhteiskunnan odotuksia. Päädyimme näihin aiheisiin, koska näistä asiantuntijoilla oli eniten kommentoitavaa sekä kannattelevina tekijöinä että riskitekijöinä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Sosiaaliset suhteet

6.1.1 Perhetausta

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin perhesuhteiden ja kasvutaustan merkitys nuoren myöhemmälle syrjäytymisriskille. Yllättävää oli kuitenkin se, että kaikki haastateltavat eivät kokeneet sosioekonomista taustaa niin merkityksellisenä tekijänä, kuin mitä aiemmin esimerkiksi Lämsän (2009, 205–206) tutkimuksessa todettiin olevan. Kuitenkin huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen liittyvät haasteet mielenterveys- ja päihdeongelmien kanssa sekä varhaisen tuen puuttuminen nousivat esiin merkittävänä tekijöinä tutkimuksessamme. Tätä tukee myös Vauhkosen ym. (2017, 502, 509) aiemmat tutkimustulokset. Kasvuolosuhteilla ja perheellä on merkittävä rooli nuorten miesten elämänpoluilla. Perheen varallisuus luo enemmän mahdollisuuksia esimerkiksi harrastuksille, mutta ei poissulje mahdollista syrjäytymistä myöhemmissä ikävaiheissa. Vanhempia tulisikin tukea enemmän vanhemmuudessa tekemällä mahdollisimman tiivistä yhteistyötä perheen kanssa ja ottamalla huomioon lasten ja nuorten yksilökohtaiset erot eri kasvuvaiheissa. Myös haastateltavat nostivat esille sen, miten merkityksellistä on, minkälaiset eväät nuori saa elämäänsä kasvuympäristöstään.

Usein löytyy perhetaustasta jonkinlaisia haasteita vanhemmuudessa. Vanhempien mielenterveysongelmiin, päihteidenkäyttöön tai elämänhallintaan liittyviä asioita, jotka aika usein näkyvät ylisukupolvisena eli nuorella ilmenee niitä jo varhaisessa vaiheessa lapsuutta, ja sitten nuoruudessa lisää tai eri tavoin, samanlaista oirehdintaa kuin vanhemmilla on ollut. Tai sitten on hyvin rikkinäinen perhetausta, ei esimerkiksi ole ollut vanhemmat ollenkaan siinä, että on ollut sijoituksessa. (H7)

Vaikea ponnistaa eteenpäin, jos ei saa riittävää tukea [perheeltä]. (H5)

Huonot suhteet vanhempiin tai toisen vanhemman, erityisesti isän, menettäminen nähtiin riskitekijänä nuorten miesten syrjäytymiskehitykselle. Eräs haastateltava toi esille, että nähtävissä on myös ilmiö, miten ”äidit hyysäävät poikiaan”, jolloin vanhemmat tekevät asioita nuoren puolesta, eikä tältä vaadita mitään. Haastatteluissa tuotiin esiin se, kuinka myös hyvän sosioekonomisen taustan omaavat ja hyvin toimeentulevat nuoret voivat saada yhteiskunnan silmissä NEET-statutuksen, vaikka eivät itse kokisi olevansa syrjäytyneitä.

Varakkaitten, sosiaaliekonomisen taustan omaavien lapsetkin syrjäytyvät. Nämä nuoret eivät tarvitse rahaa eivätkä koe, että tarvitsevat apua tai ovat syrjäytyneitä. (H5)

Aihepiiriä tarkastellessa haastatteluissa nousi esille, että nuoren elämää kannattelevana tekijänä riittää yksi aikuinen, johon nuori voi luottaa. Yksi haastateltavista nosti aihepiiriä käsiteltäessä vahvasti esiin myös roolimallin merkityksen.

Ajattelin, että jokaiselle riittää, että on yksi sitä kasvua tukeva aikuinen, eikä sen välttämättä tarvitse olla se äiti tai isä vaan se voi olla joku lähisukulainen, kummitäti, ihan kuka tahansa. Tärkeää olisi, että jokaisella nuorella olisi yksi semmoinen aikuinen, johon hän pystyisi luottamaan. (H6)

Joillakin ei ole edes perhettä, että mistä sitten semmoisen merkityksellisen ihmisen siinä lapsuudessa löytää, jos sitä ei syntymän kautta ole. No jotkut löytävät. Kyllähän syntyy esimerkiksi viranomaisiin, lämpimiä suhteita, jotka kantavat sitten vaikka koko loppuelämän muistoissa. (H2)

Tarvitaan se isän malli jostain, että voi itse kasvaa mieheksi siinä. Meillä on joku, joka kertoo miten ne asiat pitää tehdä, ja mitä on olla mies ja niin edespäin. Se voi olla vaikka joku sedän kaveri tai joku muu vastaava, joka vie, vaikka kalaan tai joku oman isän kaveri, joka vie jonnekin jääkiekkomatsiin, tai jotain muuta, sillä tavalla että vaan saa sellaisen terveen miehen mallin. (H3)

6.1.2 Kaverisuhteet ja yksinäisyys

Sosiaaliset suhteet lisäävät osallisuutta ja kuuluvuuden tunne kasvattaa nuorten itsetuntoa. Kaikkien haastateltavien mielestä, jokaisella nuorella tulisi olla kaveriporukka, tai vähintään yksi kaveri, jolta saa tukea. Myös Junttilan (2016, 117)

tutkimuksessa korostuu kaveri- sekä ystävyysuhteiden merkitys sosiaaliselle kehitykselle.

Sosiaaliset suhteet ja kaveriporukka tai yksikin kaveri, niin se voi olla se mistä sitä voimavaraa tulee. (H4)

Me ihmiset ollaan laumaeläimiä, vaikka jotkut väittävät, että minä pärjään yksin niin ei se kyllä sillä tavalla ihan mene – Sanoisin, että pitää olla ihmisiä ympärillä, sellainen tukiverkko. (H3)

Merkityksellisenä asiana syrjäytymisriskin kannalta haastateltavat nostivat myös esille kavereiden puuttumisen tai vastaavasti vääränlaisen, huonoille teille johtavan seurun, josta saattaa olla haasteellista irtautua. Tulos on yhteneväinen myös esimerkiksi Sandbergin ym. (2018, 13–14) julkaisun kanssa.

Jos ei ole niitä, ei löydy niitä kavereita, jotka ovat samankaltaisia ja jakavat niitä samoja ajatuksia, tunteita ja harrastuksia ja niin edespäin. Sehän siinä on, että jos ei ole samoja mielenkiinnon kohteita löytynyt, niin kyllä siinä sitten helposti tippuu pois, kun kyllä me kuitenkin tarvitsemme ystäviä. (H3)

Kaveripiiri on merkityksellinen, se voi lähteä helposti väärään suuntaan. (H5)

Yksinäisyys on merkittävä syrjäytymisriskiä lisäävää tekijä, ja tämä nostettiin myös haastatteluissa esille. Sosiaalisten suhteiden vähäisyyteen voi heijastella lisäksi nuorten harrastuksien puute.

Yksinäisyys on tosi surullinen asia, joka voi lähteä, vaikka peruskouluajasta, miten sitten lähtee tai mistä syistä olemaan omissa oloissaan ja miten sen sitten valitsee, että kotonaolo tai pelaaminen tai yksintekeminen on se oma juttu enemmän kuin se kaveriporukassa oleminen. Se on raadollista, että on niitä kaveriporukoita, jotka ei osaa ottaa mukaan niitä, jotka ovat hiljaisempia tai herkempiä. Siinä voi joutuu sellaiseen tilanteeseen, että se arempi tai herkempi ihminen tekee sen valinnan, että ottaa sen enemmän yksinäisemmän tien. (H4)

6.1.3 Parisuhteen päättyminen

Haastatteluiden perusteella parisuhteen päättyminen nähtiin käännekohtana, joka voi aiheuttaa nuorten miesten syrjäytymistä. Tämän voidaan nähdä johtuvan siitä, että miehet eivät välttämättä osaa käsitellä eron aiheuttamia vaikeita tunteita. Miesten puutteellisten tunnetaitojen nähtiin olevan vähäisten keinojen syynä eron prosessointiin myös Pulkisen (2020, 1) mielestä. Suurin osa Ohjaamotalon työntekijöistä nosti eron kumppanista merkittäväksi riskitekijäksi nuorten miesten syrjäytymiseen.

Aina puhutaan, että miehet ei sitoudu mutta kyllä ne sitoutuvat ja sitten kun ei ole enää sitä suhdetta niin menee ihan romuksi. (H1)

[Syrjäytyminen] saattaa lähteä käyntiin siitä, että erotaan. (H5)

Usein [syrjäytymiseen] liittyy joku elämän kriisi, sellainen että on jo pidemmän aikaa ollut altistunut jollekin. Joku asia laukaisee sen, että mielenterveyden haasteet nousevat keskiöön. Joku tilanne, joku ero tyttöystävästä tai jotain tällaista. Sitten se on sellainen piste i:n päälle, ja sitten ei homma enää toimi. (H7)

Toisaalta parisuhteen alkaminen on saattanut myös edistää nuorten miesten tilannetta. Parisuhde voidaan nähdä päinvastoin kannattelevana tekijänä ja yksi haastateltava nostikin esille sen, miten parisuhde voi vaikuttaa elämään myös positiivisesti. Myös Myrskylä (2012, 6) nosti tilastokeskuksen analyysissä esiin parisuhteen positiivisen vaikutuksen miesten syrjäytymisriskille.

Seurustelu voi viedä eteenpäin elämässä. Jos puoliso on päihteetön niin se auttaa myös nuorta miestä. (H5)

6.2 Nuorten miesten yksilökohtaiset tekijät

6.2.1 Motivaatio, resilienssi ja pystyvyysusko

Yksilökohtaisia voimavaroja tarkastellessa kaikki haastateltavat nostivat esiin motivaation. Motivaation puute nähtiin merkittävänä riskinä syrjäytymiselle, ja mikäli nuorella on motivaatiota, se nähtiin kannattelevana ja nuoren tilannetta edistävänä tekijänä. Tämä nousi esille myös Saikkosen ym. (2015, 33–34) teettämässä tutkimuksessa, jossa todettiin, että nuoren motivaatio on erittäin tärkeä voimavara tavoitteiden saavuttamisen suhteen. Monet haastateltavistamme nostivat esille motivaation merkityksen, etenkin sisäisen motivaation merkityksen ulkoista motivaatiota tärkeämpänä. Esimerkiksi opiskelupaikan tai ammatin valinnan ei tulisi perustua pelkästään vanhempien toivomuksiin tai vaatimuksiin. Motivaatio lähtee yksilöstä, ja sisäinen motivaatio kasvattaa uskoa itseän sekä omaan tekemiseen.

Tuo on ehkä se iso asia, jos minä ajattelen tämän nykyisen työn näkökulmasta, että mikä on se tärkein homma, se ulkoinen ja sisäinen motivaatio. (H6)

Tarkastellessa yksilökohtaisia resursseja kannattelevien tekijöiden näkökulmasta, kaikki seitsemän haastateltavaa nostivat motivaation esiin merkittävänä tekijänä. Haastatteluissa ilmeni, että nuoren oma motivaatio voi vaikuttaa ratkaisevasti sekä palveluiden piiriin hakeutumiseen, sekä niissä pysymiseen. Monet haastateltavistamme kokivat, että Ohjaamotalon palveluiden piirissä olevilla nuorilla on motivaatiota. Haastavimpana tilanteena nähtiin, jos nuorella miehellä ei ole omaa motivaatiota edistää tilannettaan. Kuusi haastateltavaa seitsemästä nosti esille motivaation puutteen riskitekijänä. Esille nostettiin myös sisäisen ja ulkoisen motivaation erojen merkityksellisyys. Ulkoinen motivaatio saattaa tukahduttaa ja aiheuttaa nuoressa vastareaktion. Haastateltavat toivat esille myös, että ammattilaiset pystyvät työssään auttamaan nuorta pienten onnistumisen kokemusten kautta rakentamaan motivaatiota, joka auttaa pysymään palveluissa kiinni.

Jos sillä nuorella ei ole motivaatiota niin se on tosi hankalaa auttaa, oikeastaan mahdotonta. (H4)

Motivaatio on merkittävin tekijä [nuoren palveluissa pysymiseen]. (H5)

Valtava vaikutus, ihminenhän voi nousta ihan mistä vaan, jos löytää sen motivaation. (H2)

Suurin osa [nuorista] on motivoituneita ja haluaa päästä eteenpäin. (H1)

Toki nuorella voi olla tosi korkea se motivaatio, mutta sitten että pääsisi konkreettiseen tavoitteeseen, niin se voi tuntua isolta. Mutta siinäkin se, että sinulla on se oma motivaatio siellä, että vaikka se vaatisi vaikka minkälaista polkua ennen sitä, niin sillä sen homman saa onnistumaan. (H6)

Se mikä sitten pitää siellä niin on ne onnistumisen kokemukset, mit-takaavassa iso tai pieni mutta heidän elämässään merkityksellinen asia. (H6)

Parasta että tuki ja tsemppaus on saatavilla, eikä niin että sitä tuputetaan. (H4)

Haastateltavat nostivat esille myös yksilön sisäiset voimavarat motivaation yhteydessä sekä sen, että miten yksilöllistä vaikeista ja traumaattisistakin elämänvaiheista selviäminen on. Yksilökohtaisten voimavarojen eli resilienssin merkitystä pohdittiin eri näkökulmista. Esille nousi esimerkiksi näkemys, että vahvan resilienssin omaaminen voi toimia kannattelevana ja syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä nuorten miesten elämässä.

Ainahan totta kai tietenkin sisäiset voimavarat, jotka jokaisella on omat, ja sitten oma resilienssi eri asioiden suhteen ja paineensietokyky, paineen ja stressin ja kaikki tämmöiset, ja millä tavalla määrittää itse maailmaa, ja sitä omaa paikkaa siinä. (H3)

Haastatteluissa nousi esiin vahvan resilienssin omaavien lasten tai nuorten kyky selviytyä monenlaisista tilanteista sekä vastoinkäymisistä. Tällaisiksi haasteiksi nostettiin esimerkiksi vaikeudet emotionaaliosuhteessa vanhempiin tai muut ongelmat lapsuudessa.

Olen miettinyt tähän liittyen aika paljon, että kun ihmisillä on erilaisia suojaavia tekijöitä, jos ajatellaan sieltä lapsuudesta lähtien. Toisten psyyke kestää hyvin paljon enemmän kriisejä ja kestää sitä, ettei ehkä tule niin hyvin hoidetuksi lapsuudessa ja emotionaalinen suhde vanhempiin ei ole riittävä. Toisten psyyke kestää sitä paremmin kuin toisten, ja sitten taas vastaavasti joillain vaikka olisi kuinka ikään kuin turvattu lapsuus, niin silti se ei riitä, silti tulee oireilua. (H7)

Haastattelut vahvistivat Poijulan (2018, 16–18) teoriaa, siitä että resilienssi auttaa yksilöä toimimaan aktiivisena tekijänä omassa elämässään vetäytymisen sijaa. Resilienteillä yksilöillä on yleensä myös paremmat voimavarat kohdata haasteita elämässään. Jos nuori on resilientti, hänellä on suuremmat todennäköisyydet kyetä kohtaamaan vastoinkäymisiä ja selviytyä niistä, kuin nuorella, jolla ei ole vahvaa resilienssiä.

Esiin nousi myös pystyvyysuskon merkitys, niin motivaation ylläpitämisen, kuin syrjäytymisenkin kannalta tärkeänä kannattelevana tekijänä. Nuorten kanssa työskentelyn ytimenä nähtiin se, että nuorella kasvaa usko omaan tekemiseen. Tätä kautta syntyy positiivinen kehä, kun usko omaan tekemiseen kasvaa myös muilla elämän osa-alueilla.

Se pystyvyysuskon kasvattaminen [auttaa pysymään palveluissa], mikä tarkoittaa sitä, että ”minä pystyn, minä osaan”, että kasvaa usko omaan tekemiseen. (H6)

Tulee niitä onnistumisen ja vahvistumisen kokemuksia, että [kasvaa] luottamus siihen, että minä pärjään ja että elämässä voi tapahtua hyviä asioita ja elämä kantaa. (H7)

Tavoitteiden saavutettavuus ja niiden merkityksellisyys ovat tärkeitä tekijöitä nuoren motivaation sekä hänen tekemien valintojen kannalta. Haastateltavien mielipiteitä pystyvyysuskon merkityksestä nuoren elämässä tukee myös Schunk & Meece (2005, 72) tutkimus, jossa todettiin pystyvyysuskon vaikuttavan myös muuhun kehitykseen. Tutkimuksessa todettiin, että pystyvyysusko vaikuttaa esimerkiksi koulunkäyntiin, ammatinvalintaan sekä yksilön sosiaalisiin suhteisiin. Tämä ilmeni myös haastatteluissamme, joissa keskusteltiin siitä, kuinka pienistä

paloista pystyvyysuskon rakentaminen lähtee ja mikä sen merkitys on motivaation vahvistumisen kannalta. Nuoren pystyvyysuskon rakentaminen hiljalleen nähtiin siis asiantuntijoiden haastatteluissa toimivimpana työskentelytapana.

Ihmiset hyötyvät sellaisesta valmennuksesta, jossa ne ymmärtävät, että me voidaan tehdä tämä pikkuhiljaa. -- Olen noiden valmennuskoulutusten jälkeen ymmärtänyt, että miten pienistä paloista pitää rakentaa joskus itsetunto, mikä johtaa sitten siihen motivaatioon. (H2)

Haastatteluissa motivaatio, resilienssi ja pystyvyysusko kietoutuivat vahvasti yhteen ja niitä käsiteltiin usein saman aikaisesti. Tästä voidaan päätellä, että jokaisella näistä on vaikutusta toisiinsa ja esimerkiksi resilienssillä on vahva yhteys myös nuoren pystyvyysuskoon. Rakentamalla nuoren pystyvyysuskoa, kyetään samalla ylläpitämään myös hänen motivaatiotaan.

6.2.2 Mielensterveys- ja päihdeongelmat

Mielensterveys- ja päihdeongelmien nähtiin olevan suurin yksilökohtainen riskitekijä syrjäytymiselle. Erilaiset mielensterveys- ja päihdeongelmat nousivat esiin, kun tarkasteltiin syrjäytymiskehitykselle altistavia tekijöitä. Haastateltavista kuusi seitsemästä mainitsi päihteiden ongelmallisen käytön, ja neljä seitsemästä mielensterveyden haasteet.

Päihteet ja mielensterveys isoimmat syyt putoamiselle. (H1)

Kyllähän päihteet ovat semmoinen iso haaste siinä, että silloin jää helpommin sinne kotiin. (H6)

Haastatteluissa ilmeni myös, että muiden perheenjäsenten mielensterveysongelmissa on vaikutusta nuorten hyvinvointiin ja tätä kautta myös heidän syrjäytymisriskiinsä. Nuorten nähtiin usein suojelevan vanhempiaan ja piilottelevan näiden mielensterveysongelmia. Tämä voi olla äärimmäisen raskasta ja vahingoittavaa nuorelle, erityisesti jos mielensterveysongelmat aiheuttavat sen, että nuori joutuu huolehtimaan omista vanhemmistaan.

Perheen mielenterveysongelmat piilotellaan hyvin. Ne tulee selville sitten vyyhtinä. Nuoret vakuuttavat tosi pitkään, että kaikki on hyvin. (H5)

Suurin riski nähtiin kuitenkin olevan nuoren omalla mielenterveys ja päihdeongel-
malla. Haastateltavien näkemyksiä siitä miten mielenterveys- ja päihdeongelmat
ovat riski nuoren syrjäytymiselle tukee myös Paananen ym. (2019, 119) tutkimus,
josta käy ilmi, että noin puolella syrjäytyneistä nuorista esiintyy mielenterveyteen
liittyviä ongelmia. Näin ollen haastatteluissa vahvistui näkemys siitä, että mielen-
terveys- ja päihdeongelmat asettavat nuoren suurempaan riskiin syrjäytyä. Tilan-
netta voidaan tarkastella myös toisin päin: syrjäytyminen itsessään saattaa johtaa
päihde- ja mielenterveysongelmien syntyyn.

*Mielenterveys- ja päihdeongelmat lohkaisevat ison osan siitä poten-
tiaalista, mitä jollain nuorella miehellä olisi. (H4)*

*Mielenterveysongelmat vaikuttavat tosi vahvasti, ja kun ne ruokkivat
itseään. Sieltä tulee sellainen lumipalloefekti siihen hommaan, että
sitä on vaikea pysäyttää. (H3)*

Paananen ym. (2019, 119) tutkimuksessa todetaan myös, että joka viidennellä
syrjäytyneistä on ongelmia päihteiden käytön kanssa. Mielenterveys- ja päihde-
ongelmien myötä lisääntyvä riski syrjäytymiselle ilmenee myös Haravuon ym.
(2016, 14) tekstissä. Haravuo ym. (2016, 14) toteavat, että mielenterveys- ja päih-
dehäiriöt lisäävät riskiä eristäytyä ja vetäytyä sosiaalisista suhteista. Näin pande-
mia aikana ihmisten eristäytyessä sosiaalisesti, herää myös kysymys siitä, kuinka
paljon eristäytyminen sosiaalisista suhteista tulee lisäämään mielenterveys- ja
päihdeongelmia niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti? Eristäytynyt ihminen
voi kokea yksinäisyyttä ja ahdistusta ja täten olla alttiimpi mielenterveyden häiri-
öille sekä päihteiden väärinkäytölle.

Nuorten päihdeongelmat herättivät ajatuksia ja keskustelua, etenkin sen suhteen
kuinka negatiivisesti nämä ongelmat vaikuttavat nuoren elämään useilla eri osa-
alueilla. Nuoret saattavat usein lääkittää omaa ahdistustaan päihteillä. Heidän ei
kuitenkaan ole aina mahdollista hakeutua tarvittavien palveluiden piiriin, mikäli
palveluihin pääsyyn vaaditaan nollatoleranssi päihteiden osalta. Nuori ei myös

välttämättä huomaa päihteidenkäytön vaikutuksia kokonaistilanteeseensa, jolloin hän saattaa jäädä ilman tarvitsemaansa kokonaisvaltaista tukea.

Sitten on tietysti toisaalta niitä nuoria miehiä kenelle, vaikka kannabiksen polttaminen on päivittäistä, ja se on sitten ollut normaali osa elämän rutiineja ja sisältää vuosikausia -- Monesti työskentelyssä sitten kun lähtee herättelemään, kun nuori kokee tietenkin et eihän hän millään tavalla ole päihdeongelmainen, tai että eihän tähän mitään tarvitse, niin moni sitten tietenkin myös hoitaa itseään jollain päihdeellä. (H7)

Päihdeongelmien nähtiin haastatteluissa olevan yhteydessä mielenterveysongelmiin ja passivoitumiseen. Rutiiniksi muodostunut päihteiden jatkuva käyttö nähtiin ongelmallisena, koska nuori ei välttämättä itse nähnyt sitä ongelmana. Marttunen ym. (2013, 11–13) toteavat, että mielenterveysongelmat lisäävät riskiä päihteiden ongelmakäytölle. Samalla päihteiden riskikäyttö lisää riskiä mielenterveysongelmille ja psyykkiselle oireilulle. Mielenterveys- ja päihdeongelmien voidaan siis todeta kulkevan useimmiten käsi kädessä.

6.3 Miehen rooli ja odotukset yhteiskunnassa

Asiantuntijoiden haastatteluiden tulokset tukivat Paananen ym. (2019, 124) tutkimusta, jossa sukupuolittuneisuus yhteiskunnassa ilmeni esimerkiksi sen kautta, miten naisia kohdellaan ja kuinka heille puhutaan lähtökohtaisesti miehiä pehmeämmin. Naisten koettiin myös hakeutuvan helpommin avun piiriin. Lähes kaikki haastateltavat nostivat esiin nuoriin miehiin kohdistuvat odotukset ja vaatimukset sekä miehen roolin. Haastatteluissa pohdittiin esimerkiksi sitä, miten miehillä saattaa esiintyä häpeän tunteita ja vaikeuksia pyytää apua tai myöntää omia haasteita.

Haastateltavat kokivat, että nykyään sukupuoliroolien luomat paineet ovat avaruneet, mutta eivät vielä kokonaan murtuneet. Käsitykset naisten ja miesten tarpeiden eroista vallitsevat vieläkin ja ovat syvällä myös sosiaalialan ammattilaisten käytösmalleissa. Eräs haastateltava mainitsi, että miesten keskuudessa tunteista

puhuminen ja kyky olla oma itsensä on lisääntynyt. Tämän kohdalla kuitenkin on suuri merkitys sillä, että millaisessa seurassa nuoret miehet viettävät aikaansa.

Itselläkin muistuu lapsuudesta mieleen se, että kiltti tyttö, reipas poika-ajatus, että poikien pitäisi olla jotenkin pärjääviä ja ei saisi näyttää tunteitaan, mutta musta tuntuu, että kun sukupolvet menevät eteenpäin niin ihmiset hyväksytään sellaisina, kun ne ovat. Minusta tuntuu, että se lisääntyy, että saat miehenä myös näyttää tunteita ja jokainen saa olla itsensä -- Se varmaan hyvin paljon riippuu myös siitä seurasta, että miten paljon sitten mies tai poika avaa itsestään. (H6)

Haastateltavat pohtivat myös sitä, minkälaisen miehen mallin tai merkityksen miehisyydelle nuoret miehet ovat saaneet jo perhekulttuurissa.

Riippuu aika paljon siitä, että minkälaisessa kulttuurissa on kasvanut ja minkälainen se perhekulttuuri on ollut, ja että minkälaisen merkityksen miehisyys on siinä kulttuurissa missä on kasvanut niin saanut ja sitten aika moni peilaa siihen, että joko niin että tämä tällöinen ajattelu, että onko ollut miehen mallia vai onko se malli mikä on ollut niin ollut tosi ristiriidassa nuoren miehen omiin ajatuksiin ja sitten ehkä tulee sellaista kapinointia siihenkin ja senkin takia ehkä tulee äärivetoja toiseen suuntaan-tyyppistä. (H7)

Itsetunto-ongelmat voivat pahimmillaan johtaa vakavampiinkin mielenterveysongelmiin ja tätä kautta myös syrjäytymisriskin kasvamiseen. Haastateltavista kolme toi esiin ongelmallisena sen, että yhteiskunnan taholta voi olla monenlaisia odotuksia ja oletuksia siitä, millä tavalla nuorten miesten elämänpolkujen tulisi edetä. Myös se, että kaveripiirissä edetään niin sanotun yhteiskunnan normin mukaisesti ja tehdään valintoja tulevaisuuden suhteen, saattaa aiheuttaa yksilölle paineita, mikäli hän ei koe onnistuneensa etenemään omassa elämässään.

”Nyt menet töihin ja hommaat auton ja asunnon itsellesi”, kaverit alkavat hankkia perhettä ja ne on hankkinut töitä ja koulutukset ja vastaavat, ja pitäisi alkaa tekemään itsellensä jotain myös, niin ne aiheuttavat ongelmia. Saattaa joillekin et aiheuttaa ahdistusta, että minä en ole niin kuin muut -- Suhteellisen simppeleitä, mutta kuitenkin sellaisia käännekohtia, kun pitäisi alkaa tehdä valintoja, niin niissä kohdin yleensä tulee se ongelma, että kun ei tiedä mitä tekee isona. (H3)

Mekin käydään täällä paljon niitä keskusteluja, et onko enää edes sellaista et yhteiskunnassa ajatellaan jotenkin, että siihen ja siihen mennessä on käyty ne ja ne koulut, ja sitten perustetaan perhettä -- Sellainen keskustelukin tuntuu jo vähän vieraalta, että se ei ole tätä päivää. Tämä on minun kokemukseni. (H7)

Iso asia on sellainen kuin itseluottamuksen puute, että ajattelee että en minä kuitenkaan pärjää. (H1)

Haasteltavista lähes kaikkien puheissa nousi esille se, miten miehen rooli yhteiskunnassa vaikuttaa syrjäytymisriskiin. Kuusi seitsemästä haastateltavasta toi esiin ajatuksia siitä, mitä yhteiskunta odottaa miehiltä. Aihetta käsiteltiin myös siitä näkökulmasta, kuinka naisia ja miehiä kohdataan muun muassa palveluissa eri tavalla.

Jos se [miehen rooli yhteiskunnassa] tulee paineena, niin se tukahduttaa ja voi hidastaa sellaisessa tilanteessa olevaa, johon pitäisi herkästi suhtautuu. Painostuksesta saattaa tulla se vastareaktio ja saattaa mennä solmuun itsensä kanssa. (H4)

Minusta tuntuu, että naiset helpommin ottavat sen semmoisen tuen ja toisen kädestä kiinni -tyyppisesti. Miehiä on enemmän semmoista "minä olen jätkä, minä teen tässä just niin kuin minä näen parhaaksi ja jos ei onnistu niin haistakoon kaikki [kirosana]". Sitten ovet paukkuvat, ja voikin lähteä taas helpommin se syrjäytyminen. (H2)

Niin kuin Miehet Ry:n järjestämässä Miesten huolet -kampanjassa (2019), nostettiin myös asiantuntijoiden haastatteluissa esille kapeat sukupuoliroolit, "machokulttuuri" sekä miehiin kohdistetut kohtuuttomat odotukset. Näitä kapeita sukupuolirooleja ylläpitävät media ja erityisesti sosiaalinen media. Myös Cacciatore & Koiso-Kanttila (2008, 40) toivat esiin median ja arjen roolimallit, joihin nuoret miehet saattavat peilata itseään. Pohdimme sitä, että millä tavalla liian yksipuoliset miehen mallit vaikuttavat nuorten miesten kehitykseen. Haastateltavista yksi toi esille sen, kuinka paljon vaikutusta median maalaamalla kuvalla miehen roolista on. Jos tämä rooli on ainut malli, jonka saa omaksi kokemastaan sukupuolesta, voi se tuntua äärimmäisen ahdistavalta.

-- Kun lähdet esimerkiksi Tinderiin, ja ensimmäisenä on se että, sinun täytyy olla vähintään 190 cm pitkä lentokapteeni -lääkäri, joka on Brad Pittin näköinen. Ja pitäisi olla 100 000e vähintään vuositulot,

siinä tulee hylkimisreaktio, kun et kelpaakaan omana itsenäsi. -- Se alkaa yhä enemmän olla niin, että miesten pitää olla tatuoituja, salilla käyneitä, jotka käyvät ostamassa hyvänhajuisia kasvovoiteita. Se aiheuttaa selkeitä paineita ja sitten kun vielä yhdistetään se siihen, että nykyään kun on helppo jäädä sinne kotiin. (H3)

Hooks (2004, 125) puhui vahingollisista sukupuolirooleista, joissa miesten rajoittuneet ja jäykemmiksi kuvatut roolit voivat laskea miesten omantunnonarvoa. Tämän voisi tulkita johtavan siihen, ettei miehillä ole samanlaisia resursseja hakeutua avun piiriin kuin naisilla. Asiantuntijoiden havainnot aiheesta olivat samansuuntaisia. Haastateltavat kokivat naisten hakeutuvan avun piiriin herkemmin kuin miesten ja tämän lisäksi nähtiin, että palveluissa suhtaudutaan helposti naisiin hoivaten, kun taas miehiä saatetaan kohdella hieman kovemmin. Tämän voisi tulkita johtuvan siitä, että lähtökohtaisesti yhteiskunnassamme vallitsee vieläkin tietynlainen ajatusmalli siitä, että miehet pärjäävät paremmin kuin naiset.

Naiset helpommin lähtevät avunpiiriin, niin onhan se kyllä niinkin, että ulkopuoleltakin ajatellaan niin ”kyllähän sinun pitäisi pärjätä, että et sinä tarvitse pään silitystä tässä näin”. Minäkin esimerkiksi huomaan, että puhun joillekin naisille ja miehille eri tavalla, varmaan se kaikki puhetyyli on pikkasen erilaista. Minä aina yritän ajatella, että se johtuisi luonteen eroista, mutta kyllä siinä on vähän semmoista, kyllä me helpommin, pehmeämmin, kohdellaan naisia, kun miehiä. (H2)

Jokinen (2000, 206–207) korosti, että yhteiskunta ja kulttuuri määrittelevät sukupuolittuneet roolit, joissa naiset nähdään tunneihmisinä ja miehet rationaalisina. Olisikin hyvä pohtia, onko tämä sukupuolittaminen johtanut siihen, ettei miesten tunnetaitojen kehitystä tueta tarpeeksi? Ovatko tunnetaitojen heikkous sekä tunteista puhumattomuus sidoksissa siihen, miksi esimerkiksi ero kumppanista aiheuttaa miehille useammin syrjäytymisriskin kuin naisille?

6.4 Yhteiskunnan tuki ja palvelut

6.4.1 Palvelujärjestelmä

Haastatteluissa ilmeni NEET-käsitteen monimuotoisuus, ja se miten myös hyvin toimeen tulevat, mutta yhteiskunnan instituutioiden ulkopuolella olevat nuoret luokitellaan sen alle. Haastatteluissa esiin noussut NEET-käsitteen ongelmallisuus on yhteneväinen myös esimerkiksi Eurofoundin (2016, 1,5) julkaisun kanssa. Nuoren elämänpolku voi olla monimutkainen ja nuoren tekemät valinnat voivat syntyä monien eri tekijöiden summista. Tämä on vastakohta yhteiskunnan lineaariselle ajattelutavalle elämänpolusta sekä siihen liittyvistä siirtymistä.

Haastatteluaineistosta nousi esille palveluiden pirstaleisuus. Haastateltavat kokivat, että nuorien juoksuttaminen eri palveluiden välillä ja työntekijöiden jatkuva vaihtuvuus ovat riskitekijöitä syrjäytymisen kannalta.

Meidän palvelujärjestelmämme on aika siilomainen, että joku hoitaa jotakin ja joku jotakin ja näin, ja se sitten tietysti on tämä ongelma. (H7)

Palveluiden pirstaleisuuden lisäksi haasteena nähtiin se, että eri ammattilaiset eivät tunnista verkostoja eikä nuoria täten kyetä ohjaamaan oikeanlaisten palveluiden pariin tarpeeksi ajoissa.

Sen pitäisi olla siellä viranomaisten tai minkä tahansa opettajien tai muitten jotenkin keskuudessa hyvin tiedossa, että täältä semmoista voi saada. Jotenkin verkoston tunnistamista siihen tarvittaisiin, jotta löytyisi hyvät ennaltaehkäisevät palvelut. (H2)

Palveluita on mutta välillä ne myös hukkuvat siihen palveluviidakoon. (H6)

Myös Hiilamo (2017, 62–64) nosti esille sen, miten syrjäytyneiksi määriteltyjen nuorten tilanne saattaa jäädä näkymättömäksi pitkäksi aikaa yhteiskunnan nykyisen palvelujärjestelmän pirstaleisuuden vuoksi. Tiedonkulkuun ja vastuunjakoon

liittyviä ongelmia pääsee syntymään, kun palvelut ovat pirstoutuneet usean toimijan palveluihin sekä tukipäätöksiin. Aaltonen ym. (2015, 130) ehdottaakin panostamaan yhden luukun palveluihin ja keskittämään nuoren asioiden hoidon yhdelle vastuutekijälle. Myös Ohjaamotalon asiantuntijoiden haastatteluissa nostettiin esiin, että nuorella olisi merkittävää olla oma vastuutyöntekijä.

Se on ihan eri asia, kun juokset palvelusta toiseen ja selität samat hommat niille ihmisille, sitten kukaan ei ikinä pysy elämässäsi vaan olet luukulta toiselle menijä tai ainakin se työntekijä vaihtuu kolmen kuukauden välein. Laatu voisi korvata sitä määrää tässä kohtaa. (H2)

--Sitten myös tavallaan sellainen rinnalla kulkeva työntekijä. Että, aina voi ottaa yhteyttä siihen samaan työntekijään. Oli asia melkein mikä tahansa. Ohjaamotalossa on omat työntekijät nuorille. (H1)

Espoon Ohjaamotalossa kaikki toimijat työskentelevät saman katon alla, ja myös haastatteluaineistosta käy ilmi, että asiantuntijat pitävät palvelumallia toimivana sekä kommunikaatiota kollegoiden kesken sujuvana. Moniammatillisessa yhteistyössä korostuukin verkostojen huomioiminen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö sekä erilaisten näkökulmien kokoaminen yhteen, ja tavoitteena on asiakkaan huomioiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Isoherranen 2005, 15).

Asiakas on helppo ohjata talon sisällä. Eli hänen asiansa etenee nopeasti. Samoin aikuissosiaalityön kanssa yhteistyö on tosi hyvää. Olen niin iloinen tästä. Tämä on ollut ihan paras työpaikka tämän yhteistyön kannalta. Jos minulla on joku juttu niin minulla on vastaus huomenna. Asiakas ohjautuu nopeasti oikeaan paikkaan, se on niin nopeata. (H5)

Haastateltavat toivat vahvasti esille monialaisen ja -ammatillisen yhteistyön merkityksen nuoria miehiä kannattelevana tekijänä. Moniammatillisuus näkyy ennen kaikkea Ohjaamotalon alla toimivien eri alan ammattilaisten vahvana verkostotyönä. Nuori saa nopeasti tarvitsemansa tuen ja avun jo senkin vuoksi, että Ohjaamotalon työntekijät ovat konkreettisesti saman talon sisällä tai lähialueella tavoitettavissa.

Me kaikki ollaan yhtä porukkaa mutta ollaan oman organisatiomme työntekijöitä, mutta meillä ei ole sellaista keskinäistä kilpailua palvelujen välillä ollenkaan vaan ne nuoret on meidän yhteisnuoriamme, mikä on minun mielestäni äärimmäisen hienoa. -- Palvelut ei ole semmoisia kasvottomia palveluita, vaan niillä on nimet ja niillä on henkilöt. -- Ja sitten pystyy helposti löytämään sille nuorelle oikeat tyypit. Uskon tosi vahvasti moniammatillisuuteen -- sen takia, että kun kaksi ammattilaista katsoo nuoren tilannetta, niin ne katsovat oman ammatin näkökulmasta, jolloin saadaan nuoren kannalta se paras [ratkaisu]. (H6)

Haastatteluaineistoista käy ilmi, että Ohjaamotalon ammattilaiset tekevät organisaatiossa hyvää yhteistyötä asiakaslähtöisesti ja moniammatillisesti. Nikanderin (2005) ja Arnkil ym. (2002) mukaan toimivan tuen edellytyksenä on ammattilaisten kyky ylittää pirstaleinen palvelurakenne sekä luoda yhteisymmärrys vastuun jakamisesta (Määttä & Keskitalo 2014, 198).

Ei Ohjaamotalo toimisi ilman moniammatillisuutta. Täällä se toimii. (H4)

Asiantuntijoiden haastatteluissa Ohjaamotalon sisäistä moniammatillista yhteistyötä pidettiin suuressa arvossa ja nuorten kokonaisvaltaisen tilanteen ja tuen näkökulmasta yhteistyö on merkittävää. Toisaalta keskustelussa nousi myös esiin se, että moniammatillinen yhteistyö ei ole Ohjaamotalon ulkopuolella olevien toimijoiden kanssa vielä yhtä sujuvaa. Tähän tarvittaisiin mahdollisesti uusien toimintatapojen ja -mallien syvempää tarkastelua, jotta nuorten tarvitsema tuki ja palvelupolut olisivat mahdollisimman ehyitä. Haastatteluissa ilmeni, että Ohjaamotalon ulkopuolella ei koeta olevan samanlainen jakamisen kulttuuri, josta myös nuoren voitaisiin kokea hyötyvän.

Ehkä ne [muut toimijat] ajattelee että tämä tontin raja kulkee tässä ja minähän en voi mitään asiakkaastani puhua, vaikka homma on niin että asiakkaan luvalla voi puhua. Kyllä olisi siinäkin paikkaamista huomattavasti, olisi hirveen kiva, jos olisi semmoista yhteistyötä. (H2)

Yhteiskunnan tuesta ja palveluista haluttiin myös nostaa esille, että palvelut eivät ole tarpeeksi asiakkaan tarpeista lähtöisiä vaan niitä suunnitellaan ja luodaan

enemmän järjestelmän puitteissa. Yhteiskunnan nähtiin tällöin luovan jo valmiiksi syrjäyttäviä rakenteita.

Kuulee vaikka minkälaista tarinaa siitä, että miten joku näyttäytyy ulospäin mutta se ei olekaan monesti, että sanotaan et se ei nyt sitoutunut siihen päihdehoitoon vaikka, mutta mitkä ovat ne syyt siellä taustalla, että niitä on vaikea lähteä ruotimaan tai että voisiko siinä systeemissä olla myös joku vika. (H6)

Klassinen haaste, että välillä ne palvelut ei lähde sieltä asiakkaan tarpeesta, sillä tavalla riittävästi, että ne lähtevät enemmän sitten siitä järjestelmästä, että sitten ne rakenteet saattavat olla jo itsessään syrjäyttäviä. (H7)

Haastatteluissa ilmeni, että nuoren näkemys omasta tilanteestaan ei välttämättä vastaa lainkaan yhteiskunnan näkemystä. Yhteiskunnan näkemys NEET-nuorista on usein negatiivinen ja leimaava, eikä ota huomioon yksilöllisiä tarpeita tai niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Myös jokaisella ihmisellä on yksilöllinen kokemus osallisuudesta, eikä yhteiskunnan määrittelemät osallisuuden mittarit sovi välttämättä kaikille.

Yhteiskunta voi määrittää sen, että jos tuolla tyypillä on vaikka paljon päihde- ja mielenterveysongelmia niin hän on syrjäytynyt, hän ei pärjää. -- Mutta sitten sillä tyypillä menee ihan hyvin. Vaikka se juo päivät siellä kotona, sillä on hirveästi kavereita, yleensä sillä on myös verkossa kavereita, sillä menee ihan hyvin, se elää ihan turvallisesti sossurahoilla tai joillakin muilla tuilla ja se ei koe yhtään olevansa syrjäytynyt. Sitten taas yhteiskunnan mittareitten mukaan se näyttää, että hän on just se tippunut nuori, jota pitäisi nyt auttaa. (H6)

Haastatteluissa nousi myös esille syrjäytymis-sanana ongelmallisuus. Eräs haastateltava painotti sitä, että sana on jo itsessään poissulkeva ja sitä, kuinka "syrjäytynyt" on itseasiassa yhteiskunnan määrittelemä tila, jossa oleva nuori ei välttämättä itse koe kuitenkaan olevansa syrjäytynyt. Tätä tukee myös Palolan ym. (2012, 310–311) näkemys siitä, että yhteiskunnan ja nuoren näkemys syrjäytymisestä voi poiketa merkittävästi toisistaan. Nuorella voi olla päihde- tai mielenterveysongelmia ja hän voi olla koulu- ja työelämän ulkopuolella, mutta hän voi silti olla itse tyytyväinen elämäänsä. Tämän näkökulman koettiin puuttuvan yleisestä keskustelusta syrjäytymistä koskien. Haastatteluissa todettiin myös, että olisi äärimmäisen tärkeää kysyä enemmän nuorilta heidän omaa kokemustaan.

Hillin ym. (2017, 673) mukaan verrattuna jatko-opiskeleviin nuoriin, syrjäytynyt nuori aiheuttaa 370 000 euron lisäkustannukset yhteiskunnalle. Tästä nousee esiin ajatus siitä, että mikäli nuoren onnistumista mitataan esimerkiksi koulunesteyksellä, voi koulussa huonosti pärjäävä nuori kokea epäonnistumisen tunteita elämässä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tällä yhteiskunta jo itse luo syrjäyttäviä rakenteita. Onko yhteiskunta siis liian keskittynyt siihen, kuinka kalliiksi syrjäytynyt nuori tulee sen sijaan, että keskityttäisiin itse nuoriin?

Palveluihin liittyvissä riskitekijöissä kaikki haastateltavat nostivat esille puutteet päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Suurimpana ongelmana palveluissa nähtiin niiden ruuhkautuminen ja riittämättömyys. Jonot ja resurssien puute päihde- ja mielenterveyspalveluissa koettiin vakavaksi ongelmaksi nuorten kohdalla. Myös avun piiriin pääseminen nähtiin kohtuuttoman hitaana prosessina.

Esimerkiksi nämä mielenterveyspalvelut, jotka sakkaavat täällä Espoossa niin pahasti, että se on ihan uskomaton homma, että miten tämän kokoisessa kaupungissa ei riitä tuohon resursseja, että toimis toi homma. Jos pääset ensimmäisen kerran lääkärin vastaanotolle kolmen kuukauden päästä, kun sinulla on akuutti päihde- tai mielenterveyshäiriö päällä, tämähän on ihan käsittämätön. (H3)

Ohjaamotalon sisällä vastikään aloittaneen päihde- ja mielenterveystyön sairaanhoitajan vastaanotto nähtiinkin asiantuntijoiden puheissa merkittävänä tekijänä nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa.

Meilläkin on aloittanut täällä mielenterveys- ja päihdetyön sairaanhoitaja, että se on helpottanut tosi paljon. Hänelle pääsee sitten heti juttelemaan. (H1)

Haastatteluaineistossa tuotiin esiin se, että mielenterveys- ja päihdepalvelut Espoossa ovat ruuhkaiset, eikä lääkärin luo pääse akuutissa tilanteessa riittävän nopeasti. Myös Espoon kaupungin arviointikertomuksen tuloksissa kävi ilmi, että lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden riittämättömien lääkäriresurssien vuoksi pääsy palveluihin ei ole riittävän sujuvaa, eikä tuloksellisuuden seuranta toteudu riittävän järjestelmällisesti (Espoon kaupunki 2018, 76).

6.4.2 Koulumaailmaan liittyvät tekijät

Koulu on lapsen ja nuoren kohdalla merkityksellinen tekijä kehityksen kannalta. Koulumaailma voi toimia joko kannattelevana tekijänä tai riskitekijänä riippuen lapsen ja nuoren hyvinvoinnista. Henkinen pahoinvointi kouluaikana vaikuttaa moniin asioihin, kuten mielenterveyteen ja siihen, kuinka jatkossa suhtautuu opintoihin.

Kaikki haastateltavat nostivat esiin koulutukseen ja työelämään liittyvät tekijät. Erityisenä haasteena nähtiin riittämätön tuki siirtymävaiheissa. Myös nuoren menneisyys sekä erilaiset diagnoosit voivat hankaloittaa koulutietä. Haastattelussa nousivat esille myös vähäiset resurssit oppilaiden tukemiseen kouluissa, sekä ongelmien tunnistamiseen ja niihin reagoimiseen tarpeeksi ajoissa.

Muutama haastateltava näki, että suuri riskitekijä syrjäytymiselle on siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle. Sipilän ym. (2011, 125) tutkimuksen sekä tilastokeskuksen analyysin (Myrskylä 2012, 8) mukaan juuri koulutuksen ulkopuolelle jääminen onkin yksi suurimmista riskeistä nuoren syrjäytymiselle. Jos nuori lähtökohtaisesti menestyy heikosti jo peruskoulussa, jää hän usein jatkokoulutuksen ulkopuolelle jo toisen asteen tutkintojen kohdalla. Koulutuksen puute johtaa yleensä heikompaan asemaan työmarkkinoilla. Myös vanhempien matala koulutustaso ennakoi Kestilän ym. (2018, 130–131) tutkimuksen mukaan nuoren huonompaa suoriutumista peruskoulusta sekä jatkokouluttautumisen mahdollisuuksia.

Se on tietysti yksi kriisin paikka, jos peruskoulun jälkeen jää ilman opiskelupaikkaa. Se on yksi vaaranpaikka, josta se syrjäytyminen saattaa lähteä. (H1)

Haastatteluissa nousi esille, että koulun kohdalla nivelvaiheet ovat syrjäytymisriskin kannalta erityisen haastavia vaiheita nuorille miehille. Näissä vaiheissa ei koettu olevan tarpeeksi selkeää vastuunkantajaa, joka voisi tukea nuorta nivelvaiheen ylitse. Syyksi nähtiin esimerkiksi resurssien puute. Nuorisolaki

(L1285/2016) kuitenkin velvoittaa koulutuksenjärjestäjää reagoimaan ja ilmoittamaan kunnan etsivälle nuorisotyöntekijälle nuoresta, mikäli nuori ei ole sijoittunut toisen asteen opintoihin tai opinnot keskeytyvät.

Haastatteluissa tuotiin esille se, että nuorille on tarjolla palveluita vasta kun he ovat jo päätyneet koulutuksen ulkopuolelle. Nähtiin, että nuorille ei ole tarjolla riittävää tukea koulusta työelämään siirtymiseen eikä eri kouluasteiden välisiin nivelvaiheisiin. Erityisesti peruskoulusta toisen asteen opintoihin siirtyessä nuorten syrjäytymisriski oli haastateltavien näkökulmasta suurimmillaan.

Se on oikeastaan niin, että siinä ei ole ketään. Esimerkiksi etsivään nuorisotyöhön menee ilmoitus sen jälkeen, kun se nuori on keskeyttänyt koulun. Ja silloinkin aikamoisella viiveellä ja sitten ne vasta lähtevät sitä tavoittamaan. Juuri siinä vaiheessa, kun on se siirtymä, niin siinä ei olekaan ketään. (H2)

Haastatteluaineistossa nousi esiin tuen puutteen merkitys ja erilaiset diagnoosit, jotka voivat vaikeuttaa siirtymävaiheita koulutaipaleella. Oppimisvaikeuksien nähtiin vaikuttavan siihen, ettei kouluun mielellään hakeuduta, tai se keskeytetään, kun oppimisen vaikeuksia ei tunnistetta, myönnetä tai niihin ei saada riittäviä tukitoimia. Voutilainen & Ilveskoski (2000) painottavatkin oppisvaikeuksien ajoissa havaitsemisen tärkeyttä sekä jokaiselle oppilaalle sopivan oppimisympäristön tarjoamista. Koska koulumenestys on myös ennuste tulevaisuudesta, on oppimisvaikeuksilla yksilön elämän kannalta suuri merkitys.

Oppimisvaikeudet näkyvät siirtymävaiheessa, jos koulu on ollut haasteellista niin ei sitä myös mielellään kouluun hakeudu. (H5)

Yksi haastateltava nostikin esille, ettei koulun käyntiin liittyvät haasteet tai koulun keskeyttämisen syyt ole aina niin yksiselitteisiä vaan taustalla saattaa olla esimerkiksi nuoren kokema häpeä myöntää sitä, että oppiminen on vaikeaa. Mikäli oppimishäiriöihin liittyy häpeän tunteita tai itsesyytöksiä, saattaa nuorten olla helpompi esittää, etteivät edes halua käydä koulua.

Se ei ole tietoinen päätös, että se [koulu] jätetään kesken, se jää koska ”minä en jaksaa lähteä sinne” eikä kehdata myöntää, että minä en pysty tähän, minä en tajua mitä täällä tehdään enkä minä osaa

seurata näitä keskusteluja, enkä ymmärrä mitä tässä lukee. Eihän kukaan poika, tai harva, myöntää että minulla on vaikeaa, että minä en pysty, minä tarvitsen apua tähän. (H2)

Oppimisvaikeudet voivat vaikuttaa siihen, miten nuori pääsee tai hakeutuu jatko-opintoihin peruskoulun jälkeen. Lavikaisen ym. (2006, 404–406) tutkimuksessa miehet raportoivat keskittymis- ja käytös vaikeuksista yli puolet naisia enemmän. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että lapsuusajan koulunkäynti- ja oppimisvaikeudet olivat yhteydessä alhaisempaan koulutusasteeseen. Myös tilastojen valossa pojat keskeyttävät peruskoulun sekä toisen asteen opinnot tyttöjä useammin (Tilastokeskus. Tilastot. Koulutus. Koulutuksen keskeyttäminen. 2018).

Veikkaan, että ylipäättänsä se kouluaktiivisuus ja se, että käy koulua on yksi [tekijä] mikä kannattelee. Jos on paljon poissaoloja, niin se lähtee helposti luisumaan. (H4)

Tämän lisäksi haastateltavat kokivat koulumaailman haasteena sen, että oppilaiden yksilölliselle tukemiselle ei ole tarpeeksi resursseja. Oppilaita vastuutetaan liikaa itse siitä, että he osaisivat tunnistaa ja havaita haasteensa tarpeeksi ajoissa sen sijaan että henkilökunnalle mahdollistettaisiin enemmän resursseja erilaisten erityistarpeiden tunnistamiseen ja niiden tukemiseen.

Meidän pitäisi huomattavasti lisätä yhteiskunnan resursseja, mutta sitten kaikkiaan ei voi aina auttaa, niin ylevä ajatus kun olisikin, se on vaan mahdotonta. -- Sitähän vois kouluttaa henkilökuntaa paremmin havainnoimaan ja ennakoimaan mahdollisia riskitekijöitä tietyille henkilöille, jos huomaa että kaikki ei ole hyvin. Lähtisi viemään sitä eteenpäin mieluummin ennemmin kuin myöhemmin, että se on parempi ylireagoida kuin alireagoida noihin asioihin. (H3)

Ammattioppilaitoksissakin on kuraattoreita ja tämmöisiä, mutta pitäisi itsekkin tajuta, että minun pitäisi mennä tuolle juttelemaan, niin vähän harvemmin tapahtuu. En oikein tiedä mikä se on se tunnistamisen taso siellä, tai halutaanko sitä tunnistaa, vai ollaanko silleen, että jos ei kiinnosta niin voit lähtee. (H2)

Resurssien puutteen nähtiin johtavan myös siihen, että koulujen henkilökunnalla ei ole tarpeeksi aikaa antaa psykososiaalista tukea nuorille tai tunnistaa oppimiseen liittyviä vaikeuksia ja tarjota tukea näihin.

Eihän sitä aina pysty kokenutkaan ihminen erottamaan, et jos tuolla yläasteella, et kuka on vaikka vähän vaan villi ja kenellä on oikeasti tarkkaavaisuuden kanssa jotain ja mitä on kenelläkin. (H2)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme teoreettiset lähtökohdat näkyvät myös tutkimuksemme tuloksissa. Tuloksia tarkastellessa voidaan todeta, että NEET-kategorioista *elämän kolhimat* nuoret nousevat esiin haastatteluaineistosta. Heillä on elämässään useita osallisuutta haastavia tekijöitä, jotka vaikuttavat osallistumiseen työhön tai opiskeluun. Haastatteluaineistosta on myös nähtävillä kasaantuneet ongelmat, jotka voivat johtaa nuoren syrjäytymiskehitykseen. (Aaltonen ym. 2015, 76–77; Lehtonen & Kallunki 2013, 129.)

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että Ohjaamotalon asiantuntijat tunnistavat nuorten miesten elämänpolkujen riskitekijät ja kannattelevat tekijät hyvin. Asiantuntijat antoivat monipuolisesti näkemyksiä nuorten miesten syrjäytymisriskiin liittyvistä tekijöistä. Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme etsi tekijöitä, jotka saattavat lisätä riskiä nuorten miesten syrjäytymiseen. Toisen tutkimuskysymyksen avulla haettiin puolestaan vastauksia nuorten miesten syrjäytymistä ehkäiseviin tekijöihin. Tutkimustuloksista voidaan nähdä, että nuorten miesten elämänpolkuun liittyvät riskitekijät ja kannattelevat tekijät nivoutuvat vahvasti toisiinsa. Vaikka joistakin tekijöistä käytiin enemmän keskustelua, ei mikään yksittäinen tekijä noussut ylitse muiden. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että nuorten miesten syrjäytymiseen mahdollisesti johtavat riskitekijät ja ennaltaehkäisevät tekijät ovat moninaisia ja yksilökohtaisia.

Sosiaalisten suhteiden kannalta syrjäytymiseen mahdollisesti johtavia riskitekijöitä voivat olla luotettavan aikuisen puuttuminen nuoren elämästä, kaverisuhteiden puute sekä parisuhteen päätyminen. Jos nuorilla miehillä on puutteita ja ongelmia merkittävässä ihmissuhteissa, voi tämä aiheuttaa yksinäisyyttä ja mielen-terveys- ja päihdeongelmia sekä tätä kautta myös syrjäytymistä. Kannattelevana, nuorten miesten syrjäytymisriskiä ennaltaehkäisevänä tekijänä voidaankin nähdä edes yksi merkittävä ihmissuhde nuoren miehen elämänpolulla. Tämä henkilö tukisi nuoren pystyvyytensä ja itseluottamusta sekä toimisi nuorelle esimerkkinä ja turvallisena aikuisena. Kaverisuhteiden tukemisessa on kodin lisäksi varhaiskasvatuksella ja koululla merkittävä rooli. Kotona lapsille ja nuorille tulisi luoda

mahdollisuuksia tavata kavereita koulun ulkopuolella. Koulumaailman puolella puolestaan tulisi tukea kaverisuhteita sekä puuttua entistä tehokkaammin kouluksiin ja yksinäisyyteen.

Nuoret miehet tarvitsevat jo varhaisessa vaiheessa tukea myös tunnetaitojen opettelussa. Tätä voidaan tarjota niin kodin, koulun kuin palvelujärjestelmänkin puitteissa. Tunnetaitojen vahvistaminen myös tukee nuoren resilienssiä ja sitä, kuinka hän ottaa vastoinkäymiset vastaan. Nuorten miesten yksilökohtaisista tekijöistä heikon resilienssin lisäksi syrjäytymisen riskitekijöitä voivat olla huono sisäinen motivaatio ja itsetunto-ongelmat. Myös näiden riskitekijöiden ennaltaehkäisyä voidaan nähdä kannattelevat ihmissuhteet sekä pystyvyysuskon ja nuoren sisäisen motivaation tukeminen. Asiantuntijoiden haastatteluissakin täsmenlytti, että nuoren elämänpolulla yksi kannatteleva aikuinen voi olla oman vanhemman lisäksi myös lähisukulainen tai vaikka nuoren kanssa pitkään toiminut viranomaisena. Merkityksellistä on, että luottamussuhde on pitkäkestoinen ja nuorta tukeva.

Miehen rooli ja odotukset yhteiskunnassa ovat nousseet entistä vahvempaan keskusteluun. Tämä tunnistettiin myös vahvasti asiantuntijahaastatteluissa. Nuorten miesten syrjäytymisriskiä nostaa yhteiskunnan odotukset siitä, mitä miesten tulisi olla. Suomalaisessa yhteiskunnassa työstatus määrittää hyvin paljon sitä, mitä yksilöstä ajatellaan. Ei ole olemassa yksiselitteistä mallia siitä, kuinka ihmisten tulisi suorittaa elämänsä, mutta jonkinlaisen periaatteellisen ajattelun voidaan nähdä silti vallitsevan yhä yhteiskunnassamme. Nuorten miesten syrjäytymiseen mahdollisesti johtavia tekijöitä voivat olla siis yhteiskunnan asettaman miehen roolin ja siihen liittyvien odotuksien toteutumattomuus. Nuoret miehet saattavat syrjäytyä, koska heille asetetaan liian suuret paineet siitä, mitä heidän tulisi olla ja missä tahdissa heidän tulisi opiskella tai tehdä töitä. Nuorten miesten syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä tulisikin luoda hyväksyvä ilmapiiri. Tätä edistää miesten ja naisten tasavertainen kohtelu niin arkielämässä kuin palvelujärjestelmänkin tasolla.

Palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja etenkin päihde- ja mielenterveyspalveluihin pääsy on ongelma niin Espoossa kuin valtakunnallisellakin tasolla. Nuoria juoksetaan luukulta toiselle eikä päihde- ja mielenterveyspalveluissa pystytä vastaamaan nuorten hätään riittävästi. Ohjaamotalon toiminnalla pyritäänkin yhtiästäämään nuoren palvelupolku saman katon alle. Kun nuori pääsee Ohjaamotalon palveluiden piiriin, on tilanne usein jo eskaloitunut niin, että nuori saattaa tarvita useampaan asiaan vahvaa tukea. Ohjaamotalolla nuorten päihde- ja mielenterveysongelmien alkukartoituksesta ja tuesta vastaa Ohjaamotalon oma sairaanhoitaja. Hän on aloittanut työnsä Ohjaamotalolla kesällä 2020, joten tätä tutkimusta tehdessä emme vielä voineet tuoda esiin tuloksia hänen toimintansa vaikutuksista. Ohjaamotalon asiantuntijoiden haastatteluissa hänen työnsä kuitenkin nostettiin merkittävään rooliin osana moniammatillista työyhteisöä ja matalan kynnyksen terveydenhuollon palvelua.

Ohjaamotalo tekee jo nyt merkittävää työtä nuorten hyväksi mutta syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta saumaton yhteistyö myös Ohjaamotalon ulkopuolisten toimijoiden kanssa olisi erityisen tärkeää. Koulumaailman puolelta nuoren miehen syrjäytymiseen mahdollisesti johtavat tekijät korostuvat riittämättömässä tuessa ja koulun resurssiongelmissa. Ennaltaehkäisevänä tekijänä oppilaiden tulisi saada entistä vahvempaa yksilöllistä tukea ja oppilashuollon puolelta moniammatillista yhteistyötä varhaisessa vaiheessa.

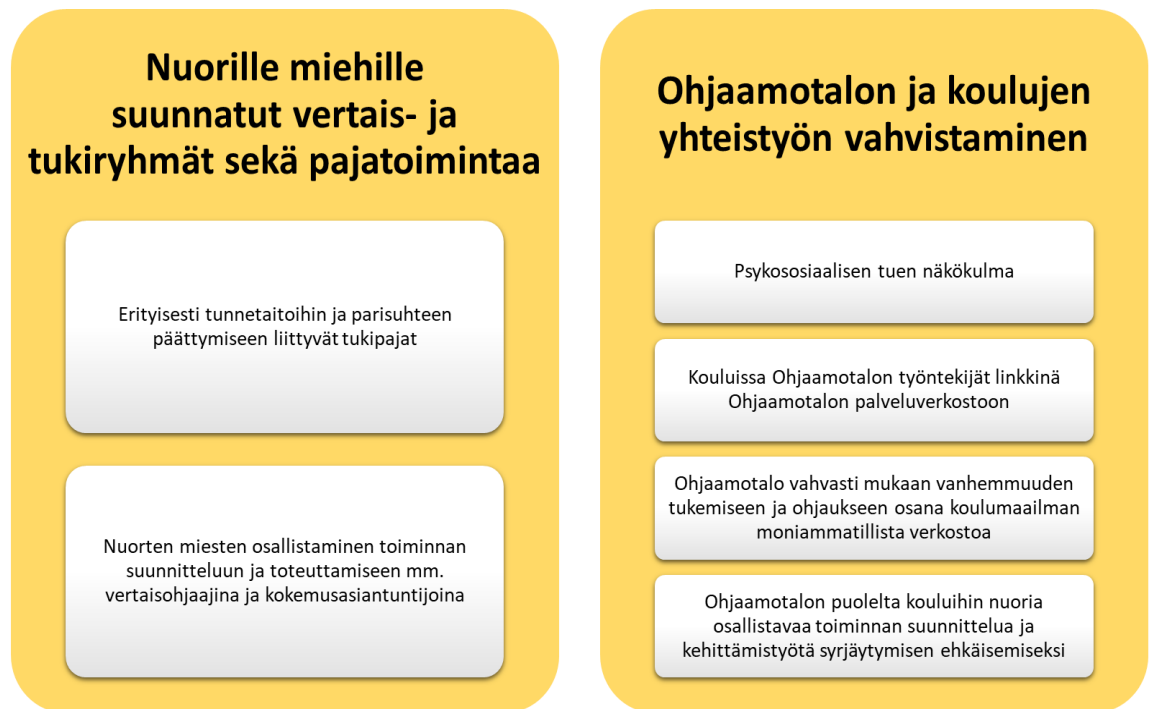
Haastatteluaineistosta voidaan nähdä paljon yhteneväisyyksiä aiempiin aihetta käsitteleviin tutkimuksiin ja teoreettisiin lähtökohtiin verrattaessa. Jos haastatteluista nousseita tuloksia verrataan esimerkiksi THL ja Me-Säätiön (2018) tekemään pitkittäistutkimukseen syrjäytymisen riskitekijöistä, asiantuntijoiden haastatteluissa mainittiin lyhyesti tai ei ollenkaan lastensuojelu-, maahanmuutto- tai rikostaustan liittyviä vaikutuksia. Asiantuntijat käsitelivät myös neuropsykiatriisiin häiriöihin liittyviä tekijöitä ja ylisukupolvisuutta vain pintapuolisesti. Vaikka koulu- maailmaan liittyvät tekijät mainittiin monen haastateltavan osalta, jäi koulukiusaaminen ja sen vaikutukset myös vaille syvempää tarkastelua.

8 EHDOTUKSET OHJAAMOTALOLLE

Haastatteluaineiston perusteella voimme todeta, että se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella aihetta monesta eri näkökulmasta. Tuloksista voidaan nostaa esiin tekijöitä, joihin palvelujärjestelmässä tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota nuorten miesten syrjäytymisen ehkäisyssä. Ohjaamotalon nuoriin kohdistuvien palveluiden ja tukitoimien kehittämiseksi ehdotamme seuraavia toimenpiteitä: Nuorille miehille suunnattujen vertais- ja tukiryhmien sekä pajatoiminnan järjestäminen sekä Ohjaamotalon ja koulujen yhteistyön vahvistaminen (kuvio 5). Ehdotamme, että Ohjaamotalon toiminnan alla järjestettäisiin nuorille miehille suunnattuja vertais- ja tukiryhmiä sekä pajatoimintaa erityisesti tunnetaitoihin liittyen. Tavoiteltavaa olisi myös, että nuoret miehet otettaisiin vahvasti mukaan toiminnan suunnitteluun ja tuottamiseen kuulemalla heidän ajatuksiaan vertaisryhmien ja pajojen sisällöistä. Myös vertaisohjaajana tai kokemusasiantuntijana toimiminen voisi tuoda nuorille miehille merkittäviä osallisuuden kokemuksia. Vertaisryhmien ja pajojen markkinointiin voisi nuorten miesten lisäksi ottaa mahdollisuuksien mukaan myös somevaikuttajia, jotka voisivat vedota nuoreen kuulijakuntaan. Tunnetaidot nivoutuvat vahvasti siihen, kuinka nuoret miehet käsittelevät parisuhteen päättymistä. Erotilanteiden käsittelyyn ehdottaisimme lisäksi oman tukiryhmän perustamista.

Toinen ehdotuksemme koskee Ohjaamotalon ja koulujen yhteistyötä. Tässä tapauksessa tarkoitamme kouluilla yläkouluja sekä toisen asteen oppilaitoksia. Voisiko koulun, nuorisotyön ja Ohjaamotalon resursseja ja yhteistyötä laajentaa niin, että nuoria kyettäisiin kohtaamaan enemmän yksilöinä ja tunnistamaan ajoissa nuoret, jotka saattavat päätyä koulupudokkaiksi. Tämä vaatii varhaista puuttamista ja tunnistamista kuin myös kestäviä tukitoimia ja psykososiaalista tukea. Jälkimmäisen osalta Ohjaamotalolla olisikin jo hyvää kokemusta ONNI-hankkeen osalta, jossa päätavoitteena on kehittää Ohjaamojen psykososiaalisen tuen vahvistamista. Kaikki nuoret eivät hyödy samanlaisista tukitoimista, joten on merkittävää tunnistaa erilaiset tarpeet, joissa nuoria voidaan yksilöllisesti tukea. Koulussa Ohjaamotalon työntekijät voisivat toimia linkkinä Ohjaamotalon palveluverkostoon ja tämän kautta myös yhden luukun palvelukokemukseen. Ohjaamotalon

puolelta voitaisiin myös osallistua vanhemmuuden tukemiseen ja ohjaukseen osana koulumaailman moniammatillista verkostoa. Ohjaamotalon kouluyhteistyön tulisi olla ennen kaikkea matalan kynnyksen toimintaa ja heidän puoleltaan voisi myös tässä yhteydessä tuoda koulumaailman puolelle nuoria osallistavaa toiminnan suunnittelua ja kehittämistyötä syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Kuvio 5. Ehdotukset Ohjaamotalolle

9 POHDINTA

Ohjaamotalon asiantuntijoiden antamat haastattelut antoivat monipuolisesti vastauksia tutkimuskysymyksiimme ja lisäsivät ymmärrystämme aiheen moninaisuudesta. Haastatteluista nousi myös esille asioita, joista emme löytäneet juurikaan aiempaa tutkimustietoa kuten parisuhteen päättymisen vaikutukset nuoriin miehiin.

Tavoitteenamme oli löytää tekijöitä, jotka vaikuttavat nuorten miesten riskiin syrjäytyä, sekä tämän kautta tuottaa Ohjaamotalolle tietoa minkälaisia tukimuotoja voitaisiin tarjota lisää heidän toimintansa kehittämiseksi. Toivottavaa olisi myös, että muut NEET-nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset sekä tahot hyötyisivät tämän opinnäytetyön avulla kerätyistä tuloksista, ja voisivat saada työstämme jatkotutkimusaiheita.

Haastatteluissa nousi esille ajatus siitä, miten negatiivissävytteisen termin *syrjäytymisen ehkäisy* sijaan voitaisiin käyttää termiä *sosiaalinen vahvistaminen*. Tämä tekisi asian kohtaamisesta jo lähtökohtaisesti kannustavamman ja positiivisemmän, ilman syrjäytymis-sanan antamaa leimaa. Tällä sanalla voitaisiin ehkä myös tavoittaa paremmin niitä nuoria, jotka eivät itse koe olevansa syrjäytyneitä, vaikka yhteiskunta heidät määrittelisikin niin. Jälkikäteen ajateltuna olisimme halunneet työssämme syrjäytymisnäkökulman sijaan tuoda enemmän esille sosiaalisen vahvistamisen näkökulmaa, ja pohtia aihetta enemmän sen kautta. Tällöin olisimme mahdollisesti käsitelleet tutkimuksessamme voimakkaammin nuorten miesten osallisuuden vahvistamista ja keinoja, joilla nuoria miehiä voitaisiin tukea enemmän.

Haastateltavien vastauksissa käsiteltiin sitä, kuinka oppilaiden tuki kouluissa on huonoa tai jopa olematonta. Vaikka kouluissa ei varmasti pystytä tunnistamaan kaikkea tuen tarvetta, on erilaisia tukimuotoja kuitenkin tarjolla. Ohjaamotalon ja koulujen lisääntynyt yhteistyö toisi myös lisää ymmärrystä siitä, minkälaista tukea koulussa on mahdollista saada, ja miten sitä voisi kehittää vastaamaan paremmin tarpeitaan.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy tulisikin aloittaa jo lapsuudesta ennaltaehkäiseviin toimiin voimakkaasti panostaen, sen sijaan että keskitytään ratkaisemaan ongelmia niiden jo synnyttyä. Myös haastatteluaineistosta käy ilmi perheen, kaveripiirin sekä kasvuolosuhteiden vaikutus nuorta kannattelevana tekijänä, ja näiden puute vastaavasti riskitekijänä. Perheen jaksamiseen olisi merkittävää saada tukea jo varhaisessa vaiheessa. Koska kaveripiirin vaikutus on nuorelle suuri, on hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten yksilön sijaan koko kaveripiiriä voitaisiin kannustaa osallisuuteen yhteiskunnassa ja yhteisissä asioissa.

Kaiken kaikkiaan nuorten miesten syrjäytyminen yhteiskunnan palveluiden piiristä ja NEET-statusen saaminen on hyvin yksilöllisten tekijöiden seurausta, ja jokaisen nuoren tilanne ja tarina on uniikki. Vaikka kasvuolosuhteet olisivat ihanteelliset ja lähtökohdat hyvät, saattaa nuori esimerkiksi oman motivaation puutteen vuoksi jäädä ulkopuolelle. Toisaalta hyvin turvattomista oloista tuleva ja useita riskitekijöitä omaava nuori saattaa puolestaan pärjätä oikein hyvin elämässään. Vaikka tuloksia ei voida yleistää, nousi haastatteluista esiin tietyt tekijät, joita nuoren tilanteesta voidaan tunnistaa. Tukemalla vahvemmin näitä tekijöitä voidaan myös ehkäistä syrjäytymistä laajemmin.

10 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Olemme noudattaneet tutkimusprosessissamme hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti tieteellisen tiedon edellyttämällä tavalla. Tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen mukaisesti käytimme tutkimustyössämme huolellisuutta, tarkkuutta ja rehellisyyttä tulosten esittämisessä, tallentamisessa sekä tutkimuksen arvioinnissa. Tutkimuksen suorittaminen hyvän tieteellisen käytännön tavalla tekee sen tuloksista uskottavia sekä tutkimuksesta luotettavaa ja eettisesti hyväksyttävää. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7). Luotettavuutta lisää teoriaa tukevat, luotettavat lähteet sekä niihin viittaaminen asianmukaisesti (Kylmä & Juvakka 2007, 67). Peilaisimme työssämme omia tutkimustuloksiamme aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja niistä saatuun tietoon.

Olemme pyrkineet tämän työn jokaisessa vaiheessa panostamaan huolellisuuteen, tarkkuuteen sekä läpinäkyvyyteen. Tarkoituksenamme oli tuottaa eettisesti korkeatasoinen tutkimus. Aihepiirin arkaluontoisuuden vuoksi oli ehdottoman tärkeää huomioida eettiset periaatteet. Kaikki haastatteluun liittyvä on pidetty salassa, jotta haastateltavien asiantuntijoiden tai heidän esimerkeissään käyttämien nuorten henkilöllisyys ei käy ilmi. Tämän varmistimme huolehtimalla siitä, että emme käytä asiantuntijoiden nimiä, eikä asiakkaat ole tunnistettavissa asiantuntijoiden kertomuksista (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 380). Asiantuntijoiden tunnistetietojen sijaan numeroimme haastateltavat ja litteroinnin jälkeen poistimme mahdolliset täytesanat vastauksista. Tämän opinnäytetyön kannalta anonymiteetti suojaa kaikkia osapuolia, ja luo työllemme tärkeän sekä kunnioittavan arvopohjan. Tallenteet ja tiedostot tätä opinnäytetyötä koskien hävitimme asianmukaisesti.

Alun perin tavoitteenamme oli tarkastella aihetta siitä näkökulmasta, *milloin* nuoret miehet putoavat palveluiden piiristä. Koska aihe on erittäin monimuotoinen ja haastateltavien lopullinen määrä oli niin pieni, päädyimme prosessin aikana asettamaan uuden tavoitteen, joka tarkastelee nuorten miesten elämänpolkujen kannattelevia tekijöitä sekä syrjäytymiseen mahdollisesti johtavia riskitekijöitä.

Vaikka alkuperäinen suunnitelmamme ei toteutunutkaan, tuottivat haastattelut kuitenkin relevanttia tietoa myös nuorten miesten elämänpolkujen herkimmistä vaiheista, jolloin tuen saaminen olisi erityisen merkittävää. Tämän lisäksi tutkimuksestamme voidaan saada hyviä lähtökohtia uusille tutkimuksille koskien nuorten miesten syrjäytymisriskiä.

Aiempiin tilastoihin ja teoreettisiin lähtökohtiin peilaten kaikkia nuoren miehen syrjäytymiseen liittyviä riskitekijöitä ei asiantuntijoiden haastatteluissa mainittu lainkaan, kuten lastensuojelu- ja rikostausta. Myös ylisukupolvisuus, maahanmuuttaja- ja pakolaistausta ja neuropsykiatriset häiriöt jäivät vähäiselle tarkastelulle. Haastattelumme kysymykset olivat melko avoimia, jotta saisimme asiantuntijoilta vastauksia heidän omasta näkökulmastaan ilman, että johdattelemme kysymyksillä aihepiiriä tiettyyn suuntaan. Olisivatko aihepiirit nousseet enemmän esille, jos olisimme kysyneet tarkentavammin esimerkiksi lastensuojelu- tai rikostaustasta? On myös mahdollista, että haastateltavalla ei ole ollut riittävästi tietoa kyseisestä ilmiöstä, tai hän ei ole työssään törmännyt ilmiön vaikutuksiin sellaisessa mittakaavassa, että pitäisi sen esiin nostamista haastattelussa merkityksellisenä. Pohdimme myös, olisiko sosiaalisen median tai pelimaailman merkitys noussut enemmän esiin aineistosta, mikäli olisimme haastatelleet suoraan nuoria miehiä.

Jälkikäteen ajateltuna rajaisimme tutkimuksen aihetta hieman suppeammaksi koska aiheen laajuus on ajoittain haastanut prosessin etenemistä. Olisimme myös lähestyneet aihetta uudelleen tarkasteltuna *sosiaalisen vahvistamisen* näkökulmasta, jolloin keskiössä olisi ollut vahvemmin kannattelevien tekijöiden tarkasteleminen. Pitäisimme myös vahvemmin yhteyttä työelämätahon kanssa varmistaksemme, että olemme työn etenemisen ja sisällön suhteen varmasti samoilla linjoilla.

11 AMMATILLINEN KASVU

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä prosessi, joka sai alkunsa jo vuoden 2020 tammikuussa. Työn tekeminen on edistänyt ryhmämme jäsenten ammatillista kasvua tuoden uusia oivalluksia sekä opettaen refleктоimaan kriittisesti omaa työskentelyämme. Ryhmämme on työskennellyt yhdessä jo ennen opinnäytetyön aloittamista, ja työskentely tiimissä on aina ollut sujuvaa. Opinnäytetyön prosessi on vain vahvistanut yhteistyötä ja syventänyt taitojamme toimia tiimissä. On ollut ilo voida luottaa siihen, että kaikki pitävät huolta sovituista aikatauluista ja tehtävistään. Ryhmän sisällä on myös ollut helppo käydä keskusteluita työn suunnasta ja tarkoituksesta, mikä on ollut välttämätöntä näin laajaa työtä tehdessä.

Myös yhteistyö työelämäkumppanimme Ohjaamotalon kanssa on ollut opetta-vaista. Prosessin aikana korostui se, kuinka tärkeää on selkeä kommunikaatio ja yhteiset tapaamiset sen selkiyttämiseksi, että näkemys työstä ja sen suunnasta pysyvät yhteisenä. Suuri osa yhteydenpidosta työelämäkumppaniin on tapahtunut kuluneen vuoden aikana etäyhteyksin koronapandemian vuoksi. Kykymme hyödyntää etäyhteyksiä eri tilanteissa, kuten haastatteluissa, on lisääntynyt huomattavasti. Toisaalta etäyhteyksillä työskentely on myös haastanut työskentely-ämme kasvotusten tapahtuvan vuorovaikutuksen puuttuessa.

Tutkimuksen tekeminen on tuonut meille ammatillisesti syvempää ymmärrystä tekijöistä, jotka johtavat syrjäytymiseen. Tunnistamme nyt aiempaa selvemmin, miten moninaisia syrjäytymiskehitykseen vaikuttavat tekijät ovat, miten yksilöllisiä siihen johtavat elämänpolut voivat olla sekä kuinka merkityksellistä ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen ovat. Toimenpiteiden, joilla ehkäistään nuorten syrjäytymistä, tulisi lähteä ongelman ratkomisen sijaan jo ennaltaehkäisevistä toimista lapsuudessa ja nuoruudessa. Ohjaamotalo ja sen toiminta on myös työmme aikana tuonut näkyväksi sen, kuinka merkityksellistä moniammatillinen yhteistyö on sosiaalialan työssä, sekä minkälainen merkitys toimialat ylittävällä yhteistyöllä voi olla asiakkaan hyväksi.

Opinnäytetyön arviointikriteereihin peilaten työmme on työelämälähtöinen, ja aihepiiri on valittu työelämän toiveiden mukaisesti. Tehtävänasettelu on selkeä, mutta työn aihepiiriä olisi voinut rajata vielä hieman paremmin. Olemme käsitelleet laajasti aihepiirin kannalta olennaisia käsitteitä ja taustoittaneet aihetta monipuolisesti käyttäen laajasti erilaisia lähteitä. Työmme rakenne on selkeä ja etenee loogisesti ja sujuvasti. (Libguides. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0). Sosionomin ammattiosaamisen kompetensseja tarkastellessa työmme on vahvistanut kykyämme tunnistaa hyvinvoinnin suojaavia sekä riskitekijöitä sekä soveltaa ennaltaehkäisevää työtettä. Työmme on myös kehittänyt kykyämme tunnistaa epätasa-arvoa, huono-osaisuutta, hyvinvoinnin rakenteita sekä syrjäytymistä ja keinoja sen ehkäisemiseksi. (Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opin-tojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset). Opinnäytetyömme tulokset tuottivat myös tietoa esimerkiksi siitä, kuinka tärkeää sukupuolisensitiivinen työote sosionomien ammattikentällä on.

12 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET

Opinnäytetyöprosessimme edetessä ymmärsimme, että olemme ottaneet hyvin laajan ja moniulotteisen aiheen tutkittavaksi. Tuloksista nousi paljon erilaisia jatkokutkimusaiheita, sillä raapaisimme vasta pintaa nuorten miesten syrjäytymisriskiin johtavien tekijöiden suhteen.

Tuloksista nousi erityisesti esiin miesten tunnetaitojen tukemisen tärkeys. Erityisesti nuorille miehille suunnattuja tunnetaitoihin liittyviä vertaistukiryhmiä ja palveluita olisi suotavaa olla tarjolla enemmän. Koulun ja kodin toimiva yhteistyö voi myös parhaimmillaan ehkäistä nuorten ongelmia ja kouluihin olisikin hyvä saada valtakunnallisesti enemmän tunnetaitoja käsitteleviä oppitunteja ja tukea. Tunnetaito-oppi voisi tukea myös nuorten miesten kykyä käsitellä parisuhteen päättymistä ja siitä aiheutuvaa kriisiä. Myös eroon liittyviä, erityisesti nuorille miehille suunnattuja, matalankynnyksen tukiryhmiä olisi varmasti hyödyllistä olla enemmän. Tutkia voisi myös, että millä tavalla nuoret miehet toivoisivat, että heidän tunnetaitojaan tuettaisiin. Tähän liittyen olisi myös hedelmällistä saada lisää tietoa eron vaikutuksista nuoriin miehiin ja millaista tukea heille voisi tarjota.

Koulumaailman kriittisiin nivelvaiheisiin ja koulussa tarjottavaan tukeen tulisi kiinnittää entistä vahvempaa huomiota. Jatkokutkimukset koulumaailmaan liittyen voisivat keskittyä oppimisvaikeuksiin ja neuropsykologisiin haasteisiin tarjottavaan tukeen. Voisi myös tutkia, että minkälainen vaikutus tulevalla oppivelvollisuuden pidentämisellä 18-vuotiaaksi asti tulee olemaan. Auttaako tämä nuoria syrjäytymisriskin kannalta kriittisen nivelvaiheen yli vai onko se vain painostava, ulkoinen motivaatio yhteiskunnalta, joka ei kannusta opiskelemaan?

Valtakunnallisella tasolla miehen roolia ja yhteiskunnan odotuksia olisi hyvä tarkastella syvällisemmin ja aiheeseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Jatkokutkimusaiheena kiinnostavaa olisikin tutkia perusteellisemmin sukupuoliroolien vaikutuksia nuorten miesten syrjäytymisriskiin sekä sitä, kuinka voisimme tukea vahvemmin sukupuolisensitiivisyyttä yhteiskunnassa. Tärkeää olisi myös selvit-

tää, että kuinka nuoret miehet itse näkevät tilanteensa ja millaista tukea he kokevat tarvitsevansa erilaisiin elämäntilanteisiin. Myös resilienssin vaikutusta nuorten miesten syrjäytymiseen olisi hyvä tutkia perusteellisemmin.

LÄHTEET

- Aalto, I. (2012). *Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskustelussa*. (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, nykykulttuurin tutkimuskeskus). Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41477/978-951-39-5230-3.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Aaltonen, S., Berg, P., Ikäheimo, S. (2015). Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 84. Saatavilla <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>
- Aseman lapset. Toimintamuotomme. K-0 – Kiusaamiseen puuttuva hanke. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/k-0-kiusaamiseen-puuttuva-hanke>
- Cacciatore, R & Koiso-Kanttila, S. (2008). *Pelastakaa pojat!* (2 p). Jyväskylä: Minerva.
- Castaneda, A., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P. & Koskinen, S. (2014). Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014 (UTH). Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127023/URN_ISBN_978-952-302-535-6.pdf?sequence=2
- Cefai, C., Bartolo, P., Cavioni, V., Downes, P. (2018). *Strengthening Social and Emotional education as a core curricular area across the EU*. A review of the international evidence. European Union (toim.) Saatavilla https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/29098/1/Strengthening_social_and_emotional_education_as_a_core_curricular_area_across_the_EU.pdf

- Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset. Saatavilla 10.2.2021 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/#cac4102f>
- Edilex. Esityöt. Valiokuntamietinnöt. TrVM 1/2014 vp Nuorten syrjäytyminen. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.edilex.fi/mt/trvm20140001>
- Erialaisten oppijoiden liitto. Eoliitto.fi. Mitä me teemme? Saatavilla 17.2.2021 <https://www.eoliitto.fi/mita-me-teemme/>
- Espoo.fi. Kasvatus ja opetus. Perusopetus. Peruskoulut. Yhtenäiset peruskoulut. Saunalahden koulu. Opiskelu koulussamme. Me-hanke. Saatavilla 17.2.2021 [https://www.espoonrekry.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Peruskoulut/Yhtenaiset_peruskoulut/Saunalahden_koulu/Opiskelu_koulussamme/Mehanke\(77929\)](https://www.espoonrekry.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Peruskoulut/Yhtenaiset_peruskoulut/Saunalahden_koulu/Opiskelu_koulussamme/Mehanke(77929))
- Espoo.fi. Nuoret. Tietoa, neuvoa, apua. Ohjaamotalo. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.espoo.fi/ohjaamotalo>
- Espoo.fi. Sosiaali- ja terveystyö. Hyvinvointi. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017-2021. Saatavilla 17.2.2021 https://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveystyö/Hyvinvointi
- Espoon kaupunki (2018). Arviointikertomus 2018. Saatavilla <https://es-pooprodfi.oncloudos.com/kokous/2019474940-4-1.PDF#page=77>
- Eurofound (2016). Exploring the diversity of NEETs. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Saatavilla https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf
- Gissler, M., Larja, L., Merikukka, M., Paananen, R., Ristikari, T. & Törmäkangas, L. (2016). NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä. Tilastokeskus. Saatavilla 6.1.2021 <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/neet-indikaattori-kuvaa-nuorten-syrjaytymista/>
- Haapakangas, K. (2020). Nuorten rikollisuus on laskussa – mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Tilastokeskus. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nuorten-rikollisuus-on-laskussa-mutta-pieni-joukko-nuorista-tekee-yha-enemman-ja-vakavampia-rikoksia/>

- Halme, N., Santalahti, P., Marttunen, M. & Perälä, M-L. (2015). "Ettei kenenkään tarvitsisi olla ilman ystävää" – Ystävättä olemisen yhteys nuorten hyvinvointiin liittyviin tekijöihin. Tutkimuksesta tiiviisti 30, syyskuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126930/URN_ISBN_978-952-302-524-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Haltia, P., Savolainen, J. & Palola, E. (19.2.2019). Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret - katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Saatavilla <https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>
- Haravuori, H., Muinonen, E., Kanste, O. & Marttunen, M. (2016). Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131873/URN_ISBN_978-952-302-722-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Helsingin Diakonissalaitos. Vamos. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.hdl.fi/vamos/>
- Helsingin kaupunki (2019). Kaupunki ja hallinto. Strategia ja talous. Kaupunki-strategia. Eriarvoisuuden vähentäminen ja nuorten syrjäytymishaaste. Mukana-ohjelman projektisuunnitelma. Saatavilla https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/hankkeet/Mukana-ohjelman_esittely.pdf
- Helsinkimissio. Nuorten kriisipiste. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.helsinkimissio.fi/nuorten-kriisipiste>
- Hermansson, E. & Lommi, A. (13.3.2009). Maahanmuuttajataustaiset nuoret haaste kouluterveydenhuollossa. *Lääkärilehti* 11(64). Saatavilla 6.1.2021 <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/maahanmuuttajataustaiset-nuoret-haaste-kouluterveydenhuollossa/>

- Hiilamo, H., Määttä, A., Koskenvuo, K., Pyykkönen, J., Räsänen, T. & Aaltonen, S. (2017). Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133266/Puheenvuoro_11_978-952-493-298-1.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M & Ristikari, T. (2017). Syrjäytymisen hinta. Case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(6). Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=2
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press 2008.
- Hooks, B. (2004). *Mies tahtoo muuttua. Miehet, maskuliinisuus ja rakkaus*. Yhdysvallat: Simon & Schuster, Inc. 2004.
- Isoherranen, K. (2005). *Moniammatillinen yhteistyö. Välineitä koulutukseen ja työyhteisön kehittämiseen*. Helsinki: WSOY.
- Jokinen, A. (2000). *Panssaroitu maskuliinisuus – mies, väkivalta ja kulttuuri*. Saatavilla https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68040/panssaroitu_maskuliinisuus_2000.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Junttila, N. (2016). Lasten ja nuorten yksinäisyys. Teoksessa J. Saari (toim.), *Yksinäisten Suomi*. (s. 117). Helsinki: Gaudeamus.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. (2001). Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.), *Vallattomat marginaalit – Yhteisöllisyyksiä nuorudessa ja yhteiskunnan reunoilla* (s. 125–152). (Nuorisotutkimusseura). Saatavilla https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/vallattomat_marginaalit.pdf
- Kainulainen, S. (2016). Yksinäisen elämänlaatu. Teoksessa J. Saari (toim.), *Yksinäisten Suomi* (s. 90). Helsinki: Gaudeamus.
- Kela. Henkilöasiakkaat. Kuntoutus. Kuntoutusvaihtoehdot. Nuoren ammatillinen kuntoutus. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.kela.fi/nuoren-ammattillisen-kuntoutus>
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorva, P. & Sutela, E. (2018). Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa L. Kestilä & S.

- Karvonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2018* (s. 120–142). (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos). Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf
- Kiilakoski, T. & Gretschel, A. (2012). Muistiinpanoja demokraatiooppitunnista. Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla? Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 57. Saatavilla http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/muistiinpanoja_demokraatiooppitunnista.pdf
- Kivivuori, J. (2009). Syrjäytymisen määrittelyä. Teoksessa: J. Kivivuori (toim.), *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus – Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitus* (s. 3). Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152521/94_nuorten_syrjytyminen.pdf?sequence
- Kohtaamo. Yhteistyökumppanit. Onni. Saatavilla 6.1.2021 <https://kohtaamo.info/onni>
- Koivisto, J., Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. (2018). Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän Innovaatiokatsaus. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kontula, O. & Saari, J. (2016). Yksinäisyys parisuhteessa. Teoksessa J. Saari (toim.), *Yksinäisten Suom* (s. 129). Helsinki: Gaudeamus.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. (2007). *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki: Edita.
- Kähkönen, L., Hämäläinen, J., Hännikäinen, S., Palomäki, T. & Tiainen, A. (2018). Lasten ja nuorten pääsy mielenterveyspalvelujen piiriin. Arviointimuistio. Saatavilla https://www.arviointikertomus.fi/sites/default/files/pdf/article-memo/2019/lasten_ja_nuorten_paasy_mielenterveyspalvelujen_piiriin.pdf
- L 1116/1990. Mielenterveyslaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116>
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

- L 1287/2013. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287#Pidp446804544>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L1P>
- L 41/1986. Päihdelaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L 566/2005. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566#L3P20>
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. (2010). *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi.
- Lavikainen, H., Koskinen, S., Aro, H., Kestilä, L., Lyytinen, H., Martelin, T., Pensola, T., Rahkonen, O. & Aromaa, A. (2006). Kouluvaikeuksien yleisyys ja yhteydet aikuisiän elämäntilanteeseen ja koettuun terveyteen. *Yhteiskuntapolitiikka* 71(4) Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100965/064lavikainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. (2016). Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(5). Saatavilla
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann%26Hamalainen.pdf?sequence=2
- Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600
- Lehmonen, S. (2017). Autismikirjon nuorten siirtymävaiheiden tuki. Kooste autismikirjon nuorille ja heidän vanhemmilleen suunnatuista kyselyistä. Autismiliitto. Saatavilla https://www.autismiliitto.fi/files/2522/Raportti_Nuorten_Siirtymavaiheet.pdf

- Lehtonen, O. & Kallunki, V. (2013). Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. *Janus* 21(2). Saatavilla <https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399>
- Lehtonen, O., Kallunki, V. & Pehkola, J. (2011). Motivaatiotekijät ehkäisevät nuorten aikuisten syrjäytymistä. Teoksessa M. Virkajärvi (toim.), *Työelämän tutkimuspäivät 2011. Suomalainen työelämä eurooppalaisessa vertailussa* (s. 97–107). (Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto). Saatavilla https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65668/tyoelaman_tutkimuspaiivat_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Libguides. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0. Saatavilla 10.2.2021 <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760665>
- Lämsä, A-L. (2009). *Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä – lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa*. (Väitöskirja, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta). Saatavilla <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf>
- Manninen, M. (2013). *Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste*. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos). Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110461/URN_ISBN_978-952-245-968-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Martela, F. & Jarenko, K. (2014). Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_3+2014.pdf
- Marttunen, M. & von der Pahlen, B. (2013). Päihdehäiriöiden kehittymistä voidaan ehkäistä. Lääketieteellinen aikakauskirja *Duodecim* 129(19). Saatavilla 6.1.2021 <https://www.duodecim-lehti.fi/lehti/2013/19/duo11263>
- Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. (2013). Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Miehet ry (18.11.2019). Miesten huolet -kampanja kansainvälisen miestenpäivän viikolla 18.–24.11. Saatavilla 6.1.2021 <https://miehetry.fi/2019/11/18/miesten-huolet-kampanja-kansainvalisen-miestenpaivan-viikolla-18-24-11/>
- Mielenterveystalo. Nuoret. Hae neuvoja ja apuja. Apu käytännössä. Auttavat tahot. Saatavilla 6.1.2021 https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/hae_neuvoja_ja_apuja/apu_kaytannossa/nuorta_auttamassa/Pages/auttavat_tahot.aspx
- Myrskylä, P. (2012). Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta. Saatavilla <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>
- Mäki, P. (2014). Oireet. Teoksessa K. Wikström, L. Haikkola & T. Laatikainen (toim.), *Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista* (s. 33–41). Terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116199/URN_ISBN_978-952-302-212-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Määttä, A. & Keskitalo, E. (2014). Ulkoringiltä sisärinkiin. Kumuloituneista ongelmista kärsivät nuoret aikuiset pirstaleisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72(2). Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116235/maatta.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nuorisotakuu.fi. Nuorille suunnatun Ohjaamo-toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen. Saatavilla 6.1.2021 http://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/308807/Ohjaamo-toiminnan_yleiskuvaus_marraskuu_2014.pdf/97c65806-9a92-4756-98e4-7f2527acd592
- Nuorten linkki. Mistä apua. Nettipalvelut. Saatavilla 6.1.2021 <https://nuortenlinkki.fi/mista-apua/nettipalvelut>
- OAJ. Poliitikassa. Koulutuksen rahoitus. Koulutusleikkaukset. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.oaj.fi/politiikassa/koulutusleikkaukset/#nain-koulutusleikkaukset-ovat-kohdentuneet-20122019>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). Nuorten palvelut syynissä. OECD:n arviointi nuorten palveluista Suomessa 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:18. Saatavilla <https://www.oecd.org/els/soc/youth-finland-assessment-and-recommendations-finnish.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Oppivelvollisuuden laajentaminen. Saatavilla 17.2.2021 <https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>
- Oppimisvaikeus.fi. Tukea. Apua ja neuvontaa. Saatavilla 17.2.2021 <https://oppimisvaikeus.fi/tukea/apua-ja-neuvontaa/>
- Paananen, R. & Gissler, M. (2014). Kansallinen syntymäkohortti 1987. Teoksessa *Suomen tilastoseuran vuosikerta 2013–2014* (s. 74–77). Saatavilla http://www.tilastoseura.fi/fi/wp-content/uploads/2013/03/Tilastoseura_vk2014_netti.pdf
- Paananen, R., Surakka, A., Kainulainen, S., Ristikari, T. & Gissler, M. (2019). Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2019 (56). Saatavilla <https://journal.fi/sla/article/view/73002>
- Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. (2012). Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(3). Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102895/palola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pirttiniemi, J. (2000). *Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta*. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitos). Saatavilla <https://core.ac.uk/download/pdf/14915329.pdf>
- Pojjula, S. (2018). *Resilienssi – muutosten kohtaamisen taito*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pulkkinen, S. (2020). *Miehet ja avioero. Erosta Elossa-ryhmien tarkastelua*. (Opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/341632/Pulkkinen_Seppo.pdf?sequence=2&isAllowed=y

- Rintahaka, P. (2007). Nuorten neuropsykiatriset häiriöt. ADHD, Aspergerin oireyhtymä ja unihäiriöt. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 123(2). Saatavilla <https://www.duodecimlehti.fi/duo96234>
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Saari, J. & Kontula, O. (2016). Yksinäisyys parisuhteessa. Teoksessa Saari, J. (toim). *Yksinäisten Suomi*. Gaudeamus. Helsinki.
- Saikkonen, P., Blomgren, S., Karjalainen, P. & Kivipelto, M. (2015). Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Kunnallisanalan kehittämissätiö. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126773/TutkJulk_89_net_0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sandberg, E., Löfstedt, J., Rouvinen, J., Jokinen, S., Nordlund-Spiby, R., Valkeinen, H., Kärkkäinen, J., Pajunen, M., Lämsä, R. & Raivio, H. (2018). Toimintakyvyn arviointi 16-29-vuotiailla NEET-nuorilla. Suositus avuksi Kelan ammatilliseen kuntoutukseen ohjattaessa. Kansaneläkelaitos. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/250244>
- Santalahti, P. & Marttunen, M. (2014). Lasten ja heidän vanhempiensa mielen-terveys. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014* (s. 184–196). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Santalahti, P., Petrelius, P. & Lindberg, P. (2015). Onnellisista lapsista terveiksi aikuisiksi – Katsaus epidemiologiaan ja auttamiskeinoihin. Mielen-terveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Miten tästä eteenpäin? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136759/Onnellisista%20lapsista%20terveiksi%20aikuisiksi_%20artikkeli%20dokumentista%20THL_TYÖ2015_20_WEB_sis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Schunk, D. & Meece, J. (2005). Self-efficacy development in adolescences. Information Age Publishing. Saatavilla <http://www.uky.edu/~eu-she2/Pajares/03SchunkMeeceAdoEd5.pdf>
- Setälä-Pynnönen, V. (2017). Miksi tutkimustieto ihmissuhteiden vaikutuksesta leviää niin hitaasti? *Yhteiskuntapolitiikka* 82(4). Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135727/YP1704_Setala-Pynnonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sipilä, N., Kestilä, L. & Martikainen, P. (2011). Koulutuksen yhteys nuorten työtömyyteen – Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 76(2). Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100556/sipila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sitra. Aiheet. Nuorten syrjäytyminen. Mistä on kyse? Saatavilla 3.1.2021 <https://www.sitra.fi/aiheet/nuorten-syrjailyminen/#mista-on-kyse>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2012). Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuohjelma KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74066>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Vastuualueet. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Sosiaalipalvelut. Päihdepalvelut. Saatavilla 07.12.2020 <https://stm.fi/paihdepalvelut>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Vastuualueet. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Terveyspalvelut. Mielenterveyspalvelut. Saatavilla 07.12.2020 <https://stm.fi/mielenterveyspalvelut>
- Sourander, A. & Marttunen, M. (2016). Lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden epidemiologia. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, A. Sourander & V. Aalberg (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Duodecim Oppiortti. Saatavilla <https://www.oppioortti.fi/op/ljn00401/do>
- Suomen Mielenterveysseura ry. Ajassa. Uutiset. Supersuosittu Sekasin-chat jatkuu Me-säätiön tuella. Saatavilla 3.1.2021 <https://mieli.fi/fi/supersuosittu-sekasin-chat-jatkuu-me-s%C3%A4%C3%A4ti%C3%B6n-tuella>

- Suomen Mielenterveysseura ry. Tukea ja apua. Apua mielenterveyden ongelmiin. Mielenterveyspalvelut. Saatavilla 3.1.2021 <https://mieli.fi/fi/tukea-ja-apua/apua-mielenterveyden-ongelmiin/mielenterveyspalvelut>
- TE-palvelut. Työnhakijalle. Nuoret. Nuorisotakuu. Saatavilla 6.1.2021 <https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/nuoret/nuorisotakuu/index.html>
- TE-palvelut. Työnhakijalle. Tukea työllistymiseen. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu. Saatavilla 6.1.2021 https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/monialainen_yhteispalvelu/index.html
- THL ja Me-säätiö (2018). Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy? Saatavilla 6.1.2021 <http://data.mesaatio.fi/syrjautymisen-dynamiikka/>
- THL. Hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Työelämäosallisuus. Kuntouttava työtoiminta. Saatavilla 6.1.2021 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta>
- THL. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Heikoimmassa asemassa olevien osallisuus. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Saatavilla 6.1.2021 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>
- THL. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuorten syrjäytyminen. Saatavilla 6.1.2021 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjautyminen
- THL. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuorten syrjäytyminen. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Saatavilla 6.1.2021 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjautyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus

- THL. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Nuorten syrjäytyminen. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Saatavilla 6.1.2021 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/nuorten-syrjaytyminen-ehkaisy
- THL. Sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvon tila. Hyvinvointi ja terveys. Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot. Saatavilla 6.1.2021 <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/hyvinvointi-ja-terveys/sukupuolten-hyvinvointi-ja-terveyserot>
- Tilastokeskus. Tilastot. Koulutus. Koulutuksen keskeyttäminen. 2018. Saatavilla 6.1.2021 http://tilastokeskus.fi/til/kkesk/2018/kkesk_2018_2020-03-12_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. Tilastot. Työmarkkinat. Työvoimatutkimus. 2020. Marraskuu. Saatavilla 6.1.2021 https://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2020/11/tyti_2020_11_2020-12-22_tie_001_fi.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Saatavilla https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018). Esitteet. Ohjaamon perusteet. Saatavilla <https://tem.fi/documents/1410877/2934378/Ohjaamotoiminnan+perusteet>
- Valtioneuvosto. Marinin hallitus. Hallitusohjelma. Strategiset kokonaisuudet. Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi. Saatavilla 6.1.2021 <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/oikeudenmukainen-yhdenvertainen-ja-mukaan-ottava-suomi>
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. (2017). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(5). Saatavilla 6.1.2021 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf?sequence=2&isAllowed=y

- Virrankari, L., Leemann, L. & Kivimäki, H. (2019). Osallisuuden kokemus ja kouluksaaminen: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 35/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 6.1.2021 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140804/URN_ISBN_978-952-343-599-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Voutilainen, A. & Ilveskoski, I. (2000). Terveydenhuollon rooli oppimisvaikeuksien tukemisessa ja hoidossa. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 116(18). Saatavilla 6.1.2021 <https://www.duodecimlehti.fi/duo91767>

LIITE 1. Kutsukirje Ohjaamotalon asiantuntijoille

Kutsukirje haastatteluun

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Diakonia-ammattikorkeakoulusta, ja teemme opinnäytetyötämme yhteistyössä Espoon Ohjaamotalon kanssa.

Olemme saaneet toiveen opinnäytetyön aiheesta Ohjaamotalolta, ja sen tarkoituksena on *saada eri ammattilaisten näkemyksiä siitä, milloin nuoret miehet puutoavat palveluiden piiristä. Tämän lisäksi tavoitteena on tunnistaa minkälaisia ovat vaaran paikat tämän tapahtumiselle ja millaisesta tuesta on nuorelle tällaisessa tilanteessa ollut hyötyä.*

Toivomme saavamme haastatella mahdollisimman erilaisissa tehtävissä työskenteleviä Ohjaamotalon ammattilaisia, jotka kohtaavat työssään nuoria miehiä. Kutsumme teidät mukaan haastatteluun, jonka tarkoituksena on kuulla näkemyksiä nuorten miesten tilanteesta. Tulosten toivotaan auttavan Ohjaamotaloa suunnittelemaan toimintansa sisältöä ja kartoittamaan syitä sille, miksi miesten osuus NEET-nuorissa on vuosi vuodelta suurempi. Toivomme myös, että tutkimuksemme toisi uusia näkökulmia yhteiskunnalliseen keskusteluun aiheesta.

Haastattelut on tarkoitus järjestää *elo-lokakuussa 2020*. Toiveena on järjestää haastattelut ensisijaisesti kasvotusten, mutta tilanteen vaatiessa haastattelu etäyhteyksin on myös mahdollinen.

Toiveena on, että vuoden 2020 lopulla järjestetään vielä kokoava tilaisuus, minkä tarkoituksena on käydä yhdessä keskustelua haastattelujen tuloksista.

Noudatamme opinnäytetyötä tehdessämme hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Aiomme tuottaa eettisesti korkeatasoisen tutkimuksen, jossa kaikki haastatteluihin liittyvä pidetään salassa. Täten haastateltavien ammattilaisten tai heidän esimerkeissään käyttämien nuorten henkilöllisyys ei tule käymään ilmi työn missään vaiheessa. Tämän aiomme varmistaa huolehtimalla siitä, että emme käytä asiantuntijoiden nimiä, eikä asiakkaat ole tunnistettavissa ammattilaisten kertomuksista.

Haastattelu toteutetaan teemahaastattelun keinoin eikä se vaadi teiltä ennako-
valmistautumista. Suostumuksellanne haastattelu nauhoitetaan aineiston analy-
sointia varten. Tutkimusaineisto on vain tutkimuksen tekijöiden käytössä tätä
opinnäytetyötä varten ja se hävitetään tutkimuksen jälkeen.

Ilmoitathan mahdollisuutesi osallistua haastateltavaksi **16.6.2020 mennessä**.
Kiitos!

Terveisin,

Ida Aittola, Reetta Aho, Noona Wallenius & Miiamaaria Kaskinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki

LIITE 2. Haastattelukysymykset

Nuoren miehen elämänpolun kannattelevat ja kriittiset tekijät

1. Minkälaisia ovat mielestäsi olleet *kannattelevat* ja mahdollisesti syrjäytymiseen johtavat *kriittiset* tekijät nuoren miehen elämän polulla, kun tarkastellaan nuoren miehen:
 - Perhetaustaa?
 - Sosiaalisia suhteita?
 - Koulutaivalta ja jatko-opintoihin siirtymistä?
 - Ennaltaehkäisevien palveluiden piiriin pääsemistä ja varhaista tukea?
 - Roolia yhteiskunnassa?

2. Miten seuraavat asiat vaikuttavat nuoren miehen syrjäytymisriskiin:
 - Mielenterveys ja siihen liittyvät ongelmat?
 - Oma motivaatio?
 - Päihteiden käyttö?
 - Neuropsykiatriset erityispiirteet?

Syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa oleva nuori mies

3. Miltä näyttää syrjäytymisriskissä olevan / syrjäytyneen nuoren miehen tilanne?

4. Kuinka suuri osa asiakkaistasi ei ole työn, koulutuksen, harjoittelun tai muun säännöllisen aktiviteetin tai palvelun piirissä?

5. Minkälaiset vaiheet ovat mielestäsi nuoren miehen elämässä käännekohtia, jolloin elämä lähtee helpommin raiteiltaan?

Nuoren miehen tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy palveluiden avulla

6. Mitkä tekijät ovat mielestäsi vaikuttaneet siihen, että nuori mies:

- on pysynyt palveluiden piirissä, ilman putoamista?
- on pudonnut eikä ole päässyt takaisin palveluiden piiriin?
- on pudonnut mutta päässyt takaisin palveluiden piiriin?

7. Millä keinoilla syrjäytymisvaarassa olevia nuoria miehiä voitaisiin tukea parhaiten:

- Kotona, arjen selviytymisessä?
- Koulussa?
- Kouluun tai työelämään siirtymisessä?

8. Onko tarjolla tarpeeksi ennaltaehkäiseviä palveluita?

9. Miten moniammatillista yhteistyötä hyödynnetään pudonneiden/syrjäytyneiden nuorten miesten kohdalla?

10. Kuinka syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia nuoria miehiä tavoitetaan?

11. Miten nuorten miesten syrjäytymisen ehkäisy näkyy omassa työssäsi?

12. Mitä muuta haluaisit tuoda keskustelussa vielä esille?